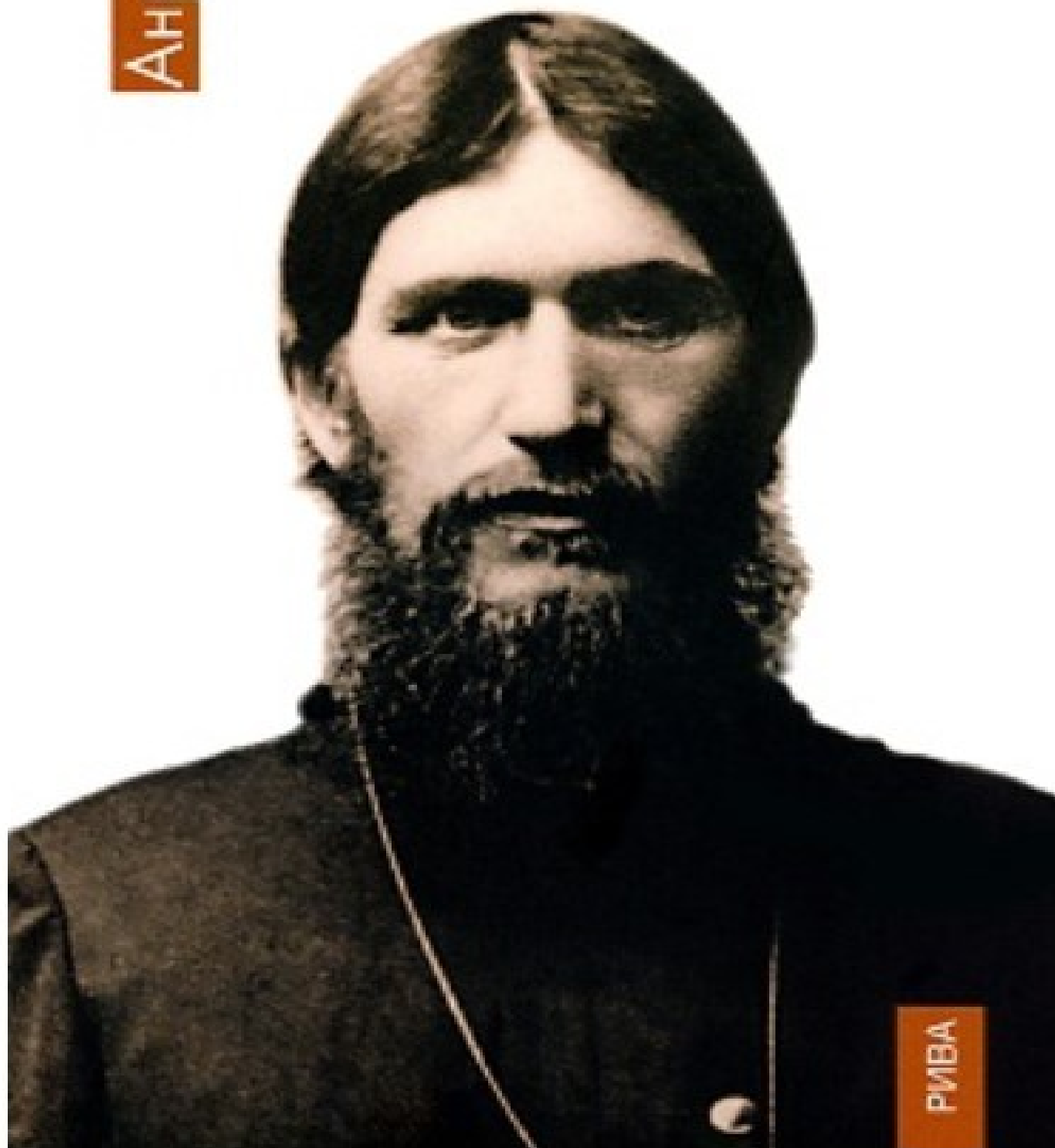

Анри Троя

РАСПУТИН

РМБА

Annotation

Распутин е една от най-скандалните личности в столетната история на руската монархия, едновременно сляпо боготворен и яростно ненавиждан. Кой всъщност е Распутин? Набожен мужик, надарен с прорицателски и лечителски способности, или низък измамник, възползвал се от наивността и слабостта на Николай Втори и Александра Фьодоровна, за да се издигне в света на "големите" и да граби с пълни шепи от насладите, достъпни единствено на дворянството. Сладострастен съблазнител или маг? Привърженик и пламенен защитник на короната, или рушител на нейната мощ и авторитет?

Френският писател от арменски произход Анри Троая (1911-2007) е роден в Москва. След болшевишката революция живее в Париж. През 1938 г. за романа "L'Araigne" получава "Гонкур". Автор на над сто биографии на исторически личности, от 1959 г. е член на Френската академия.

- [Анри Троая - Распутин](#)
 - [I](#)
 - [II](#)
 - [III](#)
 - [IV](#)
 - [V](#)
 - [VI](#)
 - [VII](#)
 - [VIII](#)
 - [IX](#)
 - [X](#)
 - [XI](#)
 - [XII](#)
 - [XIII](#)
 - [Информация за текста](#)
-

ПОКРОВСКОЕ

Хлапе като толкова други, заядливо, лъжливо, крадливо, че и побойник, което жителите на сибирското село Покровское веднага заподозират, щом изчезне от курника им някоя кокошка или от кошарата им - някой овен. При това в семейството на предполагаемия виновник, малкия Григорий Распутин, нищо не липсва. Родителите му, Ефим и Анна, са заможни селяни. Къщата им наброява осем стаи, а стопанството се простира върху доста десетини плодородна земя, има достатъчно добитък и добри коне за работа и впряг. Бащата е земеделец и каруцар. Печели добре. Майката ражда две здрави момчета: най-напред Михаил, а две години по-късно Григорий. Последният, роден на 10 януари 1869 г., е наречен в чест на свети Григорий от Ниса, чийто празник се чества от Църквата на 10 януари. Колкото до името Распутин, никой не знае точно произхода му. Може да идва от думата распутство, която означава блудство, или от распутье - кръстопът, или от распутать - разплитам сложни връзки и обстоятелства. Впрочем репутацията на бащата на Григорий оправдава всички тези тълкувания: той е и поклонник на бутилката, и вечен пътник по широките друмища в качеството си на каруцар, а също и достатъчно хитър, за да решава дребните спорове на ближните си. Възпитанието на децата му изобщо не го занимава. Тъй като образованието по онова време не е задължително, а духовенството гледа по-скоро подозрително на мъжиците, които искат твърде много да знаят, Ефим не вижда никаква причина да изпрати отрочетата си на училище. Според него те ще научат повече, ако си отварят очите за широкия свят, отколкото ако търкат задника си на чиновете заедно с други вагабонти. Така че Михаил и Григорий израстват на полето, помагат доколкото могат в работата в стопанството, не умеят нито да четат, нито да пишат, но участват във всички игри, във всички шеги на дяволитите им връстници. Тясно училище е полето с безкрайния си простор, с тайнствеността на горите и равнините си, с хитрините на дивите животни и суеверията на един народ, дълбоко привързан към местните традиции и православната вяра.

В действителност Покровское е в края на обитавания свят. Тук едва са дочули, че някъде много далече в Русия съществуват гигантски селища като Санкт Петербург и Москва, пълни със суетня, богатство, светлини и униформи, а и никой не завижда на "привилегированите", които живеят там. Мисълта на жителите на селото, разстлано по левия бряг на река Тура, приток на Тобол, не стига отвъд градовете Тоболск и Тюмен. По-нататък е непознатата земя, друга планета. Никой в Покровское не се чувства изкушен да отиде и да види. Толкова е хубаво в селската и семейна атмосфера на това задпланинско кътче, което не знае що е крепостничество и е защитено от покварата на цивилизацията чрез естествената преграда на Урал! Истински рай за деца, влюбени в простора и свободата! Михаил и Григорий го знаят и не пропускат случай да лудуват: никой не ги наблюдава, докато скитат на воля извън бащината къща. Един ден, докато играят, боричкайки се през смях на стръмния бряг на Тура, двамата случайно падат в реката. Течението ги повлича, но те успяват да се измъкнат на брега. Във водата обаче са се простудили. Разболяват се от пневмония. В околността няма никакъв лекар. Бабата акушерка се заема по свой начин да лекува двете бедни деца, които тракат със зъби и блънуват.

Михаил умира, а Григорий се бори седмици наред с треската, пристъпите на остра кашлица и задушаванията. Цялото население на Покровское се моли за оздравяването му. Примъкнали са леглото му в кухнята, за да се топли от огнището. Една сутрин, когато вече смятат, че е обречен като брат си, той се привдига в леглото и казва с едва доловим глас: "Да! Ах, да! Искам го, искам го!" После отново пада на възглавницата и тихо заспива. Когато се събужда, той се усмихва на родителите си, изумени от това неочаквано възкресение. Обсипан с въпроси, разказва, че някаква красива дама, облечена в синьо и бяло, му се явила насън и му наредила да оздравее. Повикан да види чудото, селският поп заявява категорично: света Дева Мария се е явила на детето. Избрано е от Нея за голямо бъдеще. И обръщайки се към смаяното дете, завършва: "Тя пак ще дойде някой ден и ще ти каже какво очаква от теб."

Пророчеството обикаля селото. В тази затънтена провинция религията е в основата на всекидневния живот. Няма жест, който да не е преценен там горе. Така че въпреки буйните си инстинкти, мъже и жени вярват в чудесата, във виденията, в предупрежденията, дошли от отвъдното, в лечебните свойства на някои растения, в силата на кръстния знак и в общуването на душите с Бога пред иконите. Грубостта на плътското при тях върви заедно с най-чистите пориви на вярата. Може понякога да са се държали като свине, пак си остават любими деца на Всевишния.

Малкият Григорий повече от всеки друг е убеден, че му е било засвидетелствано особено внимание от небесните сили. Болестта го е изтощила, главата му е мътна и нервите му са крехки. Той спи лошо, често плаче безпричинно и се оплаква, че "красивата дама, облечена в синьо и бяло", не идва отново да го види. Освен това смъртта на Михаил е издълбала огромна празнина в живота му. Учудва се, че брат му го няма вече и се пита какво ли е станало с този толкова забавен и весел приятел в игрите. Защо ли света Дева Мария го е отнесла в прегръдката си, а него е оставила на Земята?

Той разсъждава над тази загадка, докато сресва и храни младите жребци в стопанството. Скрит в конюшната, им говори като на човешки същества. И е уверен, че те го разбират. Животните и той, мисли си, говорят на един и същ език, езика на непосредствеността. Много пъти, когато конят на някой съсед изчезне, той интуитивно отгатва името на крадеца и мястото, където го е скрил. Около него се мълви, че въпреки невръстната му възраст, той има ясновидска дарба.

С течение на месеците се усеща все по-привлечен от странниците, които бродят по пътищата, претендират, че са "старци", избрани от Бога, молят за гостоприемство по къщите и разказват на изумените селяни за посещенията си в далечни манастири, за чудесата, на които са присъствали на гробовете на богоизбраните, и за виденията, които са имали по време на молитвите си. Брадясали, бледи, увити в грубо платно и с тояга в ръка, те са събрали в зениците си цялата светлина на небето, а в гласа им се крие мъдростта на Евангелието. Доброволно приели бедността, те преживяват от подаянията на другите, като се отплащат на благодетелите си с поучителни истории, неясни предсказания и рецепти за изцеление. Ефим Распутин на драго сърце ги приема в дома си и семейството се скупчва около тях, за да чуе разказа за странстванията им. Григорий е целият слух и зрение пред тези пратеници на невидимия свят. Мечтата му е някой ден да бъде като тях, възможно най-скоро. Да странства безспир с дисаги на рамо и тояга в ръка, да изпросва препитанието си по пътищата и откривайки нови места, да проповядва пред непознати словото Божие. Какво от това, че е невеж, неграмотен: той има в себе си, така си мисли поне, сила, внушени познания, които са му дадени свише по време на болестта, от която едва не е умрял. Яд го е,

че е все още прекалено млад, за да напусне близките си. Годините обаче минават. Детето става неуравновесен юноша, податлив на мечтания, които приличат на халюцинации. В края на краищата той убеждава родителите си в призванието си на Божи странник и баща му, впечатлен от тази убеденост, затвърждаваща се с всеки изминал ден, му позволява да замине.

Григорий започва с посещение на местните свети места, отива при отшелниците в областта, учудва се на бедността им, на нечистоплътността им и на терзанията, които си налагат, за да се доближат до страданията Христови. Завръщайки се от тези пътувания, той за известно време се въздържа от яденето на месо и се отказва от всичко сладко. Съществуват обаче изкушения, на които и най-калената душа не би могла да устои. На деветнайсет години той среща на празника на съседния манастир в Абалак едно привлекателно и кротко девойче, чиито руси коси и дълбоки черни очи моментално го пленяват. Прасковя Дубровина е с четири години по-голяма от него. Той се жени за нея. Както изисква обичаят, младата жена се настанява в дома на своя свекър, наскоро овдовял.

В началото на брака всичко върви мирно и тихо, но Прасковя се вайка, че Бог се бави да благослови връзката ѝ с рожба. Нито молитвите на Григорий, нито мазилата на бабата акушерка помагат срещу безплодието ѝ. Най-сетне тя ражда син. Григорий ликува. Уви! Кърмачето умира на шест месеца.

Този незаслужен траур разгневява Григорий. Сякаш за да си отмъсти, че е предаден от Всемогъщия, той се отдава на разврат и плякосване. Трезвеникът и вярващият пие и блудства. Прасковя има правото само да мълчи. През 1892 г. той е обвинен, че е откраднал колчета от ограда. Селският съвет го осъжда да се изсели за една година. Той използва случая, за да отиде на поклонение в манастира във Верхотурие, на четиристотин километра северозападно от Покровское. Това дълго и мъчително пътуване предприема без гняв, в дух на покаяние и любознателност. На двацет и три години е. Може и да се е уморил от всекидневието в бащиния дом и вайканията на Прасковя. Наистина за нищо друго не я бива, освен да клюкарства и да върти домакинството. А къде е душата във всичко това? Григорий, както казват в Русия, има "широка душа". След години на заседнал живот той усеща необходимост да смени хоризонта, да освежи сърцето си чрез срещата с многознаещи отшелници и да докаже на самия себе си, че е способен да върви с разкъравени крака по пътя към истината. В околностите на Верхотурие му съобщават за присъствието на един аскет, стареца Макарий, който живее усамотен в гората и се връзва с вериги, за да бичува плътта си. Според народните традиции старецът невинаги е монах. Това може да е беден човек, който е получил от Бога дарбата да учи ближните си. Всичко, което се иска от него, е да има свръхестествена ясновидска дарба и да облекчава с думите си мъките и съмненията на онези, които търсят съвета му. В най-добрия случай познанията му за Светото писание трябва да се равняват на познанията му за човешкото сърце. Колкото по-непресторен и беден е самият той, толкова влиянието му върху грешниците, които дирят благословията му, е по-голямо.

Подобно на много други преди него, Григорий приема с благодарност и възхита влиянието на Макарий. Старецът му дава основни познания по четмо и писмо, помага му да разбере Библията и му говори за отвъдния свят толкова сладкодумно, че връщайки се обратно на село, Григорий е напълно променен. Някои дори казват, че нещо у него "се е объркало", че има в него някаква "лудост". Лицето му често приема отнесено изражение. Той е толкова нервен, че често едновременно жестикулира и се кръсти, пеейки църковни химни. Ту потиснат, ту свръхвъзбуден, той мърмори несвързани фрази, запъва се в думите и заеква и

при всеки повод се позовава на Божията воля. Прасковя има чувството, че мъжът ѝ нито е съвсем обикновен човек, нито е светец. Тя не смее да се противопостави на нуждата му, която той изтъква, да забягва от време на време от къщи. Но дори и когато снове насамнатам из дървената къща, се усеща, че е някъде другаде. Тъй като Макарий му е внушил, че ще намери спасението си в странстването по друмищата, той отново поема на път.

Върви без определена цел, от манастир на манастир, спи сред монасите или при селяните, храни се където свари, благодари на домакините си с молитви и проповеди. Превърнал се в скиталец, в странник, той се чувства увлечен все по-надалече в броденията си. Така например отива на поклонение в манастира в Болок в Северен Сибир. После, през 1893 г. решава с приятеля си Димитрий Печоркин да отиде в Гърция на планината Атон в Света гора, родина на най-добродетелните и най-строги монаси. Дълго пътешествие из страна, чийто език не говори. Това не му пречи да остане много доволен от всичко, което вижда, от всичко, което чува в тези огнища на православната благочестивост. Запленен от начина на живот на калугерите, Печоркин остава в братството, докато Григорий, по-изкушен от изненадите на широките друмища, отколкото от духовните блаженства на аскетизма, продължава в диренето на нови пейзажи и човешки създания.

Завърнал се в Русия след гръцкото приключение, той пътешества още три години, като посещава Киевската лавра "Света Троица - свети Сергей", Соловецките острови, Валаамо, Саров, Почаев, ермитажа в Оптина, Нилов и други места на святост и чудеса, тачени от Църквата. При все това винаги успява да се появи през лятото и в Покровское. По време на кратките си завръщания у дома той участва в работата в стопанството и на полето, жъне и събира житото с баща си, изпълнява своите съпружески задължения към жена си. През тези периоди на семеен живот той събира сили, за да предприеме нови странствания. Впрочем резултатът от пребиваванията в Покровское е, че Прасковя забременява на три пъти: Димитрий се ражда през 1895 г., Матрьона - наричана Мария - през 1898 г., а Варвара - през 1900 г.

Това тройно бащинство, разбира се, радва Григорий, но онова, което преди всичко е от значение за него, е разпространяването на светото слово. След посещенията му из различните свети места на православието той се чувства предопределен за все още неясна, но неизбежна мисия: да предаде на другите святата убеденост, която живее у него. Радва се на доверието на околните. Много селяни вече гледат на него като на лечител на душите и телата. Окуражен от тази популярност, той наема в Покровское една къща в близост до своята и разширява мазето, така че да го превърне в един вид подземен параклис. С помощта на няколко съседи той нарежда отстрани каменни пейки, а в стените издълбава ниши, за да постави в тях скромните реликви, които е донесъл от пътуванията си. В тази тайна църквица той приема всички онези, които изпитват нужда да потърсят утеха в гласа му.

На тези тайнствени сбирки прииждат най-вече жени. На тях той тълкува строфи от Евангелието, там се обсъждат бедите на всеки един, търси се утеха чрез молитвата. А след това, тъй като въодушевлението нараства, последователите дават воля на любовта си към ближния, като се разменят целувки между "братя" и "сестри". Случва се дори да отиват групово на потилня. Там си правят обливания за пречистване, като мъже и жени са заедно сред горещината и парата. И както се прави в обществените бани, удрят леко с метлички телата си, за да засилят притока на кръв. Дори понякога се любят извънбрачно направо на мокрия под, благославяйки Бог за удоволствието, с което по този начин дарява своите клетки създания.

Но не само последователи има в селото Распутин. Някои смятат, че той прехвърля всякакви граници и е в съюз с Лукавия. Мълвата за неговите сатурналии се разнася наоколо. Разтревожен от тази разюзданост на паството си, както и от съперничеството на Григорий с неговите проповеди, поп Пьотър Остроумов пише през 1901 г. доклад, който адресира до негово преосвещение Антоний, владика на Тоболск. В него той направо обвинява Распутин, че принадлежи към сектата на хлистите, флагеланти. Крайно тежко обвинение, тъй като тази секта, появила се през 17. век, след промените в литургичните книги, направени от патриарх Никон, не признава новите ритуали на православната Църква.

В началото моралът на хлистите се свеждал до много стриктен аскетизъм. Събранията им обаче ставали повод за "превъзбуди", които не закъснели да се изродят в оргии. Първо се отдавали на ритмични танци. Мъже и жени, облечени в бели туники, се въртели около себе си все по-бързо, всички наобиколили съд, съдържащ "светена вода", докато не изпаднали в транс, което означавало "слизане на Светия Дух" в тях. В кулминацията на тези изстъпления телата се търсели едно друго, както и душите. И церемонията често завършвала със самобичувания и колективни сношения. Отдавайки се на подобен "групов" екстаз, отцепниците не се стремели към обикновено еротично задоволяване; според тях те търсели по-скоро да унищожат греха чрез самия грях. Въздигали се към Бога, потъвайки в калта. Низвергнати от Църквата, те трябвало да се крият, за да избегнат преследванията. Въпреки всички усилия на духовенството и полицията обаче, ереста прониквала все по-дълбоко в страната.

Не е сигурно, че последователите на Распутин са стигали чак дотам в предизвикателствата и своеволията си. Във всеки случай свещеникът, изпратен от негово преосвещение Антоний, за да разследва случая, дава успокоителни сведения. Нито по време на посещението му в подземния параклис, нито по време на огледа в потилнята, не е открил никаква следа от вакханалиите, описани от отец Пьотър Остроумов. Поради липса на доказателства Распутин не е арестуван. Досието му все пак бива запазено в архива на епархията, за да бъде препратено, ако оплакванията се повторят, на Светия синод в Санкт Петербург.

Междувременно Распутин продължава да събира около себе си "братя" и "сестри", които изпитват нужда да общуват помежду си както в греха, така и в Божията благодат. Най-вероятно Прасковя, прекалено кротка и простодушна, не участва в ритуалите на посветените. Макар да подозира Григорий, че проповядва своя собствена религия, тя е далече от мисълта да го упреква или дори да го следи. По принцип мъжът има всички права. А в погледа на нейния гори такъв огън, че може да е само съвременен апостол на Земята. Дългът ѝ на съпруга е да не му пречи в нищо. Впрочем, той със сигурност е във верния път, след като учението му толкова бързо се разпространява из областта. Мазето му е отворено за всички, дирещи духовен мир. Той ги учи на песните и танците на хлистите. И колкото повече увереността му нараства, толкова по-ясно формулира своята доктрина, вдъхновена от тази на сектата: Злото е необходимо, за да възтържествува Доброто. Бог възлюбва създанията си само ако те са се пречистили, след като са се къпали в грях. Тази толерантна теория подхожда на силния и примитивен темперамент на Григорий. Неспособен на целомъдрие, на въздържане от пиене, той решава, че земните удоволствия са драги на Всевишния. По-драги във всеки случай от изсушаващата добродетелност на Праведния! За какво би служило покаянието, ако го нямаше Грехопадението? Само този, който е на колене сред бунището, може да се изправи и да се надява да срещне утешителния поглед на Бог. Именно Бог тласка своя слуга Григорий

към блудство, към пиянство, към танцуване до изнемога. Щом получи това очищение, той отново ще бъде достоен за известно време да чува Божиите наставления. Но ето че пак злословят по негов адрес в селото. Около дома на Распутин из въздуха се носи миризма на влада. Дали няма за втори път да го наклеветят?

Поучен от посещението на разследващия свещеник, Распутин решава, че е по-разумно да се отдалечи и отново заминава на дълго пътуване. В продължение на близо три години неговите благочестиви пътешествия го водят от град на град, от светия Киев, където посещава катакомбите, в Казан, седалище на една от четирите богословски академии в Русия. В последния град, изпълнен с молитви, огласен от звъна на камбаните, той се запознава с един кожухар, който, впечатлен от неговия пронизващ поглед и леещо се сладкодумие, го представя на някои свои приятели свещеници: отец Михаил от голямата семинария, викария Хризантий, ръководител на руската мисия в Корея, и владиката Андрей. Привлечен от виденията на този новодошъл, едновременно невеж и белязан от Бога, отец Михаил го съветва да отиде в Академията по богословие в Санкт Петербург, където със сигурност ще намери уши, готови да го чуят. И за да отвори пред него всички врати, той дори му дава препоръчително писмо лично до архимандрит Теофан. В документа изрично се казва, че така нареченият Григорий Распутин е дълбоко вярващ старец и откровен ясновидец.

Снабден с този ключ, Распутин не се колебае. Забравени са епизодът с хлистите, злословията на съседите и завистта на дребния енорийски поп! След като официалната Църква го подкрепя, той трябва да върви напред, да преодолее пречките, да завладее столицата. При това умът му е далече от някаква амбициозна маневра. Не блясъкът на Санкт Петербург го привлича, а невероятното струпване на свети хора, които са се установили там. Край тях той би могъл да усъвършенства дарбите си на лечител и познанията си за истинската религия. Всичко, което ще предприеме отсега нататък, ще има успех, убеден е в това, за най-голяма слава на Бога. Взел е от къщи малко пари. Колкото да си плати пътуването с кораб и влак, без да се налага да ходи пеша, нито да проси по пътя. Нов живот започва за него. А може би, мисли си той, и за благочестива и благословена Русия.

БОЖИЯТ ЧОВЕК ГРИГОРИЙ

Когато пристига в Санкт Петербург през пролетта на 1903 г., Распутин е на трийсет и четири години. Той е добре сложен селянин, кльощав, с дълги прави коси, с рошава брада; челото му е в мастни струпеи и пресечено от белег, носът - широк и чувствителен. Очите му обаче са тези, които най-вече задържат вниманието. Погледът им, със стоманен блясък, има магнетично въздействие. Рубашка от грубо платно, пристегната в кръста с колан, се спуска до средата на бедрата. Широкият му панталон е пъхнат във високи ботуши. Въпреки това селско облекло той се чувства свободно във всякаква среда. Какъвто и да е социалният ранг на неговия събеседник, той веднага започва да го разпитва, воден от невъзмутима недискретност, за проблемите в личния му живот. И докато другият, смутен, се мъчи да му отговори най-точно, той се взира в него с жадно любопитство. Това негово поведение съвсем не е продиктувано от стремеж към показност, а от чистосърдечно желание да вникне в тайната на създанията, които среща. Фактът, че е почти неграмотен и има словесни затруднения, не му пречи да се впуска по всякакъв повод в проповеди и предсказания. Говори насечено, осакатява думите, фразите не следват плавно, но ораторският му плам е толкова голям, че дори скептиците го слушат с интерес. Понякога прекъсва речта си, за да се разтъпче из помещението, да застане пред някой прозорец, да склочи ръце и да се помоли. Това, което някои възприемат като показност или поза, в неговия ум е само необходимост да се отдръпва от време на време, за да общува по-добре с Онзи, който го вдъхновява. Усамотявайки се чрез мисълта си посред някой салон или селска къща, той се съсредоточава и усилива енергията си с оглед на новите битки.

Същото безразличие към това какво ще кажат го ръководи и в държанието му на масата. Верен на обета си от младини, той не яде нито месо, нито сладки неща. Рибата е любимото му блюдо. Сърба супата си много шумно и на драго сърце се храни с пръсти. Обича също твърдо сварените яйца, зеленчуците, черния хляб, наръсен със сол, и пие чай по всяко време на деня. Въпреки раздърпанието си вид, е сравнително чист. Селският навик да ползва потилня дори го прави по-чист от доста граждани.

Още от пръв поглед, разбира се, е впечатлен от огромното гъмжило в Санкт Петербург, от височината и красотата на сградите, великолепието на църквите, разкоша на магазините и каляските, важното изражение на минувачите, изобилието на униформи и това смътно усещане за имперското всемогъщество. Дали човек ще е на улицата, или в някой дом, невъзможно е да не знае, че царят, министрите, жандармите са навсякъде, виждат всичко, чуват всичко. В Покровское си на хиляди левги от властта: тук обаче присъствието ѝ се усеща във въздуха, който дишаш, подобно на миризма. Трябва да свикнеш с това, ако искаш да успееш. С какво точно? Самият Распутин не е съвсем наясно. Но също като във Верхотурие, в Киев, в Казан, той се уповава на Бога, който му е обещал да го води по верния път. За начало отива в лаврата на свети Александър Невски, покланя се пред мощите и поръчва служба, която му струва три копейки плюс още две копейки за свещи. Получил прилив на сили, той се запътва да шурмува свещеническите среди в столицата.

Благодарение на препоръчителното си писмо, той бива приет от негово преосвещенство

Теофан, инспектор в Богословската академия в Санкт Петербург. Този висш духовник, пламенен и строг мистик, е поразен от примитивния ентузиазъм на своя посетител. Уморен от изисканите свещеници, той съзира в него неподправения дар на руската земя, християнин от зората на християнството, близък на Христовото учение. Не човек на Църквата, а човек на Бога. Фактът, че е селянин без маниери, който се изразява на неправилен език, го прави още по-истински в очите на архимандрита. Отдавна духовните първенци търсят начин да разбудят съвестта на висшето общество, което е загубило, поради западните влияния и крайностите на цивилизацията, усета към истинските ценности на православието. За да бъдат върнати тези прекалено цивилизовани хора към вярата на техните предци, е нужно духовно разтърсване. И това разтърсване не е ли Распутин, който може да го предизвика? Не е ли той човекът, изпратен от провидението, за да помири безбожниците с Небето и народа с царя? Изведнъж Теофан усеща увереността, че разполага с будителя на човешки души, за който от години напразно е молел. Той свиква видни представители на клира, за да се запознаят с явлението. Един след друг владиката Сергей, ректор на Академията по богословие, отец Бенямин, натоварен с лекциите по религиозно обучение, владиката Ермоген, говорител на православието, йеромонах Илиодор (с истинско име Сергей Труфанов) са покорени от добродетелите на проповедника в кафтан и ботуши, току-що пристигнал от Сибир. Новодошлият познава Священото писание и тълкува тайнствата и очевидностите в него с тон, чиято строгост вдъхва сила. Оригиналността на вида му и на начина му на говорене ще го превърнат в идеалния поборник за каузата на Христа пред една преситена публика. Той е олицетворение на руската земя, на руската народна съвест... Решават, че е достоен веднага да бъде представен на отец Иван от Кронщат, когото цялата страна почита като светец.

Докато Распутин присъства, коленичил в дъното на събора сред няколко дрипави странници, на литургията, която Иван Кронщатски отслужва пред множество богато облечени богомолци, в тълпата настъпва раздвижване. В края на службата един от свещениците в бяла роба приближава до Григорий и го отвежда до олтара. Там отец Иван Кронщатски го приканва да се причести пръв, благославя го и го моли и той на свой ред да го благослови, което е равнозначно да го посочи за свой приемник. "Сине мой, казва му той, почувствах присъствието ти. Ти носиш в себе си искрата на истинската вяра." Според някои свидетели той добавя: "Но внимавай, бъдещето ти е в името ти." Този намек за вероятния произход на фамилията Распутин (от распутство - разврат) сам по себе си би бил потвърждение, стига това да е истина, на ясновидската слава, с която се ползва отец Иван Кронщатски. Безспорно е, че светият човек е усетил, подобно на други преди него, навлизането в мисловната му сфера на свръхнадарена личност. Прибирайки се след необикновената почит, на която е станал обект в изпълнената с народ катедрала, Распутин вече не се съмнява в своето предопределение. Много духовници му предлагат да учи, за да бъде ръкоположен за свещеник. Той отказва. Въпреки уважението му към йерархията в православието, той изпитва недоверие към прекалено суровите догми, прекалено заробващи, според него. По принцип, а и по темперамент, той е противник на продължителните постения, на самобичуванията, на сляпото подчинение на правилата на клира, с една дума, на държавната Църква. Предпочита да си остане обикновен старец, странник, воин на официалната религия. Тази престорена скромност всъщност прикрива невероятната гордост на един самоук човек, уверен, че е единствен носител на истината. От появяването си сред свещеническите среди в Санкт Петербург той знае, че Църквата има повече нужда от него,

отколкото той има нужда от Църквата. Където и да се намира, каквото и да прави, той ще е на разположение на Бог, а не на свещениците. Отсега нататък няма да има повече посредник между него и Небето.

След пет месеца, прекарани в шумния и кипящ Санкт Петербург, той изпитва нужда отново да се гмурне сред покоя на село, за да сложи ред в мислите си. През януари 1904 г. поема обратно към Покровское. Там отново е сред просторните заснежени равнини, сред тишина, самота, сред семейството си, което го посреща като верски герой, и сред малкия подземен параклис, в който прииждат все повече богомолци.

Малко след заминаването му за Сибир обаче, владиката на Тоболск Антоний пристига в Санкт Петербург. Чувайки членовете на клира да сипят похвали за Распутин, той избухва. Сведенията, които междуременно е получил, разкриват многобройни скандали, предизвикани от така наречения старец по селата и дори в Казан. Обществената мътва обвинява Распутии, че води безпътен живот и "обладава жените" под претекст, че ги подготвя за радостите от общуването с Всевишния. Въпреки тези обосновани оплаквания Теофан упорства в идеята, че неговото протеже е истински ясновидец. С някои слабости може би... Но кой ли пък няма? Във всеки случай, с откровената си вяра и с прямия си език той е много по-подходящ от който и да било друг да ограничи зловерните влияния, които проникват сред дворянството, в двора и в сянката на трона.

В действителност, когато прави тази сметка, Теофан има най-вече предвид странното поведение на императрицата Александра Фьодоровна и на нейната свита, мистичните залитания на които го тревожат. Той смята за наложително и неотложно най-високопоставените фигури в държавата да престанат да се поддават на уловките на разни магьосници, разни спиритисти и да се върнат в лоното на православието. Распутин се появява тъкмо навреме, за да изиграе ролята на овчарско куче. Така че да се връща колкото може по-скоро в Санкт Петербург! И това дискретно му бива съобщено. В началото на 1905 г. той отново е в столицата.

Заварва обществото тук силно възбудено. Нелепата руско-японска война, която е избухнала предишната година, е завладяла всички умове. Човекът от народа не разбира защо го изпращат на смърт по границите на империята, след като японците не възнамеряват да завладяват родината. Сред образованите среди се шушука, че тази касапница е била отприщена с лека ръка, за да обслужи интересите на покварени финансисти. Първите поражения за руската армия, започнали с ненадейното нападение на врага, обсадата, а след това и капитулацията на Порт Артур подлагат на огромно изпитание националната гордост. Из салоните и по улиците открито критикуват правителството. На 9 януари 1905 г. недоволството на масите намира израз в мирна манифестация на работниците, водени от някой си "поп Гапон", вероятно платен от полицията. По заповед на властите в Санкт Петербург тълпата на протестиращите е посрещната с конна атака, последвана от обичайната стрелба. Стотици убити и ранени застилат земята. Тази "кървава неделя", както вече я наричат, има за първа последица срива на царския престиж в очите на неговите поданици. Нещо, което е радостно за напредничавите умове и преди всичко за терористите, които само чакат някакъв претекст, за да ударят. Атенатите следват един след друг. На 4 февруари 1905 г. е убит от бомба великият княз Сергей, чичо на Николай II и комендант на Московската военна околия. Единственото утешително събитие сред този низ от бедствия: появата на бял свят, няколко месеца по-рано, на царевича Алексей, първа мъжка рожба на императорската двойка след раждането на четири момичета. Но споменът за този щастлив за династията

епизод много скоро бива пометен от размириците, предизвикани от революционерите, които продължават да тревожат властта с митинги, стачки, позиви и убийства. Като връх на безредиците екипажът на броненосца "Потьомкин" се вдига на бунт, избива офицерите си и пристига в Одеса, окачайки на мачтата си червено знаме. В града избухва метеж. Гарнизонът отговаря. Улиците са задръстени от трупове. Случаят приключва едва след разоръжаването на кораба в румънското пристанище Констанца. Междувременно руската армия трупа поражения в Далечния изток. По суша пада Мукден, по море е разбита националната флота, която е потопена при Цushima. Империята се пропуква отвсякъде. От отстъпление към отстъпление, Русия се вижда принудена да подпише с Япония печалното Портсмутско примирие. Още един удар за царя. Народът го държи отговорен за пролятата кръв и униженото знаме. При все това, извършените сред съмнителните среди репресии позволяват на светския живот да продължи, доколкото може, своя високомерен парад. Салоните са все така посещавани и театрите - все така пълни. Има надежда безпощадно преследваните подстрекатели най-накрая да се уморят.

По настояване на Теофан, Распутин е приет в някои семейства от едрата буржоазия и аристокрацията. Монахът Илиодор, който поема ролята на негов посредник, го представя на жената на един инженер, държавен съветник, Ольга Лохтина. Тя страда от неврастения и лекарите, които са се изредили да я лекуват, са се отказали до един. Распутин още щом я вижда, открива корените на меланхолията ѝ. Той ѝ говори дълго, бащински и тъй като тя примира само при звука на гласа му, накрая решава, че ще може да я отърве от хроничната ѝ потиснатост и напрегнатост, само ако я обладае освен психически и физически. Лекарството има чудодеен ефект. Опитът е научил Распутин, че при гимнастиката на съвкуплението няма никаква разлика между селянката и светската жена. Дали ще имат легло с бродирани чаршафи, или сламеник, застлан с грубо платно, тайната на насладата им е една и съща. Достатъчно е да бъдат плътски задоволени, за да бъде удовлетворено и стремлението им към Бог.

Станала любовница на стареца, Ольга Лохтина изразява благодарността си, като му преподава уроци по четене, писане и държание в обществото. После тя го представя на приятелките си като лечител и пророк. Препоръчва го на графиня Клайнмикел, която на свой ред го въвежда в много затворения и силно реакционен салон на графиня Игнатиева. Последната, чийто съпруг е бил министър при Александър III, е страстна почитателка на окултизма. При нея се канят медиуми, въртят се маси, викат се духове от отвъдното. Сред това екзалтирано общество, предимно женско, Распутин е във вихъра си. Той споделя с дамите от най-висшите кръгове общото преклонение пред цар Николай II, благословен бащица на нацията, както и идеята за общуване между гостите от небето и тези на земята. Слушат го, поглъщат го с очи, проникват се от него. Дори мъжете са покорени. Обичайните гости на графиня Игнатиева виждат в него своя учител, за когото Библията не е само претекст за абстрактни молитви, а книга от плът и кръв, достъпна за грешниците, книга за утеха дори в прегрешението. В първата редица на тези прехласнати слушатели са двете велики черногорски княгини Милица и Анастасия. Дъщери на краля на Черна гора, те са се омъжили съответно за великия княз Пьотър Николаевич, чичо на Николай II, и за княз Романовски. И едната, и другата организират в дворците си спиритически сеанси. Те канят Распутин на своите опити за разговор с мъртвите. Без да участва в разпитването на почукващите духове, той се показва отворен за всякакви форми на тайнство, очарова младите жени с познаването на Светото писание и още повече с дарбата си да разгадава характера и

бъдещето на дадено човешко създание само като се вижда в очите му. Впрочем Милица и Анастасия са много близки с императрицата Александра Фьодоровна, която окуражават в религиозните ѝ видения.

На 1 ноември 1905 г. Милица приема в двореца си в Знаменка императора и императрицата. С дръзката разпаленост на просветлена, тя им представя великото си протеже. Озовал се в присъствието на монарсите, Распутин не проявява нито учудване, нито притеснение. Всичко протича, мисли си той, според Божията воля. Всеки има своята роля на Земята. Николай е цар. Григорий е старец. Те еднакво се нуждаят един от друг. Все така облечен в кафтан и обут в мъжки ботуши, изправен срещу императора, Распутин има съзнанието, че е въплъщение на живата Русия. Без да се поколебае, той му заговаря на "ти" и го нарича бабяшка; говори на "ти" и на Александра Фьодоровна. А тя потръпва при тази наглост и простоватост. Той с удоволствие разправя на техни величества за Сибир, за тягостното съществуване по селата, за нищетата на малките хора и за тяхното безкрайно търпение, най-сетне за присъствието на Бог и в най-дребните събития на деня. Николай II е очарован от това мистико-народно откровение. Същата вечер той отбелязва в личния си дневник: "Запознах се с един Божи човек, Григорий, от Тоболска губерния."

МИСТИЦИЗЪМ И САМОДЪРЖАВИЕ

Докато живее в далечната си провинция, Распутин почти нищо не знае за царя. За него Николай II е някаква висша сила, обгърната с тайнственост и разполагаща с безгранична власт. В Санкт Петербург обаче, благодарение на дочутото из салоните и на улицата, той лекаполека си изгражда по-точна представа за императорската двойка. Това, което различните му събеседници му разкриват, го изненадва и обезпокоява.

Има такива като него, които отказват да критикуват монарха, и такива, които не се колебаят да мърморят, че Николай II е добър човек, но без истинска воля, подвластен на жена си, предпочитащ семейния живот, тих и дискретен, пред блясъка и отговорностите на властта. Мълви се, че лоши знамения са се появили над главата му още в началото на царуването му. Едва стоден, когато е съвсем млад, за германската принцеса Аликс ХесенскаДармщатска, баща му Александър III умира на четирийсет и девет години от бърбечно възпаление. Девојката пристигнала в Крим, където се намирал болният, тъкмо навреме, за да приеме предсмъртната му въздишка. Тя била убедена протестантка и се наложило да се откаже от вярата си, за да стане истинска велика православна княгиня под името Александра Фьодоровна. По време на погребението на царя в Санкт Петербург на 7 ноември 1894 г. тя се появява, скрита под траурни воали, което накарало злите езици да заговорят, че след като е пристигнала в страната "подир ковчег", тя е "зловеща птица". И много скоро фактите като че ли оправдали това твърдение. По време на тържествата за коронясването на Николай II през май 1896 г., докато тълпата се блъскала на Ходинка, летвите на една от естрадите пропаднали под тежестта на посетителите и повече от две хиляди души загинали задушени и премазани. За да омаловажат бедствието, близките на новия император го посъветвали да присъства вечерта, както било предвидено, на бала на Френското посолство. Сред обществото обаче мнозина изтълкували това решение като проява на безразличие към жертвите в Ходинка. Говорело се: "Царят и неговата съпруга танцуваха върху трупове." По-късно народното мнение го упреква също за терористичните атентати, които не съумява да предотврати, за безсмислената касапница по време на войната срещу Япония, за непростимото избиване на манифестиращите по време на "кървавата неделя".

Лоши обрати на съдбата или погрешни оценки, но сякаш Николай VII не можел да предприеме каквото и да било, без то да бъде обречено на провал. При все това, с типичното за слабите хора упорство, той отказва да смекчи линията си на поведение. Негова фикс идея е да запази с цената на всичко непоклатимостта на династията и да не отстъпи и педя от властта, която са му завещали дедите му. Распутин, предан монархист, не смята да го упреква за това. Той обаче се пита дали монархът се радва на подкрепата на съпругата си. Естествено, не остава глух за онова, което се разправя за нея из салоните. Всички хвалят красотата ѝ, достойнството ѝ, моралната ѝ праволинейност, но говорят, че е изключително нервна, че се ужасява от обществото и протоколните задължения, че е щастлива единствено с мъжа си и децата си, и най-сетне - че мистичните ѝ наклонности са я подтикнали да се заобиколи с ясновидци и лечители, един от друг по-съмнителни. Споменават някакъв французин,

учителя Филип от Лион, хипнотизаторясновидец, и разни юдовы, клетки полуслабоумни създания, които претендират, че са осенени от Бог, като пелтека Митя Коляба, лудата Дария Осипова, епилептика Паша, божия поклонник Антоний, босяка Базилий... Общуването с тези самозванци не пречи на Александра Фьодоровна да се моли горещо и както изисква традицията в параклиса си, украсен е множество икони. Дали ще са одобрени от Църквата, или ще са плод на болното ѝ въображение, всички пътища ѝ се струват добри, стига да водят към Бога.

Когато я вижда за пръв път при великата княгиня Милица, Распутин веднага долавя у нея трепета на една тревожна натура, обърната към знаците на отвъдното. Тя е точно от този тип жени, които търсят учението му. Само че той, така поне мисли, няма нищо общо с шарлатаните, които досега са се извървели при нея. За рязлекия от тях, той е надарен от Бога с истинска власт над човешките създания. Дори и да е имал някакви съмнения, фактът, че свещениците са го удостоили с внимание, би бил достатъчен, за да го убеди в призиванието му. Той съжалява, че императрицата, която несъмнено е прекрасна душа, не се обръща към него, за да я избави от терзанията и тревогите ѝ. Неговият метод е прост. Докато по-голямата част от така наречените лечители си служат с ръцете, правейки хипнотизаторски движения, той се задоволява да се моли горещо, мислейки за мъжа или жената, които си е обещал да спаси. Той приема върху себе си болката на онези, които търсят помощта му. Освобождава ги от товара им, поемайки го върху собствените си плещи. Така че той не е просто лекар на духа, а застъпник, който има щастието да може да привлича вниманието на Всевишния върху нещастията тук долу. Поне той така се преценява, без горделивост и с привидно смирение. Това, което го интересува, е борбата на душите. Защото душата командва тялото. И онзи, който облекчава душата, облекчава също тялото.

Именно това съзнание за изключителните му дарби кара Распутин да смята, че царят и царицата вече наистина не могат без неговото застъпничество пред Бога. Те в момента са като двама корабкрушенци, подхвърляни от бурята. Стачките в Санкт Петербург, вълненията в Москва, постоянната смяна на министрите, шумните брожения в Думата, всичко това озлобява общественото мнение, а следователно притеснява монарсите. Распутин изобщо не се интересува от политика, но не може да остане безразличен към тревогата, която сигурно е завладяла императорската двойка при всички тези трудности на момента.

Най-сетне, през юли 1906 г. му се удава възможност многократно да се срещне с царя и царицата в двореца в Знаменка при великата княгиня Милица и в Сергеевка в лятната резиденция на великата княгиня Анастасия. Наскоро развела се с княз Романовски, тя иска да се омъжи повторно за братовчед си, великия княз Николай Николаевич. Императрицата обаче, която е непоклатима пуританка, се показва враждебна към този съюз, последица от който би било въвеждането в семейството на една разведена жена. Анастасия и Милица разчитат на Распутин, за да я склони. Той се справя великолепно с неблагоприятната задача, позволявайки си да заяви дори, че тази женитба "на брата и сестрата" ще допринесе "за доброто на Русия". Александра Фьодоровна се вслушва в думите му, но продължава да се двоуми в решението си и охладнява в отношенията си с Анастасия, за да я накаже, че си позволява да престъпва общественото благоприличие.

Въпреки този полууспех, Распутин предава за царя писмо от отец Ярослав Медведев, някогашен изповедник на Милица, който моли за официална аудиенция за стареца Григорий - той е донесъл от Сибир икона на свети Семьон от Верхотурие, предназначена за техни величества. На 15 октомври 1906 г. Николай II приема Распутин в двореца в Царское село.

Той е заедно със съпругата и децата си. Пият чай. Григорий е на върха на щастието. Най-сетне е на почит. Връчва на императора чудотворната икона и свободно беседва със семейството.

Докато говори, наблюдава обкръжението си. Императрицата, която е висока жена, притежава студена красота - главата е вирната високомерно и обрамчена с буйни руси коси, сините очи излъчват голяма кротост, а при най-малкото вълнение по лицето ѝ избиват червени петна. Очевидно не умее да контролира нервите си. Надменното ѝ държание със сигурност се дължи на крайна срамежливост. Това не ѝ пречи обаче да бъде категорична в преценките си. Тя смята, че висшето общество в Санкт Петербург е аморално, суетно и казва това без заобикалки. Пред нея императорът изглежда дребен и безличен. Той има красиво лице с грижливо поддържана брада и безизразен поглед. Вероятно е човек с достойнства, добър съпруг, добър глава на семейство, но дали е и добър монарх? Във всеки случай няма вид на водач на народи; по-скоро на елегантен, благовъзпитан офицер, предопределен за посредствена кариера в някой провинциален гарнизон. Както по всичко личи, той има нужда някой да бди над него и да го съветва в съдбовните моменти. Четирите велики княгини, от които най-голямата, Олга, е на единайсет години, а най-малката, Анастасия - на пет, са очарователни. Колкото до престолонаследника, който е двегодишен, той е още детенце. Видът му обаче е блед и болнав. Майка му е вперила в него тревожен поглед. Распутин го благославя, така както и сестрите му и неговите родители. После бавно и с достойнство се оттегля. Аудиенцията е продължила цял час. "Видя децата и разговаря с нас до седем часа и четвърто, ще отбележи Николай в своя личен дневник".

Милица е очарована от успеха на своя духовен учител пред техни величества. През месец декември същата година императрицата я моли да представи Распутин на нейната най-добра приятелка, придворната дама Анна Танеева, дъщеря на началника на личната канцелария на императора. Дълбока симпатия свързва царицата с тази двацет и две годишна бърбровка - пухкава, глуповата и екзалтирана, която под нейно влияние се увлича по знаците от отвъдното. Тъй като Анна току-що се е сгодила с флотския капитанлейтенант Александър Василиевич Вирубов, Распутин е помолен да каже какво вижда в бъдещето на скорошните младоженци. Като се съсредоточава както обикновено, той със съжаление обявява, че не вижда нищо светло в замисления съюз.

Въпреки това предупреждение, двойката се бракосъчетава. Семейството се настанява в Царское село, в малка бяла къща, която е на три минути път от императорската резиденция. Телефонна линия, свързваща вилата с двореца, позволява на Александра Фьодоровна и Анна да разговарят дълго, от разстояние, в очакване на почти всекидневните си срещи насаме. Анна много скоро доверява на своята приятелка и покровителка, че не е щастлива. Съпругът ѝ, когото е идеализирала в мечтите си, всъщност е неуравновесен, пияница и импотентен - лишил я е от радостите на брачната любов. След година и половина съвместен живот, бракът е анулиран от Църквата като неконсумиран. Анна обаче продължава да живее в Царское село. Тя е поразена от сбъдването на предсказанията на Распутин, разкрил ѝ още по време на годеща разочарованието, което рано или късно ще я сполети. От този момент нататък тя е готова да вярва и на най-незначителните му думи. Царицата също не е далеч от подобно доверие.

Малко след това великата княгиня Анастасия, която се е развела с княз Романовски, най-сетне се омъжва за великия княз Николай Николаевич. Макар да е приела този съюз, императрицата, засегната в принципите ѝ за моралност и достойнство, се отдръпва от двете

черногорски сестри, които безспорно са прекалено лекомислени. Тя обаче запазва цялото си уважение към човека, който те са й препоръчали. Впрочем, той също, воден от дипломатичност, се оттегля от Анастасия и Милица. Неговата цел си остава императорското семейство. Често пъти, разсъждава той, големите на тази земя търпят страдания, които надхвърлят страданията на малките хора. Носят се слухове сред обществото за крехкото здраве на царевича. Твърди се под сурдинка, че е болен от хемофилия. Това наследствено заболяване, което се предава единствено по женска линия и поражда с много малко изключения само мъжките рожби, се изразява в нарушение на процеса на съсирване на кръвта. Най-малкият удар е достатъчен, за да предизвика у болния кръвоизлив. Кръвта, която се задържа в тъканите или ставите, причинява непоносими болки. Боейки се да използват морфина в големи дози, лекарите вдигат ръце и чакат края на кризата. Кралица Виктория Английска, баба на царицата, носела у себе си, доколкото се знаело, тайнствения зародиш на тази болест. Предала го на много от своите потомци, между които и на тази, която щяла да стане императрица на Русия. Когато скоро след раждането научава за хемофилията на своя син, Александра Фьодоровна е съсипана. И в момента тя продължава да се чувства виновна пред цяла Русия, че е родила дете с такава болнава физика. Страхът от фатален край или от необратима инвалидност владее дните и нощите ѝ. Разтреперва се, щом Алексей си удари коляното или си одраска пръста. Неспособността на най-прочутите лекари да го излекуват или дори само да подобрят състоянието му я убеждава, че Бог единствен може да извърши това чудо. И мисълта ѝ все по-често се връща към Распутин.

Към края на месец октомври 1907 г., когато императорското семейство се е настанило за есента в Царское село, Алексей пада, докато играе в градината, и се оплаква от силни болки в единия крак. Като вижда, че отокът е опънал кожата, Александра Фьодоровна изпада в паника. Лекарите, които е извикала, веднага предписват бани с топла кал и слагат момчето на легло. Никакъв резултат. В безизходицата си императрицата повиква Распутин. В края на краищата, ако се вярва на мълвата, той е не само изповедник на душите, но и лечител на телата. Распутин пристига в двореца в полунощ. Значителността на намесата, която се очаква от него, не го притеснява. Както обикновено, той отхвърля предписаните от лекарите медикаменти, сяда до главата на болния и се моли. Нито веднъж не докосва детето с ръцете си. Но го гледа втренчено. Медитирането е продължително, вгълбено, мълчаливо. Императрицата, с изопнати нерви, едва се сдържа да не го прекъсне. Малко по малко Алексей престава да стене и се отпуска. Когато Распутин си тръгва, момчето напълно се е успокоило. Дали присъствието на този брадат мъж с неподвижен поглед е успяло да приспи страданието на царевича, или успокояването му трябва да се отдаде на нормалното развитие на болестта? Каквото и да е, на следващата сутрин той се усмихва на майка си. Отокът е спаднал от само себе си. Наредени около малкото легло, близките благославят чудото.

Новината за този пристъп на хемофилия обаче се държи в тайна. Според дадените от царя заповеди, здравето на членовете на императорското семейство не трябва да е обект на каквато и да било недискретност. Но как да се попречи на прислугата да говори? В града няколко души вече знаят, че Распутин е излекувал царевича. За невярващите - става дума за хипноза, за влияние върху ума на болния. За вярващите - Бог е избрал сибирския старец, за да бъде инструмент на волята му сред страдащото човечество. Колкото до Распутин, той е искрено убеден, че силите свихе се проявяват чрез него, когато се мъчи да облекчи ближните си. Чрез акта на любов към пациента, той му предава своята вяра в оздравяването му, а чрез друг акт на любов, този път към Небето, той подтиква Бог да му помогне в спасителното

начинание. Накратко, в тези моменти мисълта му действа в две посоки: потапя се в съзнанието на онзи, който се е предал в ръцете му, и се въздига към Този, от когото тук долу зависи всичко.

Както и да е, славата на чудотвореца добива ново измерение. Той единствен не е изненадан. От този ден нататък често ходи в двореца. За да не се разчува за посещенията на един обикновен мужик при императорското семейство, монарсите го приемат в покоите си през черния вход. При това изискванията за сигурност налагат влизането му да бъде записано в дневника на всеки един от охранителните постове, преди да стигне до личните апартаменти. Обикновено той пристига преди вечеря и играе с Алексей, който, ако не са страданията на болестта, проявява жива и весела природа. Детето го обича и му е измислило прякор "Новый" - "Нов". Този прякор забавлява техни величества и на Распутин официално се разрешава да добави към фамилията си и Новый. Впрочем той напълно съзнава каква чест му оказват императорът и императрицата, като го приемат в покоите си. Това обаче не му пречи да продължи да им говори откровенно, с простота, наричайки ги батюшка и матушка, според селския обичай. С това селско поведение подчертава всичко онова, което разграничава него, представителя на руските маси, от лицемерните царедворци, които сплетничат около трона. Разговаряйки по този начин с техни величества като равен с равен, без досадни свидетели, без предвзети посредници, той се превръща в поборник от Светата Троица, която трябва да осигури славата на Русия: Царя, Църквата, Народа. Няма спасение, проповядва той, извън този съюз между монархическите и религиозните принципи, от една страна, и земята, в която те са пуснали корени, от друга. Малките хора са необходимият хумус, който крепи и храни дървото на православно-самодържавие.

Александра Фьодоровна го разбира и одобрява. Германка по произход, приела да се откаже от протестантството заради любовта си към своя годеник, тя се посвещава на новата си родина и на новата си религия с ентузиазма на новопокръстен. Промяната на държава и на вяра я кара да се стреми да бъде повече рускиня от самите руснаци. Това, което тя жадно търси днес, е не онази Русия, която се среща из салоните - обезличена, престорена поради европейските маниери, а истинската Русия, тази на смирените страдания, на извечната богобоязливост, на потайностите, на съкровенията традиции и на налудничавите суеверия. В представите си тя се прехласва по тройки сред снега, носталгични песни, хора, скупчени около самовара в някоя дървена къща, богомолци, коленичили пред селския поп. И колкото представата ѝ за страната е по-фолклорна, толкова по-призвана се чувства тя да я обича и пази. Убедена е, че дворцовата свита злослови зад гърба ѝ, докато огромната руска нация, все още в плен на мрака, я обожава и почита. В очите ѝ Распутин е истинският пратеник тъкмо на тази Русия. Чрез него тя общува не само с Бога на Църквата, но и с човешката маса от провинцията. Като го гледа такъв брадат, груб и с пронизващ поглед, сякаш цялата руска раса пада в краката ѝ. Тя би била разочарована, ако той престане да носи селска рубашка и ботуши или започне да говори изискания език на аристокрацията. Распутин много бързо отгатва влиянието, което е добил над нея, и в себе си се радва като след победа. В същото време обаче той се чувства затрогнат от тази владетелка, която мечтае да се доближи до своите най-незначителни и най-окаяни поданици. Ако тя е открила в него духовен водач, той пък открива в нея приятелка, сестра, едновременно крехка и всемогъща. И се заклева да я закриля, да закриля също и царя от лошите, които са навсякъде, дори из дворцовите коридори. Способен е на това, след като Бог е с него.

От време на време обаче той напуска столицата и отива да освежи сърцето си в

Покровское. Там са жена му, децата му, които търпеливо са го чакали и го приветстват, че изглежда добре. Слава на Бога, казва той, всичко върви успешно. Възложил е да му построят нова къща, по-просторна и по-хубава от предишната, и гордо показва кръста на гърдите си, подарен му от Николай II. Колкото до последното обаче, има един проблем: само на свещениците е позволено да носят Христовия знак. Освен това, според някои провинциални клюки, старецът Григорий се е държал безсрамно със селянките, дошли да чуят неговите предсказания и проповеди. Предупреден за тези слухове, владиката на Тоболск нарежда повторен обиск при така наречения маг през януари 1908 г. Още веднъж резултатът от полицейското разследване е отрицателен. Наистина, в нищо не могат да упрекнат Распутин, освен че се представя за лечител и че понякога се поддава на плътското изкушение, славейки същевременно Бог. Впрочем, казват, сега той е толкова близък на трона, че би било неблагоприятно да го безпокоят.

И сякаш за да потвърди тази новина, владиката Теофан, станал междуременно изповедник на императорското семейство, лично идва в Покровское, изпратен от царицата. Пристигнал през пролетта на 1908 г., той прекарва петнайсет дни в дома на своето протеже, отива да поздрави стареца Макарий в неговото усмотение близо до Верхотурие, и след като провежда дълги разговори с двамата мъже, се убеждава, че Распутин заслужава славата си на свят човек. По време на тези общувания Григорий се е постарал да му разкаже, че не само е видял Дева Мария, но докато е орал на полето, са му се явили апостолите Петър и Павел. Завърнал се в Санкт Петербург, Теофан излага пред Александра Фьодоровна най-подробно пътуването си и я уверява в нравствената чистота и ясновидската дарба на Распутин. Той изказва убеждението, че много набожният Григорий е бил избран от Бог, за да сдобри окончателно царя и царицата с руската нация.

Когато Распутин се завръща в столицата, той е посрещнат с отворени обятия в двореца. В много салони в града дори благоговейт пред него. Живеещ при Олга Лохтина, чието ложе продължава да удостоява, Григорий е обект на истинско преклонение от страна на екзалтираните светски дами, които посещават дома. Сред тях има личности, които са близки на императорската двойка, и дори офицери от гвардията, склонни към мистицизъм. Всички - жени и мъже, се отнасят с преклонение към стареца, граничещо с идолопоклонство. И най-незначителните му слова са за тях бисери, долетели от отвъдното. Той от нищо не е лишен, макар да не иска пари от никой от своите поклонници. Те му ги дават спонтанно, заради удоволствието да откупят греховете си, както се купува свещ в църквата. Било пет рубли за неговите бедни, било петстотин за самия него. С пълни джобове и ведро чело, той благодари на своите щедри следовници с мъгляви предсказания и разпалени тълкувания на Евангелието.

Редом с мистичния кръжец на Олга Лохтина се оформя и друга група от почитателки около Анна Вирубова. Понякога двете общества се събират заедно, за да слушат пророка. Озовавайки се на един от тези сеанси, княз Николай Жевахов, заместник на главата на Светия синод, е поразен от бащинските укори на прорицателя. Распутин извиква: "Защо сте тук? Да ме видите или да научите как да живеете на този свят, така че да спасите душата си?" И той продължава, заклевайки своите последователи да излязат в неделя, след богослужение, и дълго да вървят из полето, после да спрат и да вдигнат очи към небето: "Тогавата ти ще почувстваш с цялото си сърце, че имаш само един Отец, нашия Всемогъщ Бог; че единствен Бог има нужда от душата ти. И единствено на Него ще пожелаеш да я отдадеш. Единствен Той ще те закриля и ще ти помага..." След това общуване с Всевишния мъжът и жената ще

могат да се върнат пречистени към всекидневните си занимания в обществото: "Тогава всичките ти земни творения ще се превърнат в божествени творения и ще спасиш душата си не чрез покаяние, а чрез труд за Божията слава." Нищо ново във всичко това. Но Распутин притежава поглед и глас, които преобръщат отвътре присъстващите. Освен това той набляга на необходимостта човек да постигне сам, чрез молитва, своето блаженство, което изключва всякакви препратки към нравствените задължения. Накратко, за него всичко е позволено от момента, в който вярващият се отдаде на екстаза. Нормите на поведение могат да бъдат нарушени, стига някакъв духовен или дори физически порив да ви издигне, съвършено несъзнателно, до състоянието на възвишен унес.

Този разтеглив идеал привлича последователите на Распутин, които са твърде щастливи, че могат да съчетаят чувствените си щения с религиозните пориви у себе си. Чрез него те прегръщат илюзията, че Бог обича преди всичко покаянието у своите създания. А за да има покаяние, трябва да има грях. Оттук до твърдението, че грехът е желан от Бога, има само една стъпка, която много лесно се прекрачва. Според учението на Распутин, прегрешението е дадено от Бога, прието е от Бога. За да му се харесаме, е нужно да паднем възможно най-ниско, а след това да се изповядаме, привдигайки се със смирение. Ах, тази свята радост от покаянието! Ако Злото не съществуваше, в Доброто не би имало никаква наслада. Благодарение на тази нова Библия за човешкото грехопадение и неговото опрощение, Распутин се смята за създател на единението между плодовете на Земята и светлините на Небето. За разлика от свещениците, които упрекват и проклинат в името на Христа, той претендира, че помирява онова, което преди него е било непомиримо.

Дали се намира в Санкт Петербург, или в Покровское, той е един и същ човек. На село обаче оре и засява земята, докато в града оре и засява душите. И в двата случая, мисли си той, Бог е този, който направлява ръката му на честен труженик. Нормално е, следователно, тези, които просветлява чрез словото си, да го подслоняват, хранят и да му помагат да живее, без да има нужда нито да работи, нито да проси, нито да краде. Лекаполека около личността му се създава един еротично-религиозен мит. Разправят, че той има способността не само да облекчава съвестите, но и да задоволява зажадените за любов тела. Според обществената мълга неговият мъжки атрибут е с невероятни размери. Надарен като сатир, твърдят ощастливените от него дами, той има сърце на светец.

С течение на месеците той решава да обърне по-голямо внимание на външния си вид. Би могъл да се откаже от мъжишките дрехи, но защо ли? Инстинктивно усеща, че така би загубил половината от влиянието си върху малкото общество, което търси компанията му. Всички тези наглед изисканихора са твърде щастливи да общуват с един старец със забавно поведение и цветист език, за да ги разочарова, променяйки дрехите си. Само че сега той носи руска рубашка от коприна, пристегнатата в кръста с красив колан, добре ушит широк черен панталон и нови ботуши. Това скромно отстъпление пред изискаността в облеклото с нищо не накърнява предаността, която му засвидетелстват. Дори може би по някакъв странен начин тя се е засилила. Вече не се боят, че сядайки, може да изцапа тапицерията на креслата! Той е едновременно цивилизован и първичен. Какво повече може да се очаква от един "Божи човек"?

ПЪРВИ СКАНДАЛИ

Царят е смутен. Макар да не споделя мистичните пориви на жена си, той е искрено набожен и вярва, че проповедите и предсказанията на Распутин са му продиктувани от Бог. Освен това, след неочакваното оздравяване на Алексей, той вече не се съмнява, че старецът притежава необикновена дарба на лечител. Защо, при тези обстоятелства, да се лишат от услугите му? Толкова обезпокоителни мълви обаче се носят из Санкт Петербург и из провинцията за този загадъчен и сякаш пратен от провидението човек, че Николай II иска да е наясно. Той наговарва генерал Дедюлин, комендант на двореца, и неговия адютант - полковник Дрентелн, да подложат Распутин на учтив, но строг разпит и да му докладват мнението си за човека. Дватама дознатели изпълняват задачата си с педантично старание. Без да бъдат груби с Распутин, те го въртят на шиш. И мнението им много скоро се оформя. Дедюлин осведомява царя, че по време на разговора им със стареца са имали усещането, че пред тях стои "хитър и лицемерен мужик", който използва дарбата си да внушава, за да подлъгва последователите си". И за да подкрепи с факти това свое становище, Дедюлин, без знанието на Николай II, моли генерал Герасимов, началник на Охраната, да постави Распутин под наблюдение в Санкт Петербург и да събере сведения за него в Покровское. Докладите на тайните агенти, изпратени в отговор, са категорични: става дума за измамник, за лъжепророк, неспособен да устои на сексуалните си инстинкти. Очевидно е развратил доста девойки и омъжени жени в селото си и в Санкт Петербург, показвал се е в обществени бани в компанията на създания със съмнителен морал. Забележителен сладкодумец, той в действителност е долнопробен пръч. Герасимов съобщава тези, свои заключения на прекия си началник, министъра на вътрешните работи Столипин, който е също и министър-председател. Изумен от тези разкрития, Столипин се втурва към Царское село, за да отвори очите на Николай II за истинската природа на набожния Григорий. Първоначално притеснен, царят бързо застива в ядосана поза. Отказвайки да изслуша списъка със злодеянията на Распутин, той неочаквано отсича с рязък глас: "Нима императрицата и аз нямаме право да имаме свои лични познанства, да се виждаме с когото пожелаем?" Докладването е приключило. Столипин се оттегля като попарен. Далече от мисълта да се признае за победен обаче, Герасимов засилва полицейското следене на стареца, открива нови подробности за безпътния му живот и подтиква Столипин да заточи натрапника в Сибир. Издадена е заповед за арестуването на Григорий на гарата в Санкт Петербург, когато следващия път пристигне от Царское село. И така, ако Герасимов разполага с опитни шпиони, и Распутин си има своите. Без да чака да го заловят, той побързва по собствена воля да замине за Покровское.

Спотаен в селото си, той изчаква бурята в столицата да утихне. За да убива времето, украсява интериора си "по градски", като окачва навсякъде по стените фотографии, които го показват в компанията на най-видните личности в империята. За щастие, изглежда, по върховете са забравили за неговите развратни приключения. Може би царят е наредил на полицията да прекрати следенето. Затова пък Столипин, който е намекнал пред техни величества да не приемат повече стареца, вижда как благоразположението на монарха към него чувствително е намаляло. Вече го приемат само от време на време, държат се студено,

въобще не вземат под внимание неговите предупреждения.

Отново вирнал глава, Распутин се връща в Санкт Петербург още в началото на 1909 г., иска среща със Столипин и му излага жалбите си: той няма в какво да се упреква, дознателите са били подведени от клевети, предаността му към Църквата и императорското семейство е безупречна... Загрижен да не дразни повече царя, Столипин написва един двусмислен доклад и прекратява временно случая.

Отново на почит, Распутин възнамерява да се възползва от неотдавнашната кончина на отец Иван Кронщатски, за да участва активно в религиозните дела на страната и да подкрепи кариерата на свещениците, в чието приятелство е сигурен. На първо място сред тези ценни съюзници фигурира йеромонах Илиодор. Последният, установил се в Царицин, се е озовал в неприятно положение поради нападките си срещу провинциалната власт, местните управници и дворянството, които според него с прекалената си толерантност са в услуга на евреи, франкмасони и всякакъв вид революционери. Като наказание за тази му словесна невъздържаност Светият синод го премества в Минск, където аудиторията му ще е по-малка. На Распутин не му е нужно повече, за да се изправи в негова защита. В своето "братско" негодувание той стига дотам, че пледира каузата на този прекалено разпален привърженик на консерватизма пред Николай II. След като се среща с Илиодор при Анна Вирубова, царят се съгласява той да се върне в Царицин, откъдето е бил изгонен от висшестоящите си началници.

Победа за Илиодор, но също и за Распутин. Уверен в безнаказаността си при всякакви обстоятелства, последният е щастлив да придружи в Покровское през май 1909 г. малка свита от свои почитателки: Анна Вирубова, госпожа Орлова и някоя си госпожа С., останала неизвестна. На императрицата принадлежи хрумването за изпращането на тези дами извън всякакво съмнение, които да я осведомят за живота на светия човек на село. И така, възбуден от многобройното женско присъствие, той си позволява да интимничи с госпожа С. по време на пътуването. Веднага след завръщането жертвата на опипванията на стареца пише на императрицата, за да се оплаче, че е била изнасилена. Анна Вирубова и госпожа Орлова веднага опровергават това клеветническо обвинение. Престоят им в Покровское е протекъл, твърдят те, сред пасторална и същевременно крайно благочестива атмосфера. Слушали са проповедите на "отец Григорий", пели са псалми, посетили са "братята" и "сестрите", спали са "в доста просторна стая" горе в къщата върху сламеници, постлани направо на земята". Облекчена, императрицата решава да пренебрегне клеветата на една нимфоманка.

Малко след този епизод Распутин отива заедно с владиката Ермоген в Царицин при Илиодор. Йеромонахът ги приема с всички възможни почести. Той дори кани "стареца Григорий" да излезе пред собствените му богомолци, събрани в църквата, и обявява: "Деца мои, ето го вашия благодетел. Почетете го!" При тези думи присъстващите падат на колене с чело, опряно в земята. Стълпяват се около "благодетеля", засипват го с думи на обожание, целуват му ръцете, сякаш е светец. А той приема тези почести с вълнение и благодарност. Същата вечер пише писмо на техни величества, за да ги осведоми на своя неразбираем език за тържествения прием, който е получил в Царицин; "Прескъпи батюшка и матушка, хилядо [хиляди] хора тичат подире ми... Трябва да се даде метра [митра] на милия Илиодор."

После той напуска Царицин и заминава за Покровское. Този път го придружава Илиодор. По пътя предразположеният Распутин му разказва за влиянието, с което се е сдобил над женския род като цяло и над императорското семейство в частност. В подкрепа на думите си в Покровское той показва писмата на царицата и на великите княгини. Те са

толкова изненадващи в своята откровеност и наивност, че Илиодор не може да повярва на очите си. Царицата, която е на трийсет и седем години, пише: "Незабравими мой приятелю и учителю, спасителю и съветнико, колко ми тежи твоето отсъствие! Душата ми намира покой и се чувствам ведра само когато ти, учителю мой, седиш до мен, когато целувам ръцете ти и полагам глава на святото ти рамо. О, колко лека се чувствам тогава и обзета само от едно-единствено желание: да заспя за вечността на твоето рамо и в твоята прегръдка... Върни се бързо. Чакам те и страдам без теб... Вечно любяща те М[атушка]."

Олга (четиринасетгодишна) пише на свой ред: "Безценни мой приятелю, често се сещам за теб и за посещенията ти у нас, когато ни говореше за Бог. Много ми липсваш и си нямам никого, на когото да изповядам мъките си, а мъки има толкова много, толкова много!.. Моли се за мен и ме благослови. Целувам ти ръцете. Любяща те Олга."

И Татьяна (дванайсетгодишна): "Скъпи и предани приятелю, кога най-сетне ще се върнеш тук? Дълго ли ще останеш затворен в Покровское?... Направи така, че да дойдеш колкото може по-скоро: ти можеш всичко. Бог толкова те обича!... Без теб е тъжно, тъжно... Целувам святите ти ръце... Вечно твоя. Татьяна."

Мария (десетгодишна) също се оплаква от отсъствието на отец Григорий: "Сутрин, щом се събудя, грабвам изпод възглавницата Евангелието, което ти ми подари, и го целувам. И имам чувството сякаш тебе целувам."

Дори Анастасия (осемгодишна) му доверява: "Често те виждам насън, а ти виждаш ли ме в съня си? Кога най-после ще дойдеш? Кога ще ни събереш в стаята ни, за да ни говориш за Бог?... Опитвам се да бъда послушна, както ти искаш. Ако останеш завинаги с нас, ще бъда винаги послушна, Анастасия."

Колкото до малкия Алексей (петгодишен), той се задоволява да изпрати на ясновидеца листовце хартия с буквата "А" (неговия инициал), неумело изписана по средата на листа и украсена със стрелички.

Распутин е горд, че може да изложи пред Илиодор тези доказателства за любовта на императорското семейство. Илиодор се оплита във възторжени коментари. Наистина, мисли си той, приятелят Григорий е или пратеник на Небето, или гениален узурпатор. Но и при двете положения заслужава нисък поклон. Тези писма изгарят пръстите на йеромонаха. Той ги опипва, вдишва ги. Дали измолва Распутин да му даде няколко от тях като подарък, или ги открадва с мисълта, че може да му послужат някой ден? Във всеки случай те се озовават в джоба му.

След повече от седмица, прекарана в Покровское, двамата приятели заминават заедно за Царицин. Там Распутин изнася множество проповеди и раздава дребни подаръци на насъбраните в манастира "Свети дух" богомолци. Преди това ги е предупредил, че всеки предмет, получен от ръцете му, носи скрит смисъл. Той заявява: "В зависимост от това какво ще получи всеки един, такъв ще бъде и насетне животът му!" Присъстващите се тълпят и се блъскат за подаръците на светия човек. Този, който е получил носна кърпа, се приготвя да лее сълзи, а на когото се пада бучка захар, си мисли, че животът му ще бъде сладък, девойките за женене се надпреварват за евтините пръстени, които им предлага старецът, и се натъжават, ако, им подаде малка икона, което ще рече, че ги чака манастир.

Когато напуска града на 30 декември 1909 г., процесия от две хиляди души го изпраща до гарата. От платформата на вагона си той се обръща към тълпата с прощална реч. Всички плачат, всички размахват ръце към него. Никога досега не се е чувствал по-могъщ, нито по-обичан. Илиодор благославя влака, преди да отекне последният звън на камбаната. Правейки

това обаче, той се пита дали неговият голям приятел не е на път да стане прекалено важен, което в края на краищата би навредило на авторитета на официалния клир. От своя страна Распутин, с обичайния си нюх отгатва, че популярността му засенчва тази на духовниците, същите онези, които в началото са залагали всичко на него. Толкова по-зле, той не може да се върне назад. Бог е предначертал пътя му между църквите, манастирите, люлките и гробовете. Той трябва да продължи, без да се отклонява ни най-малко от съдбата, която му е отредена от веки веков от Всемогъщия. Ако залитне някой ден, ще е по волята на Небето.

Завърнал се в Санкт Петербург обаче, той с тревога усеща, че вятърът е сменил посоката. От всички страни ваят обвинения. Две жени, Хионя Берладская и някоя си Елена, отиват при кроткия и скромнен владика Теофан в Академията по богословие, за да се оплачат от блудните похождения на стареца. Хионя Берладская дори твърди, кълнейки се в Евангелието, че Распутин я е изнасилвил в един железопътен вагон. След като изповядала пред него греховете си, той започнал да се моли с нея, а после я повалил и обладал, уверявайки я, че го прави, за да я избави от тъмните сили. Теофан вече многократно е слушал подобни обвинения по адрес на своето протеже. Той извиква виновника, сухо му нарежда да даде обяснения, отказва да чуе обърканите му оправдания и го упреква, че е излъгал доверието му. След което моли за аудиенция при царя.

Приема го обаче не царят, а царицата. С нея е вечната Анна Вирубова. По-късно Теофан разказва: "Говорих в продължение на цял час и се опитах да докажа, че Распутин е в състояние на духовна заблуда." Александра Фьодоровна, макар да заявява, че тези разкрития я натъжават, продължава да смята, че заблудите на Григорий не му пречат да е истински светец. Само дето е такъв по свой начин. Вместо да се възвисява чрез безгрешност, той се издига чрез самото опознаване на греха. Докато другите старци, потънали във вечни молитви, забравят, че са мъже, той си остава мъж с всичките му слабости, с всичките му пороци, начаса изкупени чрез религиозен екстаз. Така че той е близък на несъвършените създания, каквито сме всички, близък е на руския народ, близък е на руската истина и не само че не обижда Бог, а му служи както сред мрака, така и сред светлината.

При това упорство, Теофан се оттегля отчаян и решава да се присъедини към клана на отявлените врагове на Распутин. Те са много и най-различни. Моментът им изглежда подходящ за действие. Организирана е кампания в печата с благословията на архимандрита. Начело застават двама десни монархисти - Тихомиров, бивш народник, главен редактор на "Московски ведомости", и Новоселов, преподавател в Академията по богословие в Москва. За да придадат обаче по-голяма тежест на протеста си, противниците на стареца намират за необходимо да приобщят към него и левите движения. Гучков - основател на Октябристката партия и председател на третата Дума, застава начело на либералните интелектуалци, противници на нарастващото влияние на магьосника. Подета в "Московски ведомости", където Новоселов обвинява Распутин, че е шарлатанин, който безчести императорското семейство, атаката продължава с още по-голяма сила в "Дума", орган на политическата формация К.Д. Това издание публикува между 20 май и 26 юни 1910 г. поредица от 10 статии на Гучков, подписани с инициалите С.В. Под прикритието на тези инициали пламенният депутат разобличава мерзостите на "перверзния старец", цитира имената на неговите жертви и излага Распутиновата теория, според която плътската наслада не представлява никакъв грях, а е чудесен начин да се постигне религиозно блаженство. Авторът мимоходом отбелязва съмнителните връзки на Распутин с крайната десница и "династичните среди", с други думи, с императорското семейство.

Ужасен, Распутин се обръща към приятелите си да моли за помощ. С появяването на статията на Новоселов в "Московски ведомости", вярващите в Царицин, подтикнати от Илиодор, възразяват с "послание" срещу разпространяваните от печата клевети по адрес на "блажения старец Григорий", при когото безспорно всичко свидетелства, че е "богоизбран". Помолен на свой ред да се притече на помощ на "мъченика", Ермоген е по-сдържан. След като е чул разказа на владиката Теофан и се е поинтересувал от острите нападки във вестниците, той не е далече от мисълта, че хулителите имат право. Да го заяви открито обаче, би означавало да се лиши от благородноположението на техни величества. Предпазлив, Ермоген запазва мълчание.

Дори сред приближените на трона "случаят" предизвиква брожения. Бавачката на малкия Алексей, Мария Вишнякова, се оплаква на царицата, че Распутин я е "омърсил" в стаята ѝ в двореца и че има "възки" и с други жени. Възмутена от тези слугински злословия, императрицата я наказва, като я изпраща в отпуск за два месеца. Но една придворна дама на нейно величество, София Тютчева, е също притеснена. Тя се учудва на интимниченето на Распутин с младите велики княгини, които често посещава в стаята им вечер, когато са по нощници, боричкайки се и смеейки се с тях. Не се ли крие в това опасност за дъщерите на императорската двойка или най-малкото не е ли неуважение към високото им положение? Като чува този нов упрек към "светия човек", Александра Фьодоровна заема позата на надменно неодобрение и отказва да отговори. София Тютчева, която е жена с характер, веднага се обръща към царя, за да изрази пред него съмненията си относно чистотата на намеренията на стареца. "Значи и вие не вярвате в светостта на Григорий Ефимович?", въздъхва Николай II. "А какво ще кажете, ако ви призная, че преживях тези трудни години единствено благодарение на неговите молитви?" Подобна е реакцията на техни величества и когато по-голямата сестра на царицата, великата княгиня Елизабет се опитва да предупреди Александра Фьодоровна за неприятните намеци, които по вина на Распутин петнят короната. Прекъсвайки посетителката, императрицата презрително отвърща: "Обичайните злословия срещу всички онези, които живеят като светци!" Подобно на бавачката Вишнякова, придворната дама Тютчева е отстранена от двореца дисциплинарно за два месеца. Тя ще затаи такъв гняв заради това неоснователно наказание, че няма да закъсне да си даде оставката и ще разкаже навсякъде, че е била уволнена, защото се е осмелила да разкрие пред монарсите интимниченето на стареца Григорий с великите княгини.

За да засили лагера на своите привърженици в борбата с вражеските сили, Распутин отива в Саратов и се опитва да подлъже благочестивия Ермоген. За да го убеди в добрите си намерения, той го моли да го подготви за свещенически сан. Владиката натоварва Илиодор с тази деликатна задача. Много скоро се оказва обаче, че Распутин е неспособен да научи наизуст текста на молитвите и най-важните места от Евангелието. Той превежда всичко на собствения си език, без да го е грижа, че импровизира и изопачава, така че учителят му се отказва да продължи експеримента. За да се утеши за този провал, Распутин се снима в свещеническо облекло - с расо, но без кръст на гърдите - редом с Ермоген и Илиодор.

Няколко месеца по-късно обаче едно първо разногласие изправя същия този Илиодор срещу "възлюбения от Бога старец" по повод на Лев Толстой, който е бил отлъчен през 1901 г. заради нападките си против православната Църква. При смъртта на писателя на 7 ноември 1910 г., Илиодор изпраща телеграма на Николай II с настояване този лъжехристиянин да бъде анатемосан. Отговаря му Распутин вместо негово величество: "Прекалено сурова телеграма, Толстой с объркани идеи. Заради владиците лошо обичан. Тебе също собствените ти братя те

корят. Опитай да помислиш." Вместо да се вслуша в мъдрия съвет, Илиодор поставя в една зала на манастира си портрет на Толстой, върху който богомолците са приканени да храт, докато чертите на лицето изчезнат под вадите слюнка. Известен за тези обиди към паметта на починалия, Распутин се натъжава. Той винаги се е възхищавал на Толстой. Не на романиста, разбира се - той нищо не е чел от него, а на религиозния проповедник. Струва му се, че между него и автора на "Война и мир" съществува духовна близост, защото нито единият, нито другият се нуждаят от посредничеството на свещениците, за да общуват с Христос.

Понеже Илиодор продължава да ругае управляващите власти, а следователно режима, чиято мекушавост, смята той, предава Русия в ръцете на революционерите, франкмасоните, "чифутите" и атеистите, Столипин решава да го махне от Царицин, където той се държи като господар, и да го настани в манастира в Новосил в разпореждане на Тулската епархия. Распутин веднага се застъпва пред царя неговият приятел йеромонахът да бъде оставен в любимия му град. Столипин обаче, уморен от всички тези интриги, се връща към желанието си да отстрани самия Распутин от Санкт Петербург, където присъствието му прекалено много тревожи общественото мнение. Той говори за това на царя, който невъзмутимо го изслушва. При описването на някои непристойни сцени в баните, Николай II дори се усмихва презрително и отвърща: "Знам, той и там проповядва Светото писание." После съветва Столипин да се срещне със стареца на четири очи, за да си състави лично мнение.

Срещата се осъществява и министърът открива пред себе си хитър и твърдоглав човек, който при всеки повод цитира Библията, ръкомаха, мърморейки в брадата си, твърди, че няма нищо общо с ужасите, за които го винят, и смирено се оприличава на "малка троха". "Усещах как в мен се надига непреодолимо отвращение", ще сподели Столипин пред депутата Родзянко. "Този човек притежаваше голяма магнетична сила и оказваше върху мен силно морално въздействие, та било то и на отвращение. Като се овладях, проговорих и му заявих в лицето, че благодарение на документите, с които разполагам, държа съдбата му в ръцете си." Накрая, заплашвайки Распутин, че ще го даде под съд, Столипин му намеква да се върне в Покровское и повече да не се връща в Санкт Петербург, за да избегне скандала.

Притиснат до стената, Распутин още веднъж моли за покровителство монарсите. Обещават му го, но както му се струва, повече от съжаление, отколкото от убеденост. Въпреки че е окуражен от царицата, той все пак не се чувства в безопасност. Настроил е толкова хора против себе си! Най-напред - традиционните владици, които виждат своя морален авторитет разклатен от един съмнителен пророк. После - определени членове на императорското семейство и множество придворни, разтревожени от мисълта, че някакъв мужик може да подтикне техни величества да се опират на народа, вместо да се доверяват, както някога, на аристокрацията. Същата подозрителност и сред администрацията и полицията, които съзират в това разбирателство между царя и селянина заплаха за доброто функциониране на бюрократичната машина. Най-сетне - либералните среди, прекалено щастливи, че могат по този начин, освен Распутин, да изобличат и всички пороци на режима.

Въпреки надвисналите над главата му облаци, старецът Григорий иска да вярва, че все още има достатъчно влияние в двореца, та да се застъпва в полза на своите приятели. Тъй като Столипин продължава да се зарича, че ще лиши Илиодор от неговото господарство в Царицин и ще го изпрати в друг манастир, Распутин става заклет защитник на "преследвания" йеромонах. Маневрата обаче не успява. Специалният дознател, изпратен на място по инициатива на царя, се връща с уличаващи доклади както по отношение на сляпата

нетолерантност на Илиодор, така и по отношение на сексуалните подвизи на Распутин. Николай II в края на краищата приема, че Столипин има право - трябва да се даде възможност страстите да се поохладят и би било необходимо, в интерес на всички, Распутин да бъде отдалечен за няколко месеца. Притискан от враговете си, увещаван от приятелите си, Распутин се примирява да напусне столицата и решава да отиде на поклонение в Ерусалим. Там поне, мисли си той, няма да има кой да го шпионира. А и това посещение в Света земя ще увеличи повече славата му на набожен човек сред населението на неблагоприятна Русия.

ЕРУСАЛИМ

За да се подготви за висшето откровение в Светите места, Распутин отива преди това в Киевската лавра, разглежда свещените пещери и слуша песнопения из различните църкви, опитвайки се да избяга, казва той, от "суетата на света". После заминава за Одеса и се качва на параход заедно с шестстотин други поклонници от Русия. Насред морето той съзерцава как вълните се гонят докдето поглед стига, което го навежда на мисълта за Божественото присъствие във всички зрелища на природата. Тези разсъждения, белязани от предвзета наивност, той излага в объркани писма, предназначени за Анна Вирубова. Поне така ще е сигурен, че няма да бъде забравен по време на отсъствието му. И действително, Анна Вирубова чете посланията на другите почитателки на светия човек, които ги преписват и разпространяват благоговейно в своите кръгове. Всички тези мъгляви баналности, събрани заедно, коригирани и редактирани, ще бъдат издадени през 1916 г. в луксозна книжка, озаглавена "Моите мисли и размисли". Без да престава да изпраща разсъждения върху пътуването си на своите скъпи последователки, които е оставил в Санкт Петербург, Распутин посещава Цариград, причестява се в храма "Света София", моли се пред амвона на свети Йоан Евангелист и пред реликвите на свети Ефим, качва се отново на кораба за Смирн , Родос, Триполи, Бейрут и накрая слиза в Яфа, където е живял пророк Илия . Огромно е нетърпението му да пристигне в Ерусалим. Приближавайки до Божигроб, сърцето му започва лудо да бие пред "този гроб, който е гроб на любов", както пише той. Вълнението му нараства още повече на Голгота, в Гетсиманската градина, на всички онези места, по които е минал Христос, преди да умре на кръста. Присъства на православните Великденски празненства. "Дано Бог ми даде добра памет, та никога да не забравям този момент!" възкликва той. "Колко благочестив би станал всеки човек само ако престои тук няколко месеца!" Седмица преди това католиците са празнували своя Великден в Ерусалим. Националист дори в набожността си, Распутин строго отбелязва, че вярващите от римокатолическата Църква изглеждат по-малко въодушевени и радостни по време на тези прояви на вяра от братята си от руската Църква. Той твърди: "Католиците съвсем не изглеждат радостни, докато на нашите празненства целият свят и дори животните ликуват. Ах, колко блажени сме ние, източноправославните, и колко прекрасна е нашата вяра, по-прекрасна от всички други! Лицата на католиците си останаха мрачни на Великден, затова мисля, че и душите им не се радват истински." Все пак той отправя известна критика и към руското духовенство: "Нашите владици са всичките образовани и богослуженията им са прекрасни, но им липсва непосредствеността на духа. А народът следва само непосредствените духом." Формулирайки тази максима, той очевидно има предвид себе си. В Ерусалим много повече отколкото в Санкт Петербург той се убеждава, че само смирението може да извиси християнската душа. Бог ненавижда горделивия и прощава всичко на простодушния. За да се издигне човек до Него, трябва да стане отново уязвим и невеж като дете, което не ходи на училище. Прекаленото знание пречи на вярата в Бога. Умната глава не е по-ценна от чистото и откровено сърце.

Попивайки тези уроци по примитивен евангелизъм, следовниците на Распутин са във

възторг. Най-ревносттата сред тях, Анна Вирубова, продължава да възхвалява благодатната святост на стареца Григорий. Тя осведомява императрицата за начинанията и мислите на отсъстващия. Благодарение на нейното съдействие, Распутин от разстояние убеждава царя да бъде възстановен Илиодор на длъжността му. Затова пък Столипин усеща как властта му започва да се клати под ударите на крайната десница. На 22 март 1911 г., в резултат на политически разногласия, председателят на Думата Гучков подава оставка и го замества Родзянко. От своя страна Светият синод продължава да настоява Илиодор да напусне Царицин и да заmine за манастира в Новосил. Йеромонахът с нежелание отива там, после избягва, връща се в любимия си град и се затваря в манастира си. Ермоген пристига при него. Те са приветствани от фанатизираната тълпа, която заплашва "всичко да изпотроши", ако се опитат да я лишат от нейните два идола. По заповед на губернатора войската обгражда религиозната обител и се приготвя за нападение. Сблъсъкът изглежда неизбежен. Разтревожен от последствията от този бунт, губернаторът се обръща към Николай II, който съветва Светия синод да отмени решението си и да остави Илиодор в Царицин, поне временно. Известен за това отстъпление от писмата на своите приятелки, Распутин ликува, че неговият враг Столипин е претърпял поражение, а Светият синод е бил сложен на мястото му. Действайки по този начин, той, монархът, мъдро е удовлетворил желанието на анонимните маси в страната.

Вече три месеца и половина той е на път. Междувременно скандалът около него е забравен. Дългото му пребиваване по Светите земи дори е засилило блясъка на ореола му. Когато се завръща в Русия в началото на лятото на 1911 г., първата му грижа е да поиска аудиенция при императора и императрицата, които се намират в резиденцията си в Петерхоф. Приемат го с радост, благоговейно изслушват разказа за пътешествието му по стъпките на Христос, уверяват го в благоразположението на цялото семейство. Окуражен, той се настанява в Санкт Петербург при един от своите приятели, журналиста Георгий Сазонов. Не го свърта обаче на едно място. През месец август той е в Царицин, където Илиодор го посреща с възхвални химни и го отрупва с подаръци. После отива в Саратов при Ермоген. Владиката не е толкова радушно настроен към него, колкото йеромонахът. Той остро упреква Распутин за блудния му живот, за мръсотите, за които продължават да му донасят. Въпреки поклонението в Ерусалим, той го смята за заблуден и дори опасен християнин. Обвинява го, че злепоставя императорската династия в очите на цяла Русия. Безразличен към тези нравоучения, Распутин смята, че в случая мнението на Църквата е по-малко важно от това на царя. И така, царят многократно му засвидетелства своето уважение и доверие, допитвайки се до него при политически решения: Николай II например възнамерява да смени Столипин и се колебае за поста на министър-председател между Вите и Коковцев. Какво мисли светият човек? Распутин дава мнението си и се възгордява. Дали ще е толкова полезен за страната в обществените дела, колкото е в религиозните? Няма съмнение, че откакто е посетил гроба на Христос, всичко върви успешно.

Междувременно царят, царицата и дворът заминават за Киев за освещаването на паметника на Александър II, дядо на монарха. На 1 септември 1911 г., на галапредставление в театъра, по време на антракта се разнасят гърмежи. Някакъв непознат е стрелял два пъти по Столипин с револвер. Тежко ранен, последният събира сетни сили, за да направи кръстен знак по посока на императорската ложа, след което се свлича. Арестуват убиеца, някой си Богров, двоен агент, когото полицията си мисли, че е вербувала, докато той си остава убеден терорист. Страх обзема присъстващите. Докъде ще стигне дързостта на политическите

убийци? Няма ли да посегнат и на монарха, след като са убили Министър-председателя му? Николай II е толкова малко развълнуван от този агентат срещу Столипин, с когото и без това е възнамерявал в най-скоро време да се раздели, че дори не отменя края на тържествата. На следващия ден той напуска Киев, за да присъства на големите маневри в Чернигов. В негово отсъствие императрицата повиква Распутин, защото, казва тя, той единствен може да закриля императора от постоянната заплаха на революционерите. Пристигането на стареца предизвиква негодуванието на двора. Приближените на императорското семейство трудно приемат, че в такива съдбовни за монарха часове Александра Фьодоровна възлага цялата си надежда на пророкуванията на някакъв мужик. Тя го кара да се моли за живота на агонизиращия. Той го прави без въодушевление. Още на 29 август 1911 г., намирайки се сред тълпата, край която минава каляската на Министър-председателя, той започва да се тресе и крещи: "Смъртта е по петите му... Тя го следва!" Това предсказание за трагичния край се потвърждава съвсем точно. След четири дни на агония Столипин умира на 5 септември от раните си. Той незабавно е заместен на поста от своя най-заклет противник Коковцев.

Разстроено от тези драматични събития, императорското семейство заминава за няколко седмици на почивка в Крим и Распутин също отива там в началото на зимата, за да повдигне духа на техни величества чрез молитвите си. Междувременно Ермоген, станал член на Светия синод, се настанява в Санкт Петербург. През декември 1911 г. към него се присъединява невъздържаният Илиодор. Владците, с които последният се среща, го укоряват за приятелството му с нечестивеца Распутин, син на Сатаната. В действителност отдавна Илиодор не изпитва към стареца нищо друго освен възхищение, на моменти примесено със завист и отвращение. Зад привидната любезност той го мрази заради славата му. Защо трябва, въпреки вярата и красноречието си, да е засенчен от невежия селянин? Без да смее да си го признае, той само чака случай, за да се нареди сред враговете на "отец Григорий". И ето че случаят го сблъсква с Митя Коляба, същия, когото някога императрицата е провъзгласила за гадател и лецител. Този простоват човек, жесток и злобен, не може да прости на Распутин, че го е изместил в благоразположението на Александра Фьодоровна. Той заявява пред Илиодор, че разполага с доказателства за сексуални връзки на императрицата с лъжепророка. Убеден от разкритията на фанатика, Илиодор се чувства призван да погуби стареца, когото някога е превъзнасял до небето. От привърженик, той се превръща в съдник. Отсега нататък в неговите очи Распутин е олицетворение на лукавството и негов дълг е, смята той, да го срази в подстъпите на трона. Заедно с Митя Коляба той се опитва да привлече Ермоген в един религиозен и патриотичен заговор. Владиката, който споделя омразата им към "прокълнатата душа" на императрицата, се съгласява да повика Распутин в служебния си апартамент в лаврата "Свети Александър Невски" и официално да му нареди да се оттегли завинаги в Сибир.

Распутин, който току-що се е върнал от Крим, отговаря на поканата не без подозрение и неочаквано се озовава пред съда на половин дузина свещеници, председателстван от Ермоген, до когото са се наредили Митя Коляба и Илиодор. С влизането си Митя Коляба започва да крещи на обвиняемия: "Безбожнико! Колко майки омърси! Колко бавачки опозори! Живееш с жената на царя! Негодай!" И той се хвърля да го сграбчи за слабините. Григорий, ужасен, се свива на две и се извърта, а в това време Ермоген, с епитрахил и размахващ кръст, започва да го анатемосва: "Дяволско изчадие! В името на Бог ти забранявам да се докосваш до женския род! Забранявам ти да влизаш в дома на царя и да се сношаваш с царицата." Митя Коляба и Илиодор присъединяват проклятията си към тези на владиката.

Разярен, Распутин се хвърля към тях с вдигнати юмруци. Расата полетяват във всички посоки. Раздават се крушета, удари с кръст и ритници в името на Христа. Напердашен и изплашен, старецът успява да избяга от помещението и отива да се скрие при своите почитателки Мария Головина и Олга Лохтина. При завръщането на императорската двойка в Царское село за коледните празници, той се оплаква на техни величества за побоя, който му е бил нанесен по инициатива на Ермоген. Покорен на разпорежданията на императора, Светият синод решава да върне владиката в неговата епархия. Виновникът обаче отказва да замине и моли да бъде приет от Николай II, за да даде обяснения. Аудиенцията му е отказана. На 17 януари 1912 г. заради неподчинението си Ермоген е принуден да напусне Санкт Петербург и да се установи за наказание в манастира в Жировици, Гродненска епархия. Илиодор на свой ред е въдворен в манастира във Флоричево, Владимирска епархия в качеството му на обикновен свещеник.

Въпреки взетите мерки случаят да не се разчува, целият печат гръмва. Привържениците на крайната десница поддържат Ермоген и отпечатват декларация, с която оспорват правото на Светия синод да постъпва толкова брутално с един владика, чийто случай би трябвало да бъде разгледан съобразно каноническите правила на църковен събор. Новоселов издава брошурата "Григорий Распутин, мистикът блудник". По заповед на властите наборът е унищожен, а тиражът - конфискуван. Тогава Новоселов вкарва в един московски всекидневник официален призив към Светия синод, който упреква в пасивност. Вестникът е иззет, но копия от забранената статия се разпространяват из града.

Илиодор, който се крие в дома на тибетския лекар Бадмайев, пише изложение, озаглавено "Гриша", в което твърди, че Распутин принадлежи към сектата на хлистите, че той е развратил десетки жени и девойки - без да уточнява кои - и че с всеки изминал ден все повече подронва авторитета на царя. За да придаде по-голяма тежест на обвиненията, той привежда изцяло текста на писмата на царицата и великите княгини, с които се е сдобил (открадвайки ги или "вземайки ги назаем") по време на пребиваването си при "приятеля Григорий" в Покровское. След това обаче се подчинява на решението на духовните първенци и заминава за манастира във Флоричево. Междувременно се е погрижил да бъде връчен чрез Бадмайев един екземпляр от изложението му на коменданта на двореца, генерал Дядулин, и още един на новия председател на Думата Родзянко. Някои депутати се запознават с документа. Сред тях е Гучков, чиято омраза към стареца се превръща в смъртна ненавист. Той дава широка гласност на памфлета и оповестява кореспонденцията на императорското семейство, която го съпътства. Някои от писмата са автентични. Наред с тях обаче се появяват и други, в същия стил, които са чиста измислица.

Из салоните в столицата вече открито се говори за интимните връзки на императрицата със сибирския мужик. Дори онези, които знаят каква дълбока привързаност съществува между царя и царицата, започват да мислят, че може да има някаква истина сред всичките клюки. Вестниците на Октябристката партия дозабиват гвоздеа. Публикуват снимки на "отец Григорий" в обкръжението на почитателките му, сред които злонамерени хора претендират, че разпознават една или друга от великите княгини. Когато едва смогващата цензура успява да изझे някой брой, изплъзналите се при обиска екземпляри достигат на пазара баснословни цени, минават от ръка на ръка, четат се пред малки събрания. Случаят придобива национални размери. Духовете са разделени. В светските кръгове е на мода нова игра: за или против Распутин, за или против Светия синод, за или против режима? Генералшата Богданович, чийто политически салон дава тон на част от монархическата

опозиция, пише в своя "Дневник": "Не царят управлява Русия, а измамникът Распутин. Той твърди пред всеки, който иска да го слуша, че не царицата има нужда от него, а "Николай". Нима не е ужасно? И той показва писмо, в което царицата го уверява, "че е спокойна само когато се обляга на рамото му". Самата императрица-майка Мария Фьодоровна, разтревожена от ужасните брожения около двореца, повиква Министър-председателя Коковцев и споделя пред него притеснението си. Тя винаги е била против надменното и същевременно екзалтирано поведение на снаха си. А сега я упреква, че тласка Русия към гибел. Тя казва: "Снаха ми не си дава сметка, че е на път да погуби себе си и династията. Чистосърдечно вярва на светостта на един авантюрист, а ние, безпомощни, не можем нищо да направим, за да предотвратим катастрофата, която вече изглежда неизбежна."

При липсата на друга възможност, Гучков решава да пробие цирея чрез радикална намеса на Думата. Той написва изложение, под което веднага слагат подписите си още четирийсет и осем депутати, с което на 26 януари 1912 г. иска от министъра на вътрешните работи Макаров обяснение за незаконното изземване на печатните органи, враждебни на Распутин. По време на обсъждането на бюджета на Светия синод той стига до още по-голяма дързост, като извиква: "Знаете каква ужасна драма преживява Русия в момента!... И в центъра на тази драма стои едно загадъчно и трагикомично лице, нещо като призрак от откъдния свят или последен отломък от вековете на невежество... По какъв начин този човек успя да се добере до това централно положение и да се сдобие с такава сили, че пред нея скланят глава най-висшите представители на светската и духовната власт?"

Раздразнен от дръзкото волнодумство на някои депутати, Николай II нарежда темата за Распутин повече да не се разисква на заседанията на Събранието. От страх тази забрана да не засегне докачливите депутати и да не отприщи още по-голямо недоволство срещу монархията, министърпредседателят Коковцев предупреждава царя за последиците от една толкова сурова мярка и му намеква, подобно на други преди него, да отпрати нежелания в родния му Сибир. Непокколебим, императорът отговаря: "Днес се иска заминаването на Распутин, утре ще се оплачат от някой друг и ще поискат и неговото заминаване." Той все пак се съгласява Коковцев да се срещне със стареца и да го вразуми, като му обясни колко добре ще е за него да се отдалечи от столицата.

Срещата се провежда в средата на февруари 1912 г. Министър-председателят остава недоволен от нея. В своите "Спомени" той пише: "Распутин ми се стори типичен сибирски скитник, умен, но играещ ролята на простоват, отдаден на Бога човек по заучена рецепта. Иначе физически му липсват само дрехите на мъченик." Всичко това Коковцев казва на императора със завоалирани думи. Николай II, втрещен в далечината, едва го слуша. Очевидно му е неприятно да чува как от разни страни очернят човека, на когото съпругата му и той веднъж винаги са гласували доверие. Според него изтъкваните грехове на Распутин са само претекст, измислен от враговете на монархията, за да се позори императорското семейство. Откога един цар трябва мълчаливо да търпи да го критикуват? Е ли той, или не, абсолютен господар на собствената си съдба и тази на нацията? Нито Петър Велики, нито Екатерина II, нито Николай I, нито Александър III биха търпели подобно вмешателство в тяхната самодържавническа власт!

Междувременно, разтревожен от размерите, които е взел за няколко дни скандалът, старецът решава отново да замине смирено за Покровское. Но в негово отсъствие случаят се разраства. Страхувайки се, че той може да се върне, повикан обратно от царицата, председателят на Думата Родзянко, истински патриот и монархист, решава на свой ред да

положи всички усилия, за да изтръгне царя от лапите на безскрупулния измамник. Окрилен от тази задача, той събира сведения за предполагаемите връзки на Распутин със сектата на хлистите, франкмасоните и левичарските еврейски среди, разпитва свидетелите на сбиването при Ермоген, събира всички статии от печата, посветени на тази отвратителна тема, и се снабдява с копия от прословутите писма на императорското семейство. На 26 февруари 1912 г. той е приет от Николай II и му излага в продължение на два часа основанията си да смята "отец Григорий" за опасен за трона индивид. Царят изслушва тези паникьорски думи с обичайната си невъзможност, отпраща посетителя, без да прояви ни най-малко раздразнение и му изпраща на следващия ден досието на Светия синод, от което се вижда, че Распутин не принадлежи към опасното братство. Вместо да възприеме това действие като окончателно отхвърляне, Родзянко си въобразява, че връчвайки му толкова важни документи, монархът го приканва да продължи разследването си. Дори обвинението за връзка с хлистите да отпада, остават всички други, мисли си той. Очевидно негово величество му засвидетелства задоволство, призовавайки го да продължи с тази общественополезна задача. Незабавно е потърсено съдействието на канцеларията на Думата. Секретарите на Събранието преписват куп страници компрометиращи документи. Наивният организатор на това "велико разобличаване" се хвали из града с резултатите, до които вече е стигнал, и с доверието, което му засвидетелства негово величество. Когато работата му приключва, той отново иска аудиенция. Николай II отказва да го приеме и го моли да му представи заключенията си в писмен вид. Леко ядосан, Родзянко прави това на 8 март. Той никога повече няма да чуе и дума за доклада, който е написал с такова усърдие.

Колкото до императрицата, тя се задоволява да телеграфира на Распутин, за да му поиска обяснения за кореспонденцията на императорското семейство, копия от която се търкалят по всички маси. Той енергично възразява, че е невинен: тези писма, които почита като реликви, са му били откраднати, твърди той, от недостойния Илиодор. Враговете му знаят само да измислят, за да му пакостят. Той не е нито хлист, нито блудник, нито вероотстъпник, а човек, изцяло отдаден на Христос и на императорското семейство. Александра Фьодоровна не се нуждае от повече, за да му повярва. Той ѝ липсва. Със съгласието на съпруга си, тя го повиква обратно в Царское село. На 13 март се среща с него при Анна Вирубова. А на 16 март царят, царицата и децата им заминават за Крим.

Распутин не е поканен. Със съдействието на Анна Вирубова обаче той тайно се качва на императорския влак. Както би трябвало да се очаква, полицаи от службата за сигурност предупреждава царя за присъствието на стареца в един от вагоните на официалната композиция. За да избегне нови клюки, Николай II се разпорежда да свалят Распутин между Санкт Петербург и Москва. Така да бъде: "отец Григорий" ще вземе следващия влак! По пътя би могъл да си зададе въпроса, дали не би било по-добре за личното му спокойствие да се върне в Покровское, вместо да се вкопчва по този начин за техни величества. Но това би означавало да признае победата на враговете си, които са и врагове на царицата. Той е поел към нея, към съпруга ѝ, към децата ѝ задължението да ги закриля. Той е Божи воин и като такъв не му е позволено да дезертира. Истинското му семейство е не това, което живее в Покровское, а това, към което ще се присъедини на брега на Черно море. Освен това животът в Санкт Петербург, в Царское село и в другите императорски резиденции е толкова приятен! Той се радва на удоволствията на висшето общество, разобличавайки същевременно тяхната суета. Как би се съгласил да се затвори в своето село, когато с изключение на няколко завистници, толкова високопоставени личности, толкова жени най-вече, се нуждаят от

компанията му? Дори след поклонничеството в Ерусалим, той не е променил девиза си: наслаждавай се на живота, за да служиш по-добре на Бог. Всевишният не осъжда човека, който засища глада си, изяждайки парче бял хляб. Защо тогава би осъдил него, след като той задоволява друга естествена нужда, нуждата от плътско единение с жена? Защо това, което е позволено на стомаха, да не е позволено на секса? Защо ще съществува телесна част, която не би се направила на Създателя? Бог е логичен, следователно толерантен. Свещениците са тези, които объркват всичко!

Распутин пристига в Ялта три дни след техни величества. Един местен вестник, "Руска ривиера", съобщава, че е отседнал в хотел "Русия", най-големия в курорта. Царят, царицата, великите княгини, царевичът го приемат като приятел, незаслужено преследван от лошите. Той празнува Великден под тяхното крило. И веднага сред клиентите на балнеосанаториума плъзват злъчни коментари. Всичко у него е дяволско, разправят. Царицата не може да диша без своя мужик - изповедник и любовник. Дочувайки тези мъкви, Николай II дава да разбере на Распутин, че следвайки императорското семейство, той може завинаги да го компрометира. Колкото и да му е трудно, светият човек трябва да намери сили да се оттегли.

Старецът с неохота стяга куфарите си и заминава за Сибир. Раздялата ще бъде кратка, уверяват го, за да го утешат. В действителност той не се тревожи кой знае колко за бъдещето си: каквото и да се случи, техни величества няма да се опитат да го заменят. За пръв път служител на Охраната е натоварен да го придружи в пътуването му. Дали за да го пази, или за да го наблюдава? Най-вероятно и двете. Распутин не знае дали трябва да е горд, или ядосан. Във всеки случай решението му вече е взето: той няма да се върне в Санкт Петербург, преди да е бил повикан там като спасител.

ЧУДОТО

След продължителен престой в Крим, императорското семейство заминава на 1 септември 1912 г. за Полша, за Беловежската Пушча. Запален ловец, Николай II се надява да отстреля няколко от последните диви бикове в Европа, докарани тук за забавлението му. Той не пренебрегва обаче и дребния дивеч, и в бележниците си отбелязва дори броя на отстреляните през деня патици. Но малко след пристигането на техни величества, докато излиза от една лодка, царевичът стъпва накриво и си удря левия хълбок в халката за греблото. На мястото на удара се появява лек оток. За щастие хематомът се разнася бързо и на 16 септември семейството напуска Беловежската Пушча и се отправя към Спала, друг императорски ловен резерват. Виждайки, че детето изглежда съвсем здраво, майка му и Анна Вирубова го извеждат на разходка с кола. Те обаче не са предвидили друсането на каляската по лошите пътища в околността. На 2 октомври състоянието на малкия Алексей внезапно се влошава. Появява се вътрешен кръвоизлив от същата страна, отляво, в областта на слабините и кръста. Температурата се вдига до трийсет и девет градуса и четири, а пулсът - до сто четирийсет и четири. Болките, предизвикани от кръвоизлива, са ужасни. Търсейки най-удобната поза в леглото, детето се обръща по корем, свива се на кълбо. Прежълтяло, с изцъклени очи, с трепереща брадичка, то стене до прегракване. В паника и несмеещи да предприемат каквото и да било от страх да не влошат положението му, обичайните лекари Боткин и Фьодоров повикват от Санкт Петербург хирурга Островски и педиатъра Рошфюс. Последните признават, че не могат да оперират хематома, тъй като има опасност подобна интервенция да доведе до увеличаване на кръвоизлива.

Изправена пред безпомощността на лекарите, Александра Фьодоровна изпада в нервна криза. Тя е убедена, че синът ѝ ще умре. И то по нейна вина. Нали тя му е предала тази ужасна болест? На всичкото отгоре грехът ѝ е от нехайство и лекомислие. Ако не беше се съгласила Распутин да си замине, може би Бог би чул зова ѝ за помощ. Тя кърши ръце, плаче, моли се и не се отделя от леглото на Алексей. Тревожните слухове, разпространени от прислугата, вече се носят из страната. Шушука се, че царевичът е станал жертва на атентат. За да пресече клюките, царят позволява на дворцовия управител, граф Фредерикс, да дава съобщения за здравословното състояние на детето, но без да споменава, че става дума за хемофилия. Този вид съобщения по вестниците са новост, тъй като не е прието да се правят достояние на нацията болестите в императорското семейство. Едва разпространена, новината е изтълкувана като съобщение за предстояща кончина на престолонаследника. Из всички църкви са отслужени литургии за оздравяването му. На 10 октомври той получава последно причастие. Вече губещ съзнание, прошепва на родителите си: "Когато умра, издигнете в моя чест малък паметник в парка! Това вече е прекалено много за майката. След като нито лекарите, нито свещениците не могат с нищо да помогнат на сина ѝ, тя се обръща към единствения човек, способен да извърши чудо: Распутин. На 12 октомври по нареждане на императрицата, Анна Вирубова телеграфира на стареца: "Лекарите са отчаяни. Вашите молитви са нашата единствена надежда."

Распутин получава телеграмата още същия ден по обяд. Той е на масата със семейството

си. Най-голямата му дъщеря Мария му прочита посланието. Той веднага става, отива в салона, където са поставени най-почитаните икони на дома, и казва на Мария, която го е последвала: "Гълъбице моя, ще се опитам да извърша най-трудния и най-тайнствения от всички ритуали. Трябва да успея. Не се бой и не пускай никого да влиза... Ти можеш да останеш, ако искаш, но не ми говори, не ме докосвай. Не вдигай никакъв шум. Само се моли." После, падайки на колене пред светите изображения, той възкликва: "Излекувай своя син Алексей, ако такава е волята ти! Дай му моята сила, о, Боже, нека я използва, за да оздравее!" Докато той говори, лицето му е озарено от екстаз, изобилна пот се стича по челото и скулите му. Дишането му става трудно поради някакво свръхестествено страдание и той пада по гръб на пода с един свит крак и другия изопнат. "Той като че ли се бореше с някаква ужасна агония", ще напише по-късно Мария. "Сигурна бях, че ще умре. След цяла вечност той отвори очи и се усмихна. Подадох му чаша студен чай, която жадно изпи. Няколко минути след това отново бе на себе си."

Сега Распутин е спокоен за съдбата на царевича. Мускулните конвулсии, които е получил по време на ритуала, са били, уверен е той, последните пристъпи на страдание при Алексей. Той е облекчил детето, поемайки неговата болка пред Божия взор. Така правят и "шаманите", когато искат да отърват някой болен от неговите телесни или душевни мъки. В мисълта си те заемат неговото място, поемат неговото физическо или душевно страдание, отнемат му за момент неговото аз, за да му го върнат непокътнато след оздравяването. Този метод на пренасяне на болката по телепатичен път Распутин е научил от тях по време на младежките си странствания сред буряти, якути и киргизи. Той обаче е добавил към тяхната езическа магия и цялата магия на християнството. При общуването си с тях на свой ред е станал шаман, ясновидец, маяк на заблудени кораби. Всъщност тези примитивни ясновидци, донякъде магьосници, са му дали много повече познания за способностите на духа в противоборството му с материята, отколкото свещениците, чиито проповеди е имал възможност да чуе. Ако Църквата го е научила на официалния начин на общуване с Бога, те са му открили общуването на сърцата от разстояние. Също като тях той може днес да се проявява от разстояние. Придобил е дарбата за съпричастност и вездесъщност. Макар да се намира в Покровское, в дома си, сред семейството си, той сега е в Спала до постелята на малкия болен. Усеща присъствието му с всеки свой нерв, с всеки мускул на силното си тяло. След това чудо, в което се преплитат молитви и заклинания, магьосничество и възхвала на Бога, той отива в пощата и телеграфира на императрицата: "Болестта не е толкова сериозна, колкото изглежда. Нека лекарите не го мъчат."

При прочитането на тези няколко думи царицата се ободрява. Спасителят е отново при нея. Всякакви надежди са възможни, след като той го твърди от далечината на глухата си провинция. И наистина, на другата сутрин температурата спада, хематомът започва да се разнася. В четиринайсет часа лекарите установяват, че кръвоизливът е спрял. Те обясняват този факт като обикновено съвпадение между пристигането на телеграмата и естественото развитие на болестта. Освен ако, казват те още, подобрението не се дължи на това, че императрицата, най-сетне успокоена от уверенията на Распутин, е престанала да изнервя детето с разстроения си вид. Според тях тревогата на близките може да е предизвикала у Алексей състояние на напрегнатост, което е пречело за резорбирането на кръвоизлива. Тези псевдонаучни мнения предизвикват гняв у Александра Фьодоровна. За нея при такава безспорна очевидност всяко съмнение в станалото чудо би било грях към Бога. Ако синът ѝ е спасен, това се дължи на Распутин и само на него. Въпреки злословията на някои, този човек

е необикновено човешко създание. Той е пратеник на Всевишния в земния свят. Втори месия. Докато той присъства в задкулисието на двореца, царевичът, неговите родители, цяла Русия ще бъдат защитени от злото. Анна Вирубова споделя радостта на нейно величество, както и заслепението ѝ. Те дори взаимно разпалват у себе си сляпата преданост.

На 21 октомври 1912 г. Николай II изпраща успокоително писмо на майка си; на 24 подновява лова си на елени, разходките си из гората и политическите консултации; на 2 ноември в печата е публикуван последният здравен бюлетин, с който се съобщава за оздравяването на престолонаследника.; на 5 цялото семейство се връща в Царское село. По този случай почитателките на стареца празнуват в салоните победата на светеца, несправедливо очернен от безбожниците и завистниците. Първата грижа на императрицата е да помоли "спасителя" на Алексей за милостта да се върне колкото може по-бързо от Покровское. Той обаче предпочита да отложи тръгването си с няколко седмици, вероятно за да изостри очакването. Толкова много врагове има, че трябва да разпали докрай последователките си, за да могат да се опълчат на камарилата, която го заплашва. Най-сетне се решава и пристига в Санкт Петербург през декември.

Императрицата, с разтуптяно от благодарност сърце, го приема при Анна Вирубова. Той е придружен от жена си и дъщерите си. Цялото семейство е официално облечено. Сервират чай. Царицата улавя за ръката Прасковя и любезно казва: "Прощавате ли ни, че толкова често ви отнемаме съпруга? Не бихме го правили, ако не беше толкова жизненоважно за нас и за короната!" При тези думи гласът ѝ се задавя от вълнение и червени петна избиват по лицето ѝ. Прасковя отвръща: "За нас е благословия, че Бог позволи на Григорий Ефимович да помогне на малкото ви момче!" Александра Фьодоровна е дошла, придружена от четирите велики княгини. Те харесват дъщерите на Распутин Мария и Варвара. А той, седнал в центъра на този интимен и изцяло женски кръжец, се радва на необичайното положение: семейството на един сибирски селянин и това на техни величества са се събрали заедно около самовара, обединени от едно и също чувство на приятелство. Преградите са паднали. Русия от затънтените краища и тази от дворците се разбират и обичат. Празнословците от Думата и от дворянските палати са безсилни пред това обединение на скиптъра и ралото. Докато царят и народът вървят заедно, империята гордо ще следва своя път. В знак на признателност, императрицата се разпорежда Мария, най-голямата дъщеря на Распутин, да бъде записана в гимназията "Стеблин Каменска" в Санкт Петербург.

През пролетта техни величества правят пътуване сред фиордите с царската яхта "Стандарт"; после, през август, отиват на почивка в Петерхоф; накрая царското семейство се настанява в Ливадия. Царевичът, заслабнал от пристъпа на хемофилия предишната година, ходи с помощта на ортопедично приспособление: той все още не може да стъпва на болния си крак. Лекуват го с кални бани. Едва започнал да се движи свободно и да играе, той пада. Около коляното се появява подкожен кръвоизлив. Болките се засилват. За щастие Распутин също е на почивка в Ялта в съседен санаториум. Той дотичва, пламенно се моли в присъствието на изгубилата ума и дума царица, нарежда да се махнат всякакви лекарства и детето да се остави на легло за няколко дни. Полекалека болките намаляват, хематомът изчезва. Лекарите претендират, че кръвта се е резорбирала от само себе си благодарение на продължителния покой. Но Александра Фьодоровна твърди, че и този път заслугата за оздравяването е на Распутин, този пратеник свише, когото Бог е избрал да закриля императорското семейство, а чрез него - Русия.

И чрез някакво странно наклоняне на везните, колкото повече царицата се привързва

към него и засвидетелства голямата си благодарност, толкова повече враговете на стареца се одързостяват. Някои дори замислят убийството му. Сред най-настървените да се отърват от него са ултрамонархическият генерал Богданович и жена му, които подшушват на началника на Полицейското управление Белецки да се отърве от "чудовището" по време на бляскавото му пътуване от Севастопол до Ялта. Уведомен за замисъла, министърът на вътрешните работи Николай Маклаков преценява за рисковано да предприеме нещо. От своя страна Илиодор вдига врява в килията си във Флоричевския манастир, за да накара властите да сложат край на "дяволския възход" на "нечестивия Григорий". Хулите му са толкова зловни, а и проявява такава наглост, призовавайки към бунт някогашното си паство в Царицин, че Светият синод, уморен, му отнема свещеническите права. Илиодор отвърща, подписвайки с кръвта си едно писмо, с което той се отрича от православната вяра и напуска Църквата. Разпопен и с Бог в душата, той се връща в родното си село, приема отново светското си име Сергей Труфанов и създава религиозна общност *sui generis*. Вън от духовната йерархия, "Нова Галилея" е сдружение на жени и девойки, изцяло посветени на омразата към Распутин. Основната им цел е да хванат стареца самозванец и да го кастрират, за да го спрат да развърта невинни създания. През октомври 1913 г. Илиодор дори се погрижва да бъдат ушити елегантни рокли, "каквито се виждат из салоните", за да могат някои от тези фурии да проникнат в обкръжението на Распутин и да му видят сметката. Тъй като обектът на тази машинация бива предупреден навреме, Труфанов решава да отложи изпълнението на замисъла. Междувременно той поддържа огъня у съзаклятничките с все по-разгорещени речи. Сред тях най-решителната е някоя си Хионя Гусева, "духовна дъщеря" на Труфанов. Навремето тя била "умна, красива, сериозна и целомъдрена" девица, разправя той. От презрение към физическата красота обаче, тя се помолила на Бог да я "отърве" от нея колкото може по-скоро. Желание, което било изпълнено, тъй като след първия си физически контакт с мъж хванала сифилис и изгубила носа си. Обезобразена и озлобена, оттогава тя се посветила изцяло на своето преклонение пред Труфанов, както и на ненавистта към техния общ враг Распутин. С лице, разядено до костта, с огън в очите, тя повтаря пред всеки, който иска да я слуша: "Да, Гришка е истински дявол! Ще го заколя!" А бившият йеромонах я поздравява за смелото й намерение. Все пак той я предупреждава да не бърза прекалено много. Трябва, съветва я той, да се изчака подходящия момент, старецът тайно да се следи и да се действа само на сигурно.

В другия край на социалната стълбица водач на антираспутиновци е великият княз Николай Николаевич, един от чичовците на царя. Главнокомандващ на гвардейските отряди, той установява сред офицерите нарастващ гняв срещу "долния мужик", който техни величества са превърнали в свой наставник и постоянен гост. Заедно с по-голямата част от руската аристокрация се бои, че като компрометира авторитета на монарха и династията, Распутин може да предизвика дворцова революция. Той многократно се е опитвал да вразуми своя племенник императора. Мъчейки се да му отвори очите обаче, само е отслабил собствената си позиция в двора. Най-вече царицата му е сърдита заради упоритостта му да очерня стареца. Тя не пропуска случай да го представи пред съпруга си като интригант, жаден да разшири и без това значителната си власт и да поеме в свои ръце юздите на империята. Затова пък царицатамайка споделя мнението на великия княз за пагубната роля на така наречения свят мъж върху сина й и снаха й. Тя се страхува, че са омагьосани, откъснати от руската действителност, неспособни да вземат каквото и да било решение, без да са се посъветвали с техния демоничен наставник. И е почти готова да оправдае онези,

които мечтаят да се отърват веднъж завинаги от мужика.

Докато всички тези заговори се подготвят на тъмно, Распутин все повече се пристрастява към изтънчените политически игри. Той съветва царя, чрез посредничеството на царицата, в избора на министри. Вътре в кабинета неговите любимци, които са изцяло десни, водят подмолна кампания за "разтурването" на сегашната Дума и заменянето ѝ с друга, по-послушна. Коковцев, който никога не е крил враждебността си към стареца, вижда собствената му звезда да угасва на небосклона. Разбирайки, че дните му на министър-председател са преброени, той придвижва текущите дела без всякакъв ентузиазъм.

Въпреки боричканията за власт в правителството и Думата, в недрага си Русия се радва на истинска стабилност. Ресурсите на страната са такива, че дори при една оспорвана власт, икономическият и търговският напредък се засилват, производството се увеличава, социалното равнище се вдига. Във висшите сфери критикуват всичко, но живеят добре. Сред най-ниските слоеве на населението - работниците и селяните, положението е тежко, но тъй като никой не чете вестници, никой и не знае какъв огън бушува в мислещите глави на нацията. Дискредитирано из салоните, императорското семейство все още се ползва сред масите с авторитет, в който се преплитат традиция и вяра. Разбира се, през пролетта на 1912 г. е имало бунтове в сибирските златни мини край Лена и войската е стреляла по тълпата, убивайки двеста и седемдесет души и ранявайки двеста и петдесет. Разбира се, работниците от различните области на Русия на свой ред са се вдигнали на стачка, за да протестират срещу това избиване. С времето обаче народното негодувание се е уталожило; революционерите, преследвани от полицията, отново са се скрили.

През август същата година руската армия чества чрез зрелищна възстановка стогодишнината от битката при Бородино, което повдига офицерските духове. В началото на 1913 г. всички - големи и малки, се радват на предстоящите тържества, предвидени за тристагодишнината на династията Романови. Либералите изтъкват във вестниците си, че първият от Романови, Михаил, е бил избран от народа на 21 февруари 1613 г. и че върху този някогашен начин на избиране си заслужава да се помисли. Монархистите от своя страна се надяват, че патриотичните прояви, включени в програмата, ще засилят предаността на руснаците към техния монарх. По някакъв странен начин нацията, която дълго време е била неспокойна и разединена, сякаш отново е вдигнала чело.

На 21 февруари 1913 г. в Санкт Петербург, в катедралата "Казанска света Богородица" е отслужена литургия в чест на избирането, три века по-рано, на Михаил Романов. Същата тази сутрин Родзянко пристига в църквата доста преди часа на церемонията. Той е бил уведомен, че представителите на Думата, на която е председател, ще седят зад тези на Императорския съвет и на Сената. Когато тъкмо се кани да протестира срещу тази обидна за Събранието на избраниците на нацията мярка, той съзира Распутин, заел мястото пред пейките, определени за депутатите. Възмутен, заповядва на стареца да се махне. Старецът обаче го поглежда отвисоко и заявява, че е бил поканен "от личности с много по-висок ранг от неговия". Все пак, за да избегне скандала, той изчезва, преди патриархът на Антакия да започне службата в препълнената с народ катедрала. Присъстващите обаче се интересуват най-вече дали Распутин е все още в църквата. Извърщат глави, опитвайки се да го видят сред множеството богомолци. Шушукат по негов адрес скандални истории. С лице към иконостаса, с тиара на главата, императрицата хвърля от време на време по някой поглед към сина си, толкова крехък и толкова блед. Бои се, че всеки миг може да припадне. Единствената ѝ надежда е, че Распутин бди над него, някъде отзад, невидим сред тълпата. Тя

е сигурна, че ако той присъедини своите молитви към тези на императорското семейство, всичко ще е наред с детето, което носи на крехките си рамене бъдещето на монархията. До края на службата тя е като върху нажежени въглени. Ако можеше, би поканила чудотвореца да спи в двореца, в спалня, съседна с тази на Алексей.

Страната обаче има в момента други причини за тревога. Австрия току-що е присъединила Босна и Херцеговина. Православна Сърбия, традиционен съюзник на Русия, е обзета от негодувание към това, което смята за опит да бъде сплашена. Част от руския печат настойчиво иска "братята сърби" да бъдат защитени от австрийските ламтежи. Великият княз Николай Николаевич увеща царя да обяви война. Той е убеден, че в случая великите сили ще останат неутрални и смазвайки австрийците, Николай II ще заличи в общественото съзнание унижителното поражение на родината, претърпяно от Япония. Макар да е напълно чужд на дипломатическите сделки, Распутин по инстинкт е враждебен на всякакъв сблъсък заради гранични спорове. Разсъждавайки като обикновен селянин, той смята, че една война, каквито и да са основанията за нея, е катастрофа за малките хора, че тя изпразва селата от младежта им, унищожава реколтите, сее навсякъде смърт и отчаяние и превръща Божията земя в кървава клоака. Намесвайки се за пръв път в обществените работи, той заявява пред журналиста Разумовски: "Християните се подготвят за война и ще я направят; ще си навлекат мъки, а ще навлекат такива и на другите. Лошо нещо е войната - Нека германците и турците се изяждат едни други: слепи са, защото е за тяхно зло. Нищо добро няма да извлекат, а само ще ускорят часа на своя край. А ние, водейки живот на мир и съгласие, вглеждайки се в самите себе си, отново ще се издигнем над всички." Страхът му от войната не е нито политически, нито философски. Той е вътрешен. Ще му се да го предаде и на царя. Николай II обаче се колебае. От една страна, той не би искал да раздразни сърбите; от друга - бои се да се втурне в неизвестното. Той отива в Берлин през май 1913 г., за да присъства на сватбата на принцеса Виктория Луиза Пруска с великия херцог Ернест Август Бруншвик и там среща кайзера и краля на Англия Джордж: тримата монарси се споразумяват за поддържане на статуквото в този регион на света. Малко след това обаче България напада Сърбия. Бърза война, която приключва с поражението на българите, изправени пред балканско-турска коалиция. Великите нации са нащрек, но все още никоя не смята да се намесва.

Когато царят напуска Берлин, все още нищо не е действително уредено в тази част на Европа, но императорското семейство предприема важно пътуване из Русия. Николай II възнамерява да допълни тържествата по случай тристагодишнината на династията с посещения в главните градове на империята, следвайки пътя, който бе отвел шестнайсетгодишния Михаил Романов от Кострома, където живеел с майка си, до Москва, където Народното събрание, Събора, трябвало да го избере за цар. Това безкрайно юбилейно пътуване изморява царицата, която ненавижда всякакви тържества и приеми. За щастие тя е успяла да наложи Распутин да пътува с тях. Така поне техни величества няма да има от какво да се страхуват. По целия път старецът има възможност да се увери колко голяма е обичта на народа, който се тълпи, за да приветства монарсите, дошли от далечната столица. Ами да! Монархията има все още прекрасни дни пред себе си! Ако интелигенцията и някои аристократи си позволяват да критикуват царя, по-голямата част от страната му е искрено предана. От колата, в която пътува сред официалния кортеж, Распутин наблюдава хилядите непознати лица, наредени отстрани. Те символизират единството на монарха и руската земя. Благославят "бащицата на нацията" с думи на обожание и кръстови знаци. Именно тук, а не в Санкт Петербург той влиза в допир с плодородната земя на родината. В Кострома, в

манастира Ипатиев е отслужена литургия - там Марфа, майката на бъдещия цар на Русия, е посрещнала триста години по-рано пратениците на Събора, дошли да отведат сина ѝ. За Распутин е запазено място отпред. Струва му се, че историята се връща по стъпките си. Именно той ръководи възстановяването на монархията след епохата на вълнения, последвала след смъртта на Борис Годунов и съвсем краткото царуване на Фьодор II.

Странно, но това възпоменателно пътуване, предназначено да засили връзките между императора и неговите поданици, укрепва неговите собствени позиции на руската политическа сцена. Завърнал се в Санкт Петербург, Распутин на драго сърце дава своето мнение на царя и царицата по повод на най-трудните за правителството въпроси. И мнението му, в повечето случаи, е белязано от здрав разум. Така през есента на 1913 г. по време на процеса в Киев срещу младия еврейин Мендел Бейлис, арестуван две години по-рано заради това, че участвал, както разправят, в ритуално престъпление над православно дете, той се опитва да покаже на техни величества цялата абсурдност на тази скалъпена от ултранационалистите и антисемитите история, начело с министъра на правосъдието Щегловитов и бъдещия министър на вътрешните работи Маклаков. И действително, пред жури, съставено в по-голямата си част от селяни, обвинението, според което евреите в техните тайни церемонии използват християнска кръв, е опровергано от защитата и Бейлис е оправдан. По същия начин Распутин, който ненавижда Коковцев и се бои от него, използва отслабването на Министър-председателя, за да го упрекне, че се опитва да "впиянчи народа", увеличавайки търговията с водка, монопол на държавата и източник на значителни доходи. Възприемайки тезата на бившия министър-председател граф Вите, на когото симпатизира, той воюва пред техни величества за ограничаване на продажбите на алкохол и им подсказва в замяна да увеличат преките данъци. Той навсякъде повтаря, че пиянството е основен бич за Русия, че подтикването на хората да пият, за да забравят нищетата си, е грях, и че би трябвало да се затворят "царските кръчми". Когато говори всичко това, той има съзнанието, че работи за благото на милионите женици, които представлява пред трона. Настояването му окуражава Николай II да се раздели с Министър-председателя, който е за друга политика. Честен и умерен човек, Коковцев ще бъде отстранен за най-голямо задоволство на стареца. Избягвайки лично да обясни основанията си на своя най-близък сътрудник, императорът сухо му съобщава с писмо, че "интересите на държавата правят [неговото] напускане наложително". Коковцев ще бъде заместен от шейсетгодишния послушен Горемикин. Враждебен на парламентарния режим и предан на короната, този уморен реакционер сам се сравнява със "стар кожух, който изваждат от гардероба в лошо време". Така както желаят техни величества, а след тях и старецът, четвъртата Дума, избрана през ноември 1912 г. по нов избран начин, се състои в мнозинството си от десни националисти и "октябристи". Распутин може да си каже, че каквото и да става, страната няма да бъде управлявана от тези, които крещат в Таврическия дворец, а от хората, които говорят тихо и са в обкръжението на царя в Зимния дворец.

УСПЕХИ И ЗАПЛАХИ

След като живее при Олга Лохтина, после при журналиста Сазонов, след това при друг от своите приятели - Дамански, по-късно в мебелирани стаи, през май 1914 г. Распутин се установява в апартамент номер 20 на улица "Гороховая" 64, недалече от гарата на Царское село, което е удобно за придвижванията му до императорската резиденция. Разположено на третия етаж, жилището е светло, но скромно: пет стаи и кухня. Наемът се плаща от личната каса на царя. Охраната има нареждане да наблюдава къщата. Четирима цивилни агенти са постоянно на пост: един на входа и трима във фойето на централното стълбище. Портиерът също е натоварен да охранява видния обитател. Агентите във фойето играят на карти, за да убият времето, и мимоходом отбелязват кой минава. От време на време някой от тях се качва до третия етаж, за да провери дали всичко горе е наред, и се случва старецът да го покани на чай.

Междувременно кръгът от познанства на Распутин значително се е разширил. Той обаче често е принуден да обуздава разпалеността на своите почитателки. Така например истеричната Олга Лохтина, която преди време е била негова любовница, сега го притеснява с неуместните си прояви на пламенност. Пристига ненадейно да го види, пада в краката му, обгръщайки ги с ръце, и започва да крещи с пронизителен глас: "Свети! Свети! Свети отче, благослови ме! Бих искала да съм твоя! Вземи ме, бащице!" Или приближавайки до масата, зад която е седнал, хваща главата му с ръце и покрива лицето му с целувки. Ако пък в момента пие чай, тя се настанява до него и настоява, тресейки се, да ѝ даде да отпие една глътка, да ѝ пъкне в устата парче сладкиш. Дъщерята на Григорий, Мария, която е вече шестнайсетгодишна и живее заедно с него в Санкт Петербург, присъства на тези безумни сцени. Макар да вярва в светостта на баща си, тя смята, че Олга Лохтина преминава всякаква граница. Тази жена, която някога се е обличала елегантно, се е превърнала в плашило, накичено с разноцветни лъскави материи и дантели. Присъстващите около нея се опитват да я успокоят. Нещастницата буди съжаление със своята искрена отдаденост на Распутиновата вяра. В "двора" на учителя търпят присъствието ѝ от милост. Понякога, срещайки го на улицата, тя се хвърля към него и започва неистово да го целува пред слисаните минавачи. За нея той олицетворява Христос. Другите последователки, макар и да не са толкова невъздържани, колкото Олга Лохтина, също са убедени в това. Основният смисъл на живота им е да служат на божествения пророк. На Распутин всички те са необходими заради връзките им с високопоставени хора.

Той все така упорито посещава Анна Вирубова и госпожа Головинамайка, които го въвеждат в салона на баронеса Розен, на баронеса Иксюл и го свързват с влиятелни политически мъже, сред които Министър-председателя Горемкин, министъра на финансите Барк, граф Вите, Маклаков, княз Мещерски, собственик и главен редактор на вестник "Гражданин". Среща се също така с индустриалеца Путилов, с bankerите Манюс и Рубинщайн... До неотдавна тези хора са му се подигравали, че е смешен кретен, чието присъствие е обидно за руския двор; днес обаче дори клеветниците му го приемат насериозно. Всеки е наясно, че за да се спечели благоразположението на техни величества,

няма нищо по-добро от препоръка на стареца. Вече никой не се подиграва на сибирския му акцент, нито на дългите му коси, нито на ботушите му, нито на несвързаните му приказки. Никой не се обижда от лошото му държание на масата. Още малко и ще започнат да търсят застъпничеството му по-раболепно, отколкото това на някой министър, защото се знае, че всъщност министърът може да бъде уволнен всеки момент. Старецът поне е доказал през деветте години на подмолно царуване, че е непоклатим. Всеки път, когато мислят, че е на път да се провали, той се изправя, по-могъщ и предприемчив от всякога. Жените го ухажват, съпрузите внимателно слушат съветите му. Канен навсякъде, той вече няма минута свободно време. При все това светският живот накрая започва да му тежи. Той отново жадува за пасторалното спокойствие на село.

През месец юни 1914 г. заминава с дъщеря си Мария за Покровское. При пристигането им гъста тълпа ги посреща на перона на гарата. Стоици непознати молят за благословията на "отец Григорий". С голяма мъка стига до дома си, където го очакват Прасковя, Варвара и Димитрий. Дотичват съседи, натоварени с подаръци. Той им говори за болницата, която възнамерява да построи в селото. Попиват обещанията му като слова от Евангелието. На другата сутрин, неделя, 29 юни, семейство Распутини отива на църковна служба. Вниманието на сина му Димитрий е привлечено от една дрипава жена, чието лице е почти скрито от превръзка там, където би трябвало да е носът. Той я посочва с пръст на баща си, който го упреква за неуместното му любопитство. В края на богослужението попът изнася проповед срещу Антихриста и греха, който разпространява. Дали това не е скрит намек за греховете на стареца? Григорий хич не го е грижа за крясъците на този гарван.

Връщайки се у дома, той обядва със семейството си и приема няколко жени, които му поднасят букет полски цветя. Малко след това, тъй като пощальонът му е донесъл телеграма от царицата, той се оттегля, за да обмисли отговора си; после, променяйки решението си, излиза, за да отиде направо в пощата. На входа той се сблъсква с отворотелната просякиня без нос, която протяга ръка към него и моли за милостиня. Докато бърка в джоба си, тя измъква един щик изпод парцалите си и го забива в корема му с всичка сила. Той се олюлява от удара, а тя издърпва оръжието от раната, откъдето бликва струя кръв и се опитва да му нанесе нов удар. Той я отблъсква, удряйки я с юмрук в главата, и се сгромолясва. Притичват селяни и хващат лудата, която крещи: "Пуснете ме! Пуснете ме! Аз отмъстих за Господ Бог! Убих Антихриста! Хвала на Бога, Антихристът е мъртъв!" Распутин се довлича до прага на къщата си и припада в ръцете на жена си. Димитрий се втурва да изпрати телеграма на най-близкия лекар, което ще рече на деветдесет километра, в Тюмен. Дотогава селската бабаакушерка помага на Прасковя да превърже раната. Доктор Владимиров извършва подвига да измине разстоянието за осем часа, сменяйки коня на всяка станция. Той оперира при светлината на свещи, а на следващия ден болният е закаран с кораб в Тюмен.

Изтръгната от тълпата, която иска да я линчува, престъпницата, която е всъщност лудата Хионя Гусева, е обвинена в опит за предумишлено убийство. Тя признава, че е действала по заръка на Труфанов, с други думи Илиодор, който я благословил, възлагайки ѝ да убие Антихриста. Тръгнала от Царицин и следвала по петите Распутин във всичките му придвижвания до Покровское. Тъй като специалист я признава за невменяема, тя ще бъде настанена в лудница в Томск. Колкото до ТруфановИлиодор, сериозно злепоставен от този случай, той успява да заблуди полицейската стража и с обръсната брада и преоблечен като жена се добира до Швеция през Финландия. Распутин трудно се възстановява от раната си. За късмет щикът не е засегнал нито един жизненоважен орган. Според хирурга в Тюмен,

силният организъм на болния ще му позволи да стъпи на крака след няколко седмици почивка.

В двореца обаче цари гняв и паника. Императрицата е раздвоена между ужаса, че едва не е изгубила своя духовен наставник, и радостта да узнае, че е оцелял при отмъщението на лудата. Още на 30 юни 1914 г. царят пише на Николай Маклаков, министър на вътрешните работи: "Научих, че вчера в селището Покровское, Тоболска губерния, е било извършено покушение над личността на стареца Григорий Ефимович Распутин, когото ние много уважаваме. По време на покушението той е бил ранен в корема от някаква жена. Страхувам се да не е обект на коварните замисли на шепя долни индивиди. Възлагам ви да организирате постоянно наблюдение във връзка със случая и защита на Распутин от евентуален опит за ново покушение."

В болницата пристигат телеграми от всички краища, за да пожелаят бързо оздравяване и дълъг живот на мъченика. Бившата калугерка Акулина Лаптинская, една от най-преданите му следовнички, идва специално от Санкт Петербург, за да бди до леглото му. Императрицата изпраща в Тюмен видния хирург Фон Бреден, за да оперира наново ранения. При завръщането си лекарят успокоява всички: старецът е извън всякаква опасност. В тесен кръг той разказва, че мъжествеността на Распутин не е чак такава, каквато някои я представят. Женското въображение, казва той, не се нуждае от доказателства. То преувеличава всичко, до което се докосне, и превръща един мъжки член с най-обикновени размери в пословичен атрибут. Това откровение обикаля града. Кой е прав? Дамите, които възхваляват любовните подвизи на Распутин, или лекарят, който го е прегледал от главата до петите? Все пак, въпреки разкритието на Фон Бреден, легендата за половата мощ на стареца остава непомрачена. Възвърнал донякъде силите си, той изпраща на почитателките си снимки, на които лежи върху болничното легло, и бележки, на които е надраскал, без да го е грижа за правописа, загадъчни максими.

През това време на Запад заплахите от война нарастват. Опитът за убийството на Распутин съвпада с едно действително убийство с не по-малко важни последици: на 15 юни 1914 г. в Сараево босненският студент Принчип убива ерцхерцога ФранцФердинанд, наследник на австро-унгарската корона, и неговата съпруга. Това двойно убийство предизвиква войнствения гняв на кабинета във Виена срещу Сърбия. И така, Сърбия е свързана с договор с Русия, а самата Русия е свързана, в случай на конфликт, с Франция и Англия. Не е ли това претекст за световна война? Научавайки новината, Распутин не иска да повярва, че постъпката на някаква отделна личност може да има катастрофални последици за световния мир. На 6 юли Николай II приема в Петерхоф президента на Френската република Реймон Поанкаре. Тържества, банкети, преглед на войските, взаимни приветствия. Тази визита, която скрепява приятелството между две велики страни, изглежда като знак за сигурност. Веднага след отпътуването на френските гости обаче, на 10 юли 1914 г. Австро-Унгария връчва на Сърбия ултиматум с неприемливи условия. Сърбия незабавно се обръща към Русия да изпълни обещанието си и да ѝ окаже подкрепа в трудния момент. Германия от своя страна възприема виенската теза. Напразно дипломатите се опитват да уредят спора чрез преговори. Изправен пред германската непоколебимост, министърът на външните работи Сазонов съветва Сърбия да приеме условията на ултиматума. На 12 юли под натиска на Русия сръбският кабинет приема повечето от условията, които му се налагат. Австрия, разчитайки на пълна капитулация, отхвърля плахите резерви на Сърбия и на 15 юли ѝ обявява война. На следващия ден, верен на поетите задължения, Николай II заповядва като

превантивна мярка частична мобилизация. Вилхелм II надменно изисква незабавно анулиране на тази мярка. Ужасен от мисълта за зверствата, които предстоят, Распутин се опитва да убеди царя да не се впуска в авантюрата. Той му телеграфира от Тюмен: "Не се тревожете прекалено много за войната. Ще дойде време да ѝ дадем да се разбере [на Германия]. Сега моментът все още не е подходящ. Страданията [на сърбите] ще бъдат възнаградени." Той твърди също така, че тази война "би означавала край за Русия и за императорите". Николай II е разколебан. А може би наистина е по-добре да изчака? Сухомлинов и генерал Янушкевич обаче го убеждават, че частичната мобилизация не само е необходима, но за всеки случай тя трябва незабавно да премине в обща мобилизация. Царят, след колебания в продължение на два часа, с нежелание отстъпва. След като е дал съгласието си, той казва на своите министри: "Убедихте ме, но това е най-трудният ден в живота ми." Заповедта за обща мобилизация е обнародвана на 18 юли 1914 г.

В болницата в Тюмен Распутин е в отчаяние и надрасква писмо до императора. Написаното е неграмотно, фразите се редят несвързано, пунктуацията е неуверена: "Скъпи приятелю, повтарям още веднъж, ужасна буря е надвиснала над Русия; огромно нещастие и мъка, безпросветна нощ над безбрежно море от сълзи. А скоро и от кръв! Какво още да кажа? Не намирам думите. Неописуем ужас. Знам, че всички искат от тебе тази война, дори преданите ти, но те не знаят, че е за гибел. Сурово е Божието наказание: отнеме ли ти ума, това е началото на края. Ти си царят, бащицата на народа, не позволявай на безумните да надделеят и да погубят народа и себе си. Ето на, ще победим Германия, ами Русия? Като се замислиш, няма по-скръбна страдалница от веки веков. Цялата е затънала в кръв. Безкрайна мъка. Григорий."

Распутин е бесен, че може да се изкаже единствено чрез писмо, когато сърцето му е цялото стенания. Той проклина глупавата рана, която го задържа далече в Сибир, докато царят е на път да погуби страната, а може би и династията. Ако се намираше в Санкт Петербург, техни величества може би щяха да послушат него, а не всичките онези министри, всичките онези генерали, които разсъждават абстрактно и само редят цифри върху листа - толкова войници, толкова пушки, толкова оръдия, толкова коне - без да си дават сметка за огромната мъка на хората, които ще изпратят на заклание. Пленник на разстоянието, той изпраща телеграма след телеграма, но сякаш хвърля бутилки в морето.

На другия край обаче Николай II, загрижен да смекчи въздействието на новината за общата мобилизация върху германския кабинет, телеграфира на кайзера: "Технически ми е невъзможно да преустановя военните приготовления тук. Независимо от това, докато преговорите с Австрия не бъдат прекратени, войските ми ще се въздържат от всякаво нападение." На което Вилхелм II отговаря с ултиматум, придружен от дванайсетчасова отсрочка: Русия трябва да прекрати общата мобилизация и мирът ще бъде спасен. В противен случай войната е неизбежна. Тъй като Русия не се подчинява, на 19 юли Германия на свой ред обявява обща мобилизация. Веднага след това кайзерът отправя нов ултиматум на Русия. И Франция ще получи своя. В този ден, прикован на болничното легло, Распутин изпраща на царя една последна телеграма с несвързано съдържание: "Вярвам, надявам се на мир, подготвят голямо зло, ние не сме виновни, знам всичките ви терзания, много е тежко, че не можем да се видим, приближените тайно в сърцето си се възползваха, но можеха ли да ни помогнат?"

Получавайки това последно предупреждение, Николай II усеща прилив на гняв срещу стареца, който му проповядва мир, когато войната е вече пред вратите на империята. Той

скъсва телеграмата пред очите на разплаканата царица. В противоречие с мнението на министрите, генералите, дипломантите и на самия ѝ съпруг, тя остава убедена, че Распутин не може да греши. Макар и горещо да желае, въпреки германския си произход, победата на Русия, нейната втора родина по волята Божия, тя се страхува, че предсказанията на светия човек ще се изпълнят. На 21 юли 1914 г. Германия се обявява във война с Франция. На следващата нощ Англия прави същото с Германия. На другия ден Австро-Унгария обявява война на Русия. Безпомощен пред случващото се, преследван от кървави видения за бъдещето, Распутин написва на гърба на своя снимка: "И утре какво? Ти си нашият водач, Господи. Колко голготи трябва да изкачим в живота си?"

Сякаш за да го опровергае, съобщението за войната е посрещнато с въодушевление в столицата. Братята сърби трябва да бъдат отмъстени и да бъде смачкано германското високомерие! Стотици хиляди манифестанти се изсипват на улицата и приветстват царя, когато се появява на балкона на Зимния дворец. Невероятният патриотичен устрем, който обхваща страната, има с какво да успокои монарха. Ако Распутин беше тук, той би могъл да види в тази преоткрита сплотеност свидетелство за историческата връзка между император и нация. Той винаги е мечтаел за това. Но когато Николай II и народът са се обединили най-сетне, то е за лошо, смята той. Сплотяването им не е за любов, а за омраза. Каквото и да разправят политиците, скръбни дни очакват онези, които се отдават на насилие.

Щом лекарите решават, че е в състояние да се движи, Распутин заминава за Санкт Петербург с дъщерите си Мария и Варвара. Жена му остава в Покровское с Димитрий, който е на деветнайсет години, но е бил освободен от военна повинност като единствено мъжко дете в семейството. Когато пристигат в столицата, пътниците са изненадани от нейния едновременно военен, суров и весел вид. По прозорците са спуснати знамена, преминават войскови части с музика отпред, от всички краища се стичат хора, за да работят в оръжейните заводи, алкохолът е забранен в магазините за напитки, театрите са претъпкани, в аристократичните салони се перчат със синовете, които са изпратили в армията, а градът е заменил името си Санкт Петербург, чието германско звучене би могло да засегне националното чувство, с напълно славянското Петроград. Макар да се гордее, че е руснак в един толкова решителен за оцеляването на империята момент, Распутин страда от заслепението, в което са изпаднали повечето от неговите сънародници. Тяхната самонадеяност му вдъхва не толкова възхищение, колкото страх и той почти съжالياва, че е напуснал тихата си провинция заради тази лудница. Дори Николай II, заслепен от идеята за славянската чест, която трябва да се защити, вече не чува съветите му за умереност. Колкото до царицата, тя приема войната като пратено от Бога изпитание, срещу което няма смисъл да се въстава. За пръв път старецът се озовава сам с предсказанията си. С цялата сила на вярата си той се надява да се лъже, надява се враждебните действия да приключат след няколко сблъсъка и нито страната, нито режимът да не пострадат от тези безумни събития. Все пак в дъното на сърцето си стаява двойното огорчение, че не е бил чул от Николай II и че нищо не може да направи, за да предотврати избиването, което се подготвя по границите.

Още в началото на месец ноември той се връща уморен в Покровское. Но и тук не успява да намери душевен покой. Научил, че царицата е започнала да работи като медицинска сестра в дворцовата болница в Царское село, той ѝ изпраща телеграма с бащинското си одобрение: "Ще удостоиш с благоволенieto си ранените и Бог ще те прослави заради милосърдието ти и подвига ти." Не, той наистина не може да се задоволи само да наблюдава отдалече мъчителните конвулсии на родината. В селото си се чувства едновременно защитен

и безполезен, облагодетелстван и наказан. Той също, в случай на опасност, трябва да е на поста си. На 15 декември 1914 г., като не издържа повече, отново пристига, любопитен и тревожен, в Петроград, града, в който се кове съдбата на света.

В началото на враждебните действия патриотичният устрем на народа изглежда всеобщ и траен. Мобилизацията се извършва без сътресения. Политическите партии се побратимяват в увереността за бърза победа. Николай II става отново император на всички руснаци без изключение. Дори членовете на парламентарната опозиция приемат идеята за необходимо сближаване с правителството. Единствен някой си Владимир Илич Улянов, наречен Ленин, бежанец в Швейцария, обявява, че руското поражение е за предпочитане пред победата на царизма. Но каква тежест може да има мнението на някой си никои пред огромната вяра на нацията, която е преоткрила своето единство, своето величие и любовта към монарха си? Понесен от този хор от приветствия, Николай II първоначално възнамерява лично да поеме командването на армията, за да придаде святост на защитата на земята. Министрите обаче му обръщат внимание, че не трябва да излага на риск авторитета си сред превратностите на войната. Той с неохота се съгласява да назначи за главнокомандващ своя чичо, великия княз Николай Николаевич, който е много уважаван сред военните среди. Единственият недостатък на този човек в очите на монарха и неговата съпруга е упоритата му ненавист към Распутин. Някои го упрекват също и в некомпетентност. Въпреки ръста си на великан и орловия си поглед, той е лош стратег, твърдят заядливите. Но има и по-лошо: изглежда, армията няма достатъчно оборудване и подготовка за боя. Офицерите, великолепно по време на парад, нямат понятие от съвременна война. За щастие по-голямата част от страната не желае да вярва на песимистите. От горе до долу обществото е убедено, че легендарната руска храброст ще превъзмогне липсващото оборудване и опит. Самият Распутин, който остро се е противопоставил на войната, смята, че след като е започнала, трябва да се спечели на всяка цена.

Тъй като германците в неудържим поход вече са влезли в Брюксел и заплашват Париж, Николай II, верен на обещанието, което е дал на Съюзниците, решава да помогне на Франция чрез мощна диверсионна акция. Две армии под командването на генералите Самсонов и Рененкампф проникват дълбоко в Източна Прусия и принуждават противника да изтегли войски от Западния фронт и да ги прехвърли набързо на другия фронт. Тази маневра позволява на французите да извоюват победа на Марна и да спасят Париж. Затова пък германците, прегрупирани под ръководството на генерал Фон Хинденбург, успяват да обградят и унищожат силите на Самсонов в горите на Мазурия близо до Таненберг и принуждават Рененкампф да се оттегли в безредие на източния бряг на Неман. Отчаян, опозорен, Самсонов се самоубива на бойното поле. Руснаците са изгубили сто хиляди души.

Сред обществото въодушевлението от първите дни е отстъпило пред уничиението и страха. Излизайки от мечтата си за слава, и най-обикновените, както и най-издигнатите граждани започват да осъзнават, че руската армия, прославяна и непобедима, не може да съперничи с германската, по-добре оборудвана, по-добре подготвена, по-добре командвана. Интендантството и службите на Червения кръст са също толкова безполезни, колкото и по времето на войната срещу Япония. Натъпкани почти един върху друг в конски вагони, ранените разказват при пристигането си в столицата, че там, на фронта, липсват пушки и

муниципалитет и едва едно оръдие срещу десет немски е годно за бой, че изпращат пехотинците в атака без артилерийска подготовка. Разбира се, в печата, на който цензурата е запушила устата, няма и намек за тези жалби. Упорити слухове се носят обаче сред гражданското население: едните обвиняват генералите в некадърност, другите упрекват царя за лошия му късмет, за това, че бедите ваят от самото му качване на трона и няма никаква причина това да "се промени" сега. Черната серия, разправят, започнала по време на тържествата за коронацията с хилядите зрители, смазани на Ходинка. После дошло раждането на болния от хемофилия син, умственото разстройство на императрицата, поражението от Япония, "кървавата неделя" и нейните невинни жертви, убийствата на великия княз Сергей и на Министър-председателя Столипин и най-сетне появата в двора на Распутин, развратния старец. Пак е щастие, че Русия, след като е претърпяла кърваво поражение на германския фронт, е успяла да навакса на австрийския! След като отблъскват австро-унгарците от руската територия, войските на царя завземат Лвов и окупират Източна Галиция. Уви, не за дълго! През февруари 1915 г. Германия предприема нова офанзива в Източна Прусия. Жестоки боеве се водят из проходите на Карпатите. Прземисъл и Лвов са завзети обратно от германците след тежки боеве. Много скоро, принудени да отстъпят, руските войски напускат Полша и Литва.

Распутин с тревога следи на картата напредването на германските пълчища. Наред с несигурността на утрешния ден, неговото влияние върху двора не престава да нараства. Тъй като вече никой не знае на кой светия да се моли, обръщат се към него с надеждата, че той е такъв. Апартаментът му на улица "Гороховая" 64 се превръща донякъде в предверие на императорския дворец. Просителите се струпват още от сутринта чак по стъпалата на стълбището и дори на улицата около дома. По тристачетиристотин посетители се точат при него всеки ден. В салона му, освен обичайните почитателки, се събира тълпа от плахи и вайкащи се просители. Тук се срещат както безпарични студенти, така и дребни чиновници, дошли да се оплачат от своите началници, офицери, молещи за препоръка до някой министър, жени, привлечени от репутацията на светия човек като неуморен мъжкар. Сновейки от един към друг, Распутин рядко им отказва помощта си. На онези, които просят парична помощ, той дава няколко рубли; на другите, на които е нужна подкрепа на високо място, дава препоръчителна бележка, надраскана в ъгъла на масата и осеяна с кръстове. Неговото правило е, че никога не трябва да отправят молба към сърцето му напразно. Като благодарност за услугите му най-богатите му пъхат банкноти в ръката, най-бедните му носят плодове или сирене. Той приема всичко, за да не обиди никого.

За да може да ръководи многобройните си и сложни дейности, той се обгражда със специалисти като Доброволски, бивш инспектор в началното училище, банкера Рубинщайн и неговия съперник Манюс, председател на административния съвет на Съюза на железопътните строители, богатите финансисти Гинзбург, Салевиев, Каминка... Войната, от която се е страхувал, е направила живота му приятен. Човек би казал, че в този разлагащ се свят, в който из умовете се въртят само мисли за смърт, за страдания, за злочестините на родината, той е открил идеалния климат за разгръщане на апетитите си. Усещайки около него да се пропуква рамката на моралните ценности, той е все по-склонен да вярва, че всичко е позволено. Жаждата му за удоволствия съжителства с набожното усърдие. Той, който е бил донякъде трезвеник и дори е проповядвал затварянето на кръчмите, започва да се налива като казак. Все пак отказва да се отдаде на водката, "зелената змия", както обикновени я наричат сред народа. Пред нея предпочита виното и особено мадейрата. В

някои дни поглъща по шест литра на едно ядене, без разсъдъкът му да се замъгли. Напива се и танцува пред публика заради удоволствието да изпита устойчивостта ѝ към разврата. Често пъти след бурна нощ отива на утринна литургия, после се прибира у дома си с мозък, изпълнен с ангелски песнопения, изгълтва чаша горещ чай и приема посетителите си все едно нищо не е било. Времената, мисли си той, са на всевъзможните крайности. След като Русия е изгубила ума си във войната, и той може да си изгуби ума. Още повече, че дори когато е пиян, Бог очевидно го подкрепя.

Доказателство за това е, че въпреки злоупотребата с алкохол, той е запазил непокътнати дарбите си на лечител. На 2 януари 1915 г., докато пътува от Царское село към Петроград, Анна Вирубова става жертва на ужасна железопътна катастрофа. Били са нужни часове, за да я измъкнат от останките на вагона, в който е седяла. Краката и гръбначният ѝ стълб са счупени. "Това е краят! Безполезно е да я мъчим!" - решава лекарят, който я преглежда на място. Закарана в болницата в Царское село, тя получава последно причастие. Едва дошла в съзнание, настоява "отец Григорий" да се помоли за нея. Майка ѝ се опитва да се противопостави. Царицата обаче, много разстроена от случилото се, телефонира на Распутин. Той обещава незабавно да дойде край леглото на умиращата, но не успява да намери кола. Най-сетне Вите му дава своята, карана от опитен шофьор. Снежна буря ги забавя по пътя. Щом пристига, старецът се втурва в стаята на младата жена. Тя лежи, потънала в лека кома, заобиколена от царя, царицата, великите княгини и придворния хирург. Пренебрегвайки присъстващите, Распутин се съсредоточава, с поглед, впит в това вече почти безжизнено тяло. От силното напрежение лицето му преbledнява и се облива в пот. След известно време той взема ръката на Анна Вирубова и започва настойчиво да повтаря думите: "Анущка, събуди се, погледни ме!" При тези думи тя отваря очи и прошепва: "Григорий, ти ли си! Слава Богу!" Тогава, обръщайки се към присъстващите, Распутин предсказва и хубави, и лоши неща: "Тя ще оздравее, но ще остане саката." След това бързо отива в съседната стая. Там избелва очи, олюлява се и припада. И този път той е поел, смлял е в себе си страданието на друг. Лекарите могат само да констатират с неохота едно оздравяване, което е станало без тяхна помощ. Възстановяването обаче ще бъде продължително. След шест месеца на неподвижност в леглото Анна Вирубова ще се придвижва единствено в инвалиден стол, а след това - опряна на патерици. Ще ѝ бъде нужна повече от година, за да може донякъде отново да стъпи на краката си.

Междувременно тя навсякъде разправя за новото чудо на магьосника. Царят и царицата, свидетели на нейното възкресение в болничната стая, споделят тази мистична убеденост. Александра Фьодоровна, която значително е охладняла към някогашната си довереница - оказала се с годините прекалено недискретна и прекалено капризна - възвръща цялото си приятелство към Вирубова и заедно с нея изпада в благоговение към Распутин. Когато човек вярва в дарбите на светиите от православния марирулог, как да не повярва и в способностите на едно необикновено човешко създание, което подобно на тях всекидневно общува с Бог? Това, което се е случило на един или друг светец преди векове, спокойно може да се случи и днес на сибирския старец. Всяко съмнение би означавало обида към Господ, който го е създал, за да облекчава и просветлява ближните си.

Този епизод, ако засилва влиянието на Распутин върху последователите му, засилва и собственото му усещане за свръхестествена надареност и сладка безнаказаност. Колкото повече пие, колкото повече безсрамничи, толкова повече, поне така му се струва, Бог се забавлява с неговото безпътство. Чудотворното оздравяване на Анна Вирубова, прибавено

към жаждата за удоволствия, която е обзела столицата от започването на войната, го подтиква към крайности. Толкова по-зле, ако моралът му не отговаря на този на Църквата. На етапа, на който се намира, той няма нужда от посредници между себе си и Всевишния. Кой знае какво ще бъде утре? Всяка езическа радост е добре дошла, когато онази с косата на рамо дебне зад вратата.

Въпреки хекатомбите на фронта, конвоите с ранени, които прииждат в града, тревожните заглавия по вестниците, Петроград иска да пие до забрава. Забраната е продължила достатъчно дълго. За да заобиколят закона, "трактирите" сервират алкохола в чайници. Всяка вечер местата за развлечение, било театри или кръчми, връщат посетители. Парите се прахосват. Полицаяте, натоварени да бдят за сигурността на Распутин, старателно следят всяка негова среща и придвижване както денем, така и нощем. От март до юни 1915 г. ненаситният старец редува сладострастни похождения с гуляи из ресторантите. Ту отива при някоя масажистка със съмнителни нрави, ту при шивачката Катя или при проститутката Вера, или в банята с някое момиче, което ще го сапунисва. Но той кани също на улица "Гороховая" дами от доброто общество, с които пирува до зори. По време на тези малки оргии под звуците на цигански оркестър се пее, танцува до изнемога и се пие до падане под масата. Изпратените на място доносници докладват за многобройните изпити бутилки, за интимниченето на домакина с посетителките и за любовните актове, видени от прислугата. За да бъдат ограничени, доколкото е възможно, похотливите изстъпления на тяхното "протеже", те настояват пред управителя на любимата му кръчма "Вила Роде" да избягва да го настанява в големия салон пред погледа на всички, а да му запазва частен салон, където няма да се вижда какво върши. Там, между четирите стени Распутин пее с хора, танцува хопак в компанията на светски дами и проститутки, отдава се на воля на удоволствията от виното и любовта. Той обожава циганската музика и леконравните създания, които приемат закачките след хубавото ядене. Със запотено тяло и жадна уста, той има усещането в този момент, че живее два пъти по-бързо, два пъти по-трескаво, без да разгневява Небето. Случва се да кани на своите разюздани вечери и делови мъже и банкери. Те уреждат сметката, а той им благодари, като ходатайства за един или друг спорен договор пред някой министър. Преди да напусне заведението, олюлявайки се, раздава на певиците и сервитьорките по някоя и друга рублина или дребен подарък, съпроводен със съвети как да напредват в работата си в съгласие с Божията повеля. Въпреки моралната пукнатина, която се е получила в него в началото на войната, той остава убеден в своята благочестива мисия сред сънародниците си. Дори скандалът, вдигнат една вечер от някакъв офицер, който, възмутен от поведението му, публично му удря плесница, не се оказва достатъчен, за да го вразуми. Заведението е затворено за известно време. Какво от това! Распутин продължава гуляите си в други луксозни кръчми. Свидетели разправят навред, че една нощ го видели по време на гуляй да нарежда на хора да пее "Аве Мария", докато той запял любимата си песен: "Коларю, не препускай конете", след което започнал да танцува върху масата, махайки с ръце, за да покаже, че в неговото село умеят да подскочат "също толкова добре, колкото в императорския балет". В ресторант "Стрелня" в Петроград клиентите се качват върху саксиите с палми, за да надничат през стъклото в частния салон, където старецът се забавлява с циганите. Един офицер измърморва: "Какво намират в този човек? Срам и позор! Някакъв мужик се друса и всички са се прехласнали! Защо дамите до една са се лепнали за него?" И побеснял, офицерът стреля във въздуха. Настава ужасна паника сред вечерящите. Една жена, Джанумова, свидетелка на инцидента, твърди, че като чул изстрела, Распутин потреперил от

страх. Тя казва: "Лицето му прежълтя. Изглеждаше остарял с няколко години." Така е, защото макар да знае, че Бог го закриля, той се страхува за живота си. Има толкова много високопоставени врагове!

През деня Распутин сортира стотиците прошения, които се изсипват на масата. От време на време се обръща през рамо към някой поп, който търпеливо чака да бъде изслушан: "Е, погулях миналата нощ! Имаше една толкова хубавичка циганка, която пееше! Ако можеше само да разбереш..." Телефонът непрестанно звъни. Почитателките на учителя имат грижата да отговарят. Редуват се една подир друга: "Тук апартаментът на Григорий Ефимович. На телефона едикоя си. Кой се обажда?" Старецът рядко отговаря лично. Когато става въпрос за важна личност, той предвзето хваща слушалката с лявата ръка, вдига крак на табуретката и с десния юмрук, опрян на хълбока, с изопнати рамене и озарено лице, започва да говори бавно, загледан в далечината. Ако трябва да напише препоръчително писъмце, той тежко сяда до масата, пръстите му стисват перодръжката и с усилие реди своите завъртулки върху листа, пъшкайки като тюлен. Увещанията му са лаконични: "Драги мой, уреди нещата на този клетник и Бог ще ти помогне. Григорий." До началника на железопътната линия "Николай": "Драги мой, дай на клетото дете работа на прелеза."

В началото на войната Распутин ползва услугите на Манасиевич Мануилов - нещо като секретар и юридически съветник. Тази мъглява личност, полумошеник, полушпионин, използвана някога от Охраната за долни доноснически поръчки и от финансиста и индустриалци за тайни транзакции, сега духом и тялом се е посветила на каузата на стареца. Човекът пише разни бележки вместо "господаря" си, назначава машинописка да записва пророчествата на учителя под негова диктовка, снове из деловите среди, за да го представлява в полза на общите им интереси и макар да е от еврейски произход, не се поколебава да обира своите едновърци срещу обещанието да ги отърве от военна служба или от някоя глоба, или от някоя заплаха за експроприация. Распутин има доверие на този мошеник, но същевременно е много близък и с един друг евреин, Арон Симанович, бижутер, лихвар и съдържател на игрален дом. Истински се радва, че има тези двама помощници, за да се грижат за паричните му въпроси. По принцип той вече нищо не иска направо от царя и царицата. Наемът му е плащан ту от бащата на Анна Вирубова, ту от банкера Рубинщайн. Получава също значителни дарове от своите почитатели и почитателки. В действителност той не си прави никакви сметки, никакви предварителни планове за управляването на тези помощи. Убеден, че Бог винаги ще се грижи за нуждите на своя пратеник на Земята, той харчи безразборно. Разточителствата му не се ограничават с покриване на разходите за градския му живот, а включват и поддържането на къщата в Покровское и на семейството му, което живее в охолство; баща му Ефим, дърт мързеливец, не си помръдва пръста да свърши нещо. Парите, заявява Распутин, не са създадени, за да бъдат трупани, а за да бъдат прахосвани. Неговият идеал е птичката в гнездото, която отваря човка, за да я нахрани Бог. Така, едновременно наивен и хитър, лекомислен и пресметлив, той смята, че като яде от ръката на ближния, получава справедливо възнаграждение за добрините, с които удостоява вярващите души.

Когато е прекарал цял ден да се занимава с политиката на страната, да отговаря на просители и да управлява личното си имущество, той изпитва неистова нужда да се развлича. Човек би казал, че с падането на нощта у него се пробужда някой друг. Гърлото му пресъхва, сексуалните желания напират. Дяволът го изкушава. Но, разбира се, със съгласието на Бог. Да си руснак означава, мисли си той, в душата ти да е ту бяло, ту черно. Земята не

обича тези, които пренебрегват земните удоволствия. На 25 март 1915 г. той заминава за Москва и още на следващия ден след пристигането си отива в прочутия ресторант "Яр" с двама журналисти и две дами, всичките решили да се забавляват. "Компанията беше вече доста пийнала", ще уточни в доклада си полковник Мартинов, началник на московския отдел на Охраната. "Поръчаха на женския хор песни, после танци "махихе" и "кекуок" Очевидно компанията бе уредила също да им донесат алкохолни напитки, защото продължавайки да се напива, Распутин се впусна да танцува един "руски танц" и да откровеничи пред певците: "Този кафтан старата ми го подари, сама го е ушила!" А след "руския танц": "Ох! Какво ли би казала господарката, ако ме видеше тук!" След това поведението на Распутин стана съвършено неприемливо, сексуално психопатично. Разправят, че си бил извадил секса и в този вид продължил да разговаря с танцьорките, раздавайки им любовни бележки от рода на: "Обичай ме от цялото си сърце и други препоръки, за които получателките не са запазили спомен. Когато ръководителят на хора му обърна внимание за непристойното му поведение в присъствието на жени, Распутин отвърнал, че такова е обичайното му поведение пред тях и продължил в същия дух. Дал на някои певици по десетинапетнайсет рубли, вземайки парите от младата си спътничка, която отсетне уредила с ресторант "Яр" цялата поръчка и някои други разходи. Към два часа сутринта компанията се разотишла."

Свидетелите на сцената не са се задоволили да разкажат всички подробности на обичайните доносици: те разпространили и непристойни коментари из целия град. Смятайки, че подобна разюзданост и подобни груби изказвания по адрес на техни величества подронват авторитета на короната, губернаторът на Москва, генерал Адрианов, лично отива в Петроград, за да осведоми за това министъра на вътрешните работи Николай Маклаков. Последният, от страх да не разгневи императора, му преразказва в много смекчен вид случилото се. Повикан от Николай II на 22 април, старецът се удря в гърдите, признава, че е грешник, недостоен за ясновидските и лечителските дарби, с които Бог го е удостоил при рождението му, и се кълне, че никога в разговорите си не е петнил честта на царицата, неговата благодетелка. Склонна винаги да вярва на думите му, Александра Фьодоровна отдава тази заблуда на Божия човек на временно помрачение, запазва почитта си към него и се надява, че повече залитания няма да има. Получил прошка и успокоен, Распутин заминава за Покровское през юни 1915 г., за да си почине от адските изкушения на града.

Враговете му обаче не се предават. Новият министър на вътрешните работи Щербатов не е толкова сговорчив, колкото предшественикът му Маклаков. Отстъпвайки пред натиска на московските хулители на стареца, той натоварва помощника си, заместникминистъра Джунковски, който е следил отблизо случая в ресторант "Яр", да представи на вниманието на царя пълния доклад на полковник Мартинов. При прочитането на този изчерпателен документ Николай II се изненадва, но преглъща възмущението си и нарежда документът да остане секретен. Въпреки даденото обещание, Джунковски се оказва неспособен да си държи езика зад зъбите. Александра Фьодоровна научава случайно други подробности за ексцентричностите на Распутин в Москва. И така, ако нещо я възмуцава, не е поведението на "отец Григорий", а това на неговите доносици. Разгневена, тя пише на царя, който е на проверка в Главната квартира: "Този човек [Джунковски] не е почтен, показал е клеветническия парцал [доклада за Распутин] на Димитрий [великия княз Димитрий Павлович], който е предал всичко на Павел [великия княз Павел Александрович], който пък е разказал всичко на Ела [великата княгиня Елизабет Фьодоровна, сестра на императрицата]. Трябва да кажете [на Джунковски], че всичките тези мръсни истории са ви дошли до гуша и

желаете той да бъде строго наказан."

Завърнал се в Петроград, Николай II се съгласява да прочете нов, още по-обстоятелен доклад за събитията в Москва. След което, за огромно разочарование на Александра Фьодоровна, той отказва да приеме "отец Григорий", който е пристигнал, за да изпроси още веднъж да изслушат оправданията и клетвите му. Настоявайки, че е ужасно наклеветен, Распутин, заминава със сведена глава за Покровское.

По време на пътуването лошият късмет не го напуска. Качил се на 9 август в Тюмен на параход, който трябва да го откара в Покровское, той се озовава сред група войници и тъй като е вече доста пиян, ги кани в ресторанта на втора класа. Плаща им да ядат и пият. Изпразват няколко бутилки, пеят, танцуват, разказват, смеейки се, мръсни вицове, които възмушават другите пътници. Капитанът на кораба идва да напомни на стареца, че достъпът до "втора класа" е забранен за войници. Извън себе си, Распутин вдига скандал, размахва юмруци и обижда салонния управител, преди да се строполи на килима. Сред зяпачите някои хихикат, други викат, че е луд и трябва "да му се обръснат главата и брадата". В Покровское матроси го свалят в полусъзнание и го натоварват на една талига. Мария и Варвара, които са дошли да го посрещнат, го закарват у дома съвършено пиян. Съставен му е акт за обиди към салонния управител и "оскърбителни думи по адрес на императрицата и нейните превисочайши дъщери". Открити са две прокурорски разследвания: едното политическо (за обида на императрицата), другото от общото право (за обида на салонния управител). Губернаторът на провинцията заплашва Распутин с арест, ако се опита да напусне Покровское. Изтрезнял, той студено отговаря: "Някакъв си губернатор, какво ме интересува?" Все пак мирува и чака Анна Вирубова да му телеграфира да се върне, което сигурно няма да закъснее. Административното предупреждение не му пречи да продължи да пие. Старият му мързелив и бърлив баща го дразни. Един ден започва да се кара с него. Двамата мъже са пияни. Григорий, в пристъп на ярост, събаря баща си на земята и започва да го удря. Едва успяват да ги разтърват. На другия ден инцидентът е забравен и отново пият заедно. Когато на следващата година Ефим умира, Григорий, който по това време е в Петроград, не отива на погребението, но в продължение на двайсет и четири часа носи траур и се въздържа от всякакво пиене.

Докато е все още в Покровское, "Московски вестник" се връщат към скандала в ресторант "Яр", който царят и царицата толкова биха искали да се потули. Не е известно по какъв начин редакторите на това издание са се добрали до свръхповерителния доклад, който Джунковски е представил на Николай II. Важното е, че и най-дребните перипетии от оргията в "Яр" изненадващо се появяват в печата. Набеден, че е издал държавна тайна, Джунковски е освободен от длъжност. Именно в Покровское Распутин получава добрата вест. Най-сетне е отмъстен, пътят е свободен. Той многократно идва в Петроград, за да дразни враговете си и да се перчи из модните средища. Полицията, остро смъмрена заради прекаленото ѝ усърдие, го оставя на мира. И той се възползва от това.

Има поразителен контраст между жаждата за удоволствия, която е обзела висшето общество в тила, и ужасната касапница на фронта. Там мъжете загиват със стотици хиляди, докато в Петроград и Москва се заговорничи, сплетничи и се правят сделки. За да обяснят постоянните поражения на руската армия, властите се оправдават с шпионажа. И на прицел са евреите, които народът упреква заради липсата на патриотизъм у тях, заради спекулациите им, заради религията им и имената, често с чуждестранно звучене. Посолството на Германия в Петроград е разграбено още при обявяването на войната. Вестниците и книгите на немски

език са забранени. Светият синод е забранил коледните елхи, които представляват "немски обичай". Из канцелариите и заводите са уволнили разни хора, носещи немски или еврейски фамилни имена, дори онези, чиито семейства живеят в Русия поколения наред. Говори се за висши офицери, които са се продали на врага, за индустриалци, които тайно произвеждат муниции за кайзера, за висши служители от двореца, чийто прибалтийски произход ги прави крайно подозрителни. През май 1915 г., при съобщението за оттеглянето от Галиция тълпата в Москва, вдигнала се на бунт, който продължава два дни, разграбва немските магазини. При завръщането си от проверка на фронта Родзянко заявява пред Думата, че страната се ръководи от некадърници, че героичните руски войници умират по вина на командването и че цялото това безсилие се обяснява с присъствието на предатели в най-висшите сфери на политиката и армията. И тъй като е необходима изкупителна жертва, арестуват полковниклейтенант Мясоедов по обвинение за връзки с врага и държавна измяна и го обесват за назидание. По настояване на великия княз Николай Николаевич министърът на войната Сухомлинов, смятан за отговорен за главните военни поражения, е заменен с генерал Поливанов. Царят се надява, че тези промени в ръководния екип ще успокоят бунтарите в Събранието и ще върнат доверието на отчаяния народ. Умовете обаче са прекалено разгорещени и много скоро Николай II е принуден да признае, че не с министерски промени може да бъде спасено положението. Едва назначен, Поливанов обявява родината в опасност и заявява, че войната се води без цялостен план за действие и в противоречие с всякаква стратегия. Когато на 23 юли Варшава пада в ръцете на германците, силно разтревожената Дума се обръща към правителството и Съветът на министрите решава да уволни началника на генералния щаб генерал Янушкевич. Дали това е достатъчно обаче?

Николай II все повече се замисля лично да оглави армията. Многобройните му посещения в Главната квартира, така наречената Ставка, са пробудили у него вкуса към военния живот. Сред тези висши офицери той си почива от интригите на Петроград. Освен това смята, че в случай на голяма опасност, мястото на царя е на предната линия заедно с войниците. Министрите единодушно го молят да не се поддава на това похвално, но и много рисковано изкушение. Затова пък съпругата му с всички сили, с цялата си вяра го подтиква да поеме отговорността да ръководи войната на бойното поле. Тя отдавна страда от все по-нарастващото влияние в страната на великия княз Николай Николаевич. Не може да му прости, че се е оженил за някогашната ѝ черногорска приятелка Анастасия, която се е развела - крайно осъдителна постъпка! - за да се омъжи повторно за него. Станал главнокомандващ по императорско благоволение, той още повече се е възгордял. Войската го обича и уважава, въпреки общоизвестната му некадърност. Висок и внушителен, физиката му подхожда за длъжността. Повече не е и нужно за заслеплеността на простите души. Освен това Александра Фьодоровна го подозира, че ламти да заграби трона чрез някоя дворцова революция, замислена от неговите предани офицери, и по този начин да отстрани сина ѝ Алексей от династичното наследяване на трона. Впрочем не е ли той заклет враг на Распутин? Това изчерпва всичко! Когато старецът бе проявил желание да посети Ставката, великият княз бе изпратил съобщение, че "отец Григорий" може да отиде, но ще бъде "обесен". Подобни думи говорят достатъчно за човека! Распутин е злопаметен, но Александра Фьодоровна е още по-злопаметна. Двамата настояват пред императора да уволни този опасен съперник в популярността сред нацията.

Докато царят е на проверка в Главната квартира, съпругата му се опитва да го склони чрез писма, написани на английски, които му праща всекидневно. Без да го казва направо, тя

се надява, че рано или късно Распутин ще премине от ролята на духовен наставник към тази на политически и военен съветник: "Само да можеше да бъдеш по-строг, скъпи мой, необходимо е! [...] Трябва да треперят пред тебе. [...] Слушай нашия Приятел [Распутин] и му имай доверие. Важно е да можем да разчитаме не само на неговите молитви, но и на неговите съвети." (Писмо от 10 юни 1915 г.) И още: "Как бих желала Николаша [великият княз Николай Николаевич] да беше различен и да не се опълчваше срещу човека, който ни е изпратен от Бога!" (Писмо от 12 юни 1915 г.) "Плаша се от назначенията, направени от Николаша. Той никак не е умен, само е твърдоглав и други хора го ръководят. [...] Впрочем, не е ли той враг на нашия Приятел? Това може да донесе само нещастие! [...] Нашият Приятел те благославя и най-настойтелно иска в един и същ ден по целия фронт да бъде организирана религиозна процесия за измолване на победа. [...] Моля те, дай съответните разпореждания." (Друго писмо от 12 юни 1915 г.) "Изпращам ти един бастун, който принадлежи на нашия Приятел. Използвал го е, а сега ти го дава с благословията си. Ако би могло да го използваш от време на време, би било хубаво. [...] Бъди по-властен, скъпи мой, покажи на какво си способен!" (Писмо от 14 юни 1915 г.)

Ден след ден, писмо след писмо, Николай II се убеждава, че Божията воля, изразена чрез Распутин, е той да се прояви като по-енергичен, да изгони некадърния велик княз Николай Николаевич и да застане начело на войските, за да повдигне морала им и да ги поведе към победа. В средата на лятото на 1915 г. настъпва един от най-критичните моменти. От Балтийско море до Карпатите руснаците са в отстъпление. Ковно, Гродно и Брест Литовск са превзети. Полша, Литва, Галиция са в ръцете на врага. Цифрата на човешките загуби е потресаваща. Болниците се оказват недостатъчни, за да лекуват хилядите ранени, докарани от фронта в тила. Тъй като е застрашена, Ставката се оттегля в Могилъв.

При тези трупащи се опасности Николай II най-сетне взема решение да се отърве от прекалено неудобния чичо и изпраща министъра си Поливанов в Ставката, за да подготви внимателно главнокомандващия за предстоящата немилост. Майка му обаче, императрицата вдовица Мария Фьодоровна го умолява да се откаже от своя замисъл, който тя смята за авантюристичен. Предупреждава го за опасността, която е надвиснала над главата му - да предизвика недоволството на армията, отстранявайки един толкова популярен командир. Освен това тя се страхува, че напускайки Петроград заради Главната квартира и отстъпвайки управлението на Държавата на друг човек, макар и доверен, той може да тласне режима към гибел. От своя страна министрите, свикани на 20 август 1915 г. в Царское село, в хор умоляват негово величество да се откаже от намерението си. Следващия ден те представят на царя своята колективна оставка в знак на протест "от името на всички предани руснаци" срещу намерението му да уволни главнокомандващия и да го замести в ръководенето на войната. В края на документа следват осем подписа.

Какво могат да направят обаче шепа министри срещу една ентузиазизирана съпруга и един "богопомазан" старец? Николай II не се оставя да го разубедят. На 22 август вечерта той заминава за Могилъв. На 23 императорска заповед освобождава Николай Николаевич от функциите му и съобщава, че императорът ще го замести начело на войските. В замяна великият княз ще поеме ръководството на операциите в Кавказ. Същия ден Николай II пише на съпругата си: "Той [великият княз Николай Николаевич] приближи към мен с храбра и мила усмивка. Попита ме кога трябва да си замине и аз му отговорих, че би могъл да остане още два дни. [...] Не го бях виждал такъв от месеци; лицата на адютантите му обаче бяха мрачни; забавно беше да ги наблюдавам." Царицата одобрява: "Какво облекчение!"

Благославям те, ангеле мой, както и правилното ти решение, надявайки се, че то ще се увенчае с успехи и ще ни донесе победа и вътре, и навън."

Распутин също приветства това уволнение, което го отървава от един прекалено влиятелен личен враг. Той весело казва на императрицата: "Ако нашият Николай не бе заел мястото на НикНик, можеше да каже сбогом на трона си." Докато неговата съпруга и тайният му съветник се поздравяват за едно решение, което ужасява армията и политическата класа, Николай II подписва с колеблива ръка своята първа заповед: "Днес поех под мое командване всички морски и сухопътни сили, присъстващи на театъра на военните действия. [...] Имам пълното убеждение, че Божията милост ще е с нас в нашата непоколебима вяра в крайната победа и в изпълнението на нашия свещен дълг да защитаваме родината докрай. Ние няма да предадем руската земя."

Споменаването на "руската земя" радва Распутин. Той е сигурен, че е неин истински представител с типичните за нацията качества и недостатъци. Когато мисли за съдбата си, той я обобщава така: мъжик, настанил се като натрапник сред големите на този свят, който им припомня действителността в страната, от която произходът им, възпитанието им, богатството им отдавна са ги отдалечили! Разбира се, той се надява на победа, но проклина войната заради страданията, на които подлага най-бедните сред неговите сънародници. В един кръг от свои почитателки той заявява: "Против волята Божия Русия влезе в тази война... Христос е огорчен от всички стенания, които достигат до Него от руската земя. На генералите обаче им е все едно, че изпращат на смърт мъжици, това не им пречи нито да ядат, нито да спят, нито да разбогатяват!... Уви! Не върху тях ще се излее кръвта на жертвите! Тя ще се излее върху царя, защото царят е бащица на мъжиците! Казвам ви, Божието наказание ще е ужасно!"

И след като е излял възмущението си, той се подготвя да завърши весело вечерта в някой моден ресторант. Чувства се еднакво удобно в ролята си на пророк, както и в тази на гуляйджия. И чак когато се е наситил на удоволствия, усеща необходимост да се прибере в Покровское.

ЗАЛЕЗЪТ НА ИМПЕРАТОРСКАТА ДВОЙКА

Макар и скрит на село, Распутин не отпуска ръце. Разстоянието е без значение, когато имаш амбиции и за себе си, и за приятелите си. Сред тях един от най-близките на стареца е новият владика на Тоболск Барнабе. Също като него човек от народа, груб, пламенен и слабо образован, добре познаващ обаче богословските текстове и обладан от неукротимо високомерие. Предишната година Барнабе си е наумил да канонизира някой покоен свещеник с достойнства, начинание, целящо да изтъкне него самия за евентуално издигане на митрополитски сан. Изборът му пада върху покойния Иван Максимович, архиепископ от Тоболск, починал на 15 юни 1715 г., и той се обръща с молба към Светия синод да включи покойния, тачен от местното население, в канона за светците по повод двестагодишнината от смъртта му. Главата на Светия синод Владимир Саблер мъдро му предлага да изчака войната да свърши и тогава да повдига този в края на краищата второстепенен въпрос. Тогава Барнабе, разгневен от отказа, се обръща към Распутин с молба да подкрепи искането му. И старецът, щастлив, че може да се намеси в свещеническо дело, телеграфира на царя в Могилъв, за да му препоръча този нов кандидат за ореол. За да оправдае инициативата си, Барнабе е изброил чудесата, които са станали на гроба на Иван Максимович, и е подчертал колко неотложно е Русия да бъде възнаградена с още една икона, която да почита сега, когато страната е в огън и кръв. Осведомена за искането, императрицата е също на мнение, че като увеличи броя на светците си, родината само може да наклони везните към победа. На 27 август Николай, убеден от съпругата си и от Распутин, съобщава на Барнабе: "Можете да отслужите литургия за прослава." За вярващите подобна церемония е равнозначна на позволение да се молят пред реликвите, в очакване на официалната канонизация. Барнабе незабавно поръчва тържествена служба в катедралата в Тоболск, където почиват останките на Иван Максимович. Междувременно обаче Владимир Саблер е бил заместен начело на Светия синод от Александър Самарин, бивш маршал от московското дворянство. Тъй като не знае за съгласието на негово величество, Самарин се учудва на тези ненавременни църковни почести към Иван Максимович и повиква Барнабе в Петроград, за да го смъмри. Предупреден от своето протеже, Распутин отново телеграфира на царя, за да му благодари, че е подкрепил Барнабе в това благочестиво дело и да го увери, че народът плаче и танцува от радост при мисълта, че още един свят бащица закриля Русия. След което Барнабе се представя пред върховния синодален събор на 8 септември и за да оправдае поведението си, показва телеграмата, която е получил на 27 август от императора. Вместо да се смути, Самарин е скандализиран от цялата тази машинация, организирана зад гърба му. По негово искане Светият синод обявява за невалидна "прославата" на Иван Максимович и отнема на Барнабе епископския сан заради неподчинение. Александра Фьодоровна обаче се застъпва за несправедливо наказаня епископ, заявява собствената си убеденост в добродетелите на Иван Максимович и обвинява главата на Светия синод, че пречи на масите да се молят на един герой на православната Църква. Николай II се съгласява със съпругата си и Распутин: той уволнява Самарин, който си е позволил да им се противопостави.

Ето че в Москва някои надигат глас против неоснователното уволнение на Самарин.

Общественото мнение в своя протест свързва в едно императрицата, императора и Распутин. Хората се възмушават, че сибирският мужик неизменно получава съгласието на техни величества, независимо дали става дума за оставката на министър, за уволнението на главнокомандващ или за канонизирането на светец. В очите на тълпата авторитетът на царя е погазен от стареца и неговите сподвижници. Юздите на управлението са преминали, разправят, от императорските ръце в тези на един невеж селянин. Великият княз Андрей Владимирович отбелязва в личния си дневник, че канонизирането на Иван Максимович възмушва обикновените хора също толкова, колкото и аристократичните салони. "Простолюдието е крайно възбудено.", пише той. "Свещениците във всички църкви се обръщат към народа и говорят такива неща, че вече смея да дишам само насън." Като съзнава това надигане срещу личността му, Распутин изпраща жена си от Покровское в Петроград при Анна Вирубова, за да я помоли да уреди бързото му завръщане в столицата. Съпротивата на политическите среди обаче се засилва и се налага императрицата да застави съпруга си да удари по масата и да реши да върне необходимия и незаменим старец. И той пристига наперен на 28 септември 1915 г.

Тъй като царят не може да напусне Ставката, в тила царицата управлява страната. Докато Николай II си играе на стратег пред почетелните офицери, тя регентства от своя будоар с лилави тапети в Царское село. До себе си не желае други съветници освен Распутин и Анна Вирубова. Във всекидневните си писма тя уверява съпруга си, че "нашият Приятел" е по-прозорлив от всички министри, взети заедно, и той единствен може да доведе Русия до победа. Все пак, за да избегне клюките, тя никога не кани стареца в двореца. Анна Вирубова изпълнява ролята на посредник, тя черпи мъдрото слово направо от извора и го предава на Александра Фьодоровна като хляб насъщни. Всяка сутрин в десет часа Анна телефонира в апартамента на ул. "Гороховая" 64. Распутин, който е успял да изтрезнее след нощното пиянство, ѝ отговаря простичко и самоуверено. По всички въпроси, засягащи политиката или войната, министерските назначения или отношенията между членовете на императорското семейство, има свое мнение, което, казва той, му е било внушено от Бог. Още същия ден царицата научава всичко това от устата на своята приятелка, с която се среща било при нея в малката бяла вила, било в болницата, където и двете помагат с похвална самоотверженост. Александра Фьодоровна предава на царя буквално препоръките на "отец Григорий". Тя дори стига до религиозен фетишизъм и изпраща на съпруга си предмети, принадлежали на стареца, което, разбира се, им придава благотворна сила: "Не забравяй преди да отидеш на Съвета на министрите да вземеш в ръце малката икона, дадена от нашия Приятел, и да сресваш известно време косата си с неговия гребен." (Писмо от 15 септември 1915 г.) "Трябва да ти предам една заръка на нашия Приятел, внушена му от видението, което е имал през нощта. Той иска от теб да заповядаш незабавно нападение пред Рига." (Писмо от 15 ноември 1915 г.) "Не ме мисли за луда, защото ти изпратих малката бутилка, дадена от нашия Приятел. Мисля, че е мадейра. Моля те, налей си една чашка и я изпий на един дъх за негово здраве." (Писмо от 11 януари 1916 г.) И Николай II, послушен, ще отговори, че е изпил виното направо от бутилката "за негово здраве и негово благополучие до последната капка".

В края на 1915 г., убедил се, че животът в Ставката протича много спокойно между разговорите с веселите офицери и парадите за радост на окото, императорът решава да повика сина си, по това време десетгодишен, в Могильов. Александра Фьодоровна с нежелание приема раздялата. Всеки път, когато малкият Алексей е далече от нея, тя трепери за здравето му. Царевичът обаче, облечен в казашка униформа, много се забавлява в Главната

квартира. Той спи в стаята на баща си, прави заедно с него преглед на войските и приема почестите на най-блестящите генерали. Николай II, спокоен, го оставя на 3 декември, за да направи проверочна обиколка на юг. И така, в негово отсъствие детето започва силно да киха, което предизвиква кръвотечение от носа. Тъй като кръвотечението не спира въпреки всички грижи, доктор Фьодоров съветва императора да се върне в Могилъв възможно най-бързо. При завръщането на монарха състоянието на царевича е все същото. Тъй като силите на момчето отслабват с всеки изминал час, баща му го връща на 5 декември с влака в Царское село. Анна Вирубова пише: "Той [Алексей] беше малка восьъчна фигура с окървавен тампон в носа." Ни жива, ни умряла Александра Фьодоровна е седнала до леглото на сина си и с молитвено сключени ръце умолява докторите Фьодоров и Деревенко да направят нещо, преди да е станало прекалено късно. Лекарите мислят да изпробват върху него "жлеза от опитно животно". Напразно. Остава еднаединствена надежда: Распутин! По молба на императрицата, Анна Вирубова съобщава на стареца, че от него се очаква ново чудо. За късмет той е в Петроград. Незабавно пристига в двореца, приближава до леглото на Алексей, прави над главата му кръстен знак и казва на родителите, че няма място за притеснение, защото наследникът на короната със сигурност ще оздравее. И действително, малко след тръгването му кръвоизливът спира. Лекарите претендират, че раната, предизвикана от пукването на малък кръвоносен съд, се е затворила благодарение на техните лекарства. В императорското семейство обаче всички отдават оздравяването на свръхестествената намеса на Распутин.

И колкото повече той се издига в очите на царицата, толкова по-голяма омраза и отвращение предизвиква сред общественото мнение. Докато Александра Фьодоровна смята, че в негово лице е открила спасителя на сина си и на Русия, обществото в големите градове открито го сочи отговорен за всички нещастия на родината. Заради него, смятат всички, генералите изпращат хиляди млади мъже на заклание, Николай II избира за министри само нищожества, а Александра Фьодоровна си губи ума и срива доброто си име с всеки изминал ден. Дори и физически да не се събира със сибирския мужик, тя духом му е до такава степен подчинена, че е като обладана. Докато той се въргаля в пианство и разврат, тя го възвеличава като светец в затворения свят на своите бълнувания. Откъсната от действителността, отказва да види всичко онова, което би могло да разруши съня ѝ. А царят е изцяло подвластен на тази истеричка. Поне Църквата да можеше да налее малко разум в болния мозък на техни величества! Но Распутин сега има свои хора чак в Светия синод. Неговата машина в лоното на Светия съвет на висшите духовници е архиепископ Питрим. Наказан заради това, че години наред е живял в блудна връзка с духовен прислужник, той е възстановен в духовен сан благодарение на Распутин, а после ненадейно издигнат в екзарх на Грузия, с други думи, пратеник на патриарха в тази провинция. При смъртта на киевския митрополит през ноември 1915 г. старецът подсказва на Александра Фьодоровна да настоява пред царя да изпрати в този град, понижавайки го за наказание, митрополита на Петроград Владимир - противник на "нашия Приятел" - а на негово място да назначи в столицата симпатичния и сговорчив Питрим. Николай II изпълнява това искане за преместване, без дори да се допита до главата на Светия синод Александър Волжин, назначен наскоро, и Питрим, амбициозният хомосексуалист, се озовава в лаврата "Свети Александър Невски" с най-висшето звание в православната йерархия. С помощта на новия митрополит на Петроград Распутин продължава да си подсигуриява приятелства във Висшия съвет на руската църква. Той не губи надежда някой ден да властва, все така в сянка и в устата на хората, над цялата синодална

администрация. Църквата, повтаря той, трябва да бъде ръководена от хора, произхождащи от народа. Колкото по-малко са обременени с образование и колкото по-свободни нрави имат, толкова по-лесно ще разбират своите богомолци. При апостолството неопетненото расо е пречка за единението на душите. Питрим и Распутин са от една и съща порода. И двамата прекрасно познават зова на плътта, единият - под великолепните си свещенически одежди, другият - под кафтана на мужик, така че са близо до обикновените простосмъртни, а следователно и до Бог. Единственият непростим грях е осъждането на греха.

Укрепвайки връзките си в духовното управление на Русия, Распутин в същото време търси такива и в светското управление. Някои политически мъже са разбрали от каква полза е сътрудничеството с него за успеха на кариерата им. Новият министър на вътрешните работи Александър Хвостов и неговият заместник Стефан Белецки се срещат с него в апартамента на общия им приятел княз Адронников. Хвостов веднага уверява Распутин в уважението, което изпитва към святата му личност. От своя страна Белецки изразява голяма загриженост за сигурността и спокойствието на стареца и му предлага месечна издръжка от хиляда и петстотин рубли от парите на Полицейското управление. Решават да прикрепят към него за охрана полковника от жандармерията Михаил Комисаров. Освен това ще разполага с телохранители и автомобил с шофьор за придвижванията си. Распутин приема всичко, но нищо не обещава. Досетил се е, че Хвостов купува благоразположението му, за да се добере до поста на министър-председател. Той обаче има предвид друг кандидат за представител на Министерския съвет: Борис Стюрмер, член на Императорския съвет. Този ветеран в политиката изглежда на Распутин мечтания човек за длъжността обикновен регистратор на императорските желания. Питрим го подкрепя в идеята му за незабавни министерски промени и старецът, като зарязва Хвостов, който смята, че го е спечелил с щедростта си, се заема с новия си избраник. В този момент постът се заема от Горемикин, когото ненавиждат в Думата. Разбрал, че авторитетът на сегашния министър-председател пада, Распутин се среща тайно със Стюрмер и му обещава да съдейства за назначаването му. Прави го чрез обичайната връзка между него и двореца: Анна Вирубова. Императрицата веднага заявява съгласието си, след като кандидатът, когото ѝ препоръчват, има подкрепата на "нашия Приятел". Тя пише на съпруга си: "Скъпи мой, мислил ли си за Стюрмер [като председател на Министерския съвет]? Смятам, че не трябва да се формализираме, че името му е немско. Знаем, че той ни е предан и добре ще работи с нови енергични министри." (Писмо от 4 януари 1916 г.) Николай се подчинява и Распутин се среща със Стюрмер на следващия ден след назначаването му при любовницата на Манасиевич Мануилов Елисавета Левин. Но ако Распутин е доволен от резултата на своето ходатайство, Думата е разярена. Депутатите смятат Стюрмер за некадърник, пораженец и слуга на дяволския старец.

За да смекчи ужасните последици от това назначение, Распутин подтиква Николай II лично да присъства на 22 февруари 1916 г. на откриването на заседанията на Думата и да произнесе реч, едновременно достойна и бащинска. В определения ден в заседателната зала на Таврическия дворец царят, в парадна униформа, изслушва религиозната служба, после казва няколко банални слова, за да благодари на избраниците на народа за работата им. Председателят на Думата Родзянко отговаря на негово величество. Овации приветстват двете речи. Депутатите обаче са разочаровани. Те са се надявали монархът да се възползва от случая, за да обяви най-сетне, че министрите ще се отчитат пред Парламента, мярка, за която мнозинството напразно настоява от месеци. Когато Николай II се оттегля, след като е стиснал някоя и друга ръка, той оставя след себе си чувство на огорчение.

Усещането се засилва и от зачестилата смяна на министри. В Министерството на вътрешните работи Протопопов - друго протеже на Распутин - заменя Хвостов, изпаднал в немилост. Новият титуляр на министерското кресло е свадлив, неспокоен човек, чиито резки промени в настроението безпокоят самите му подчинени. Царицата обаче, ръководена от "нашия Приятел" заявява, че "сърдечните качества" на личността са достатъчни, за да се пренебрегне хроничната му нервност. Поддържан от Распутин и от императрицата, Протопопов, у когото амбициите са повече от политическите убеждения, изоставя предишните си приятели от "прогресисткия блок" и решително се поставя в услуга на консерватизма и авторитаризма. Думата - тази досадница - вече се свиква само от време на време, за кратки заседания, на които депутатите не пропускат да атакуват властта. Депутатът Милюков дори обвинява Министър-председателя Стюрмер в некадърност, недобросъвестност и сляпо слугуване на група луди около трона. Публикуването на речта му във вестниците е забранено, но преписи на машина са разпространени по четирите краища на страната, та дори на фронта. По този начин цялата нация косвено е осведомена за разрива между Думата, от една страна, и министрите и императорското семейство, от друга. Ядосан от това нарастване на недоволството, Николай II решава да пожертва Стюрмер, което нагъжава императрицата. "Гърлото ми се е свило", казва тя, защото това е "толкова предан, толкова почтен и толкова сигурен човек!" На негово място се появява нова марионетка, Александър Трепов, брат на покойния генерал, докато Министерството на външните работи бива поверено на Николай Покровски. Уви! Нито единият, нито другият се радват на благоразположението на Думата. Речите им са прекъсвани от враждебните викове на депутатите от социалистическата левица. От всички страни искат оставката им. При тази въртележка от смени, единствен Распутин остава непоклатим. Колкото повече военното и политическото положение се влошават, толкова по-здро се настанява той в сърцата на техни величества. Александра Фьодоровна го защитава с нокти и зъби от всички онези, които биха искали да хвърлят съмнение върху него. В официално обръщение великият княз Николай Михайлович предупреждава царя за опасностите от вмешателството на стареца в обществените дела: "Ако не е във властта ти да отстраниш от любимата си, но заблудена съпруга влиянията, които се упражняват върху нея, би трябвало поне ти самият да се пазиш от системните вмешателства, които се правят чрез нейното посредничество." Напразни предупреждения! Николай II предпочита да хвърли нацията в отчаяние, но не и да се противопостави на съпругата си. Когато е на фронта, признава той, тя представлява неговите очи и уши в тила.

Тази роля на регентка въодушевява Александра Фьодоровна. Тя приема министрите, разговаря с тях, води си бележки, съветва се с Распутин и доверявайки се на наставленията на "нашия Приятел", ги предава дума по дума в Главната квартира. Вършейки това, тя си мисли за известния прецедент с друга една германска принцеса, възкачила се на руския трон: Екатерина II, родена АнхалтЦербст. Дъщерята на Распутин, Мария, която последният току-що отново е довел в Санкт Петербург, простодушно ще напише: "Царица Александра сега беше заместила съпруга си начело на управлението. Също като двете ѝ по-малки дъщери изпитвах луда радост и гордост, а трите я уверихме, че временното ѝ царуване ще бъде по-славно от това на Екатерина Велика." От своя страна царицата гордо съобщава на съпруга си: "Вече не се притеснявам от министрите [-] и не се боя от тях, говоря на руски с реч бърза като водопад. А те от учтивост не се смеят на грешките ми. Разбират, че съм енергична, че ти докладвам всичко, което чувам, всичко, което виждам и че съм като стена зад гърба ти,

солидна стена." (Писмо от 22 септември 1916 г.) В действителност това, което министрите чуват, когато тя говори на руски с германския си акцент и речниковите си неточности, е гласът на Распутин. И се чувстват едновременно унижени и изплашени.

Достигнал до върха на властта, Распутин понякога изчезва, за да отиде в Покровское. Раздялата обаче не означава отсъствие за душите, обединени от любовта към Бога. Когато "нашият Приятел" е далече, царицата не престава да общува с него чрез телеграми. Така каквото и да става, мистичната връзка между двамата никога не е прекъсната. Малко преди Великден тя се оплаква, че по време на празненствата за Христовото възкресение го няма изблика на любов от страна на всички християни към "този", който е неговият съвършен заместник на Земята. Тя пише на царя в Ставката, уверявайки го, че разпространяваните срещу Распутин злословия го правят втори месия: "По време на четенето на Евангелието на вечерня много мислих за нашия Приятел", му разказва тя на 5 април 1916 г. "И Христос е бил преследван от книжниците и фарисеите, които са се представяли за съвършени люде. Да, наистина, никой не е пророк в собствената си страна. Навсякъде, където се появи такъв благочестив човек, злобата около него избуява, опитват се да му вредят, да го изтръгнат от нас - Нашият Приятел живее единствено за императора си и за Русия и търпи всичките клевети заради нас - Той е добър и великодушен като Христос. След като намиращ, че молитвите му ти помагат да понасяш изпитанията - а ние имахме досега множество доказателства за това - никой няма право да злослови срещу него. Бъди твърд и защитавай нашия Приятел."

Безспорно доказателство за вездесъщността на светия човек се появява още същия месец, когато техни величества са отново разтревожени за здравето на сина си. От няколко дни царевичът се оплаква от болки в ръката. От далечния Сибир Распутин съобщава: ще оздравее! И скоро след това хематомът изчезва. За Александра Фьодоровна всеки час е повод за благодарности към "нашия Приятел" за закрилата и прозрението му. В неделята на Великден той изпраща телеграма на монарсите: "Христос воскрес. Ден на тържество и радост е. В изпитанията радостта е още по-сияйна. Убеден съм, че Църквата е непобедима и ние, нейните деца, сме още по-радостни от Възкресението Христово." При получаването на това послание на надежда императрицата е обляна от щастие. Вече няма никакво съмнение: православната армия ще победи завоевателя и по-късно царевичът, окончателно освободен от болестта си, ще наследи баща си на трона на Русия.

На 22 април 1916 г. Распутин се завръща в Петроград и с удоволствие се потапя отново в обществените дела. Приел, този път без никакво съмнение, че е Божи избраник, той смята напълно чистосърдечно, че е способен да разбира от всичко и да ръководи всичко. Така, според него, той трябва да има думата както за да препоръча назначаването на някой владика, така и за да подскаже уволнението на някой министър, или за да наложи започването на офанзива, или за да отмени увеличаването на цените на трамвайните билети, или за даzakлейми използването на пощенски марки като средство за заплащане - Това, че не познава политиката, стратегията и административните дела, не е пречка, мисли си той, за използването на здрав разум. Нима той не е доказателство, че човек може да е невеж и свръхпрозорлив? След като е пирувал и заговорничил до насита, пак заминава за Сибир. През юли обаче отново се появява в Петроград, пълен с енергия и планове. Междувременно Стюрмер е предоставил портфейла на Министерството на вътрешните работи на Хвостов и е получил в замяна този на външните работи, който пък е бил отнет от Сазонов. А войната продължава, безмилостна. В стремежа си да прояви загриженост към армията, Александра Фьодоровна решава да посети съпруга си в Главната квартира. Распутин ѝ дава

благословията си преди заминаването ѝ. Разбира се, тя би искала той да я придружи в пътуването ѝ. Прекалено неясно е обаче какъв скандал би предизвикала появата на двамата пред офицерите около царя. Без стареца краткото ѝ пребиваване в Ставката е напълно лишено от очарование. Срещайки се с него при завръщането си в столицата, тя му дава подробен отчет за положението.

По-облагодетелствана от нейно величество, Анна Вирубова може да си позволи да се показва заедно със светия човек, който възнамерява през следващите дни да замине за Покровское. Пленница на ролята си на царица, Александра Фьодоровна завизда на своята приятелка за свободата, която има. Тя ще я следва в мислите си в нейното поклонничество. За щастие Распутин не остава дълго време в родното си село. На 7 септември 1916 г. той е отново в столицата, нетърпелив да командва. За да разшири влиянието си върху Църквата, се погрижва няколко избрани от него свещеници да бъдат назначени на ключови места. Той обаче си позволява също да дава съвети на Николай II как да бъдат водени военните операции. И всяко едно от мненията му е наложено чрез настояванията на царицата. Печатът, на който е запущена устата, вече не споменава името на Распутин, но всички приказват за гибелното му влияние върху техни величества. Някои дори твърдят - без никакво доказателство - че императрицата спи всяка нощ със своя душеприказчик. Ключката стига чак до армията. И войниците, след депутатите, обвиняват правителството, че води страната към погром. Много са в редиците им тези, които твърдят, че войната е била започната от Николай II заради милите очи на Франция и че е крайно време клането да бъде спряно. Към края на 1916 г. броят на мъжете, призовани под знамената, надхвърля трийсет милиона, този на убитите - два милиона, а на осакатените - четири милиона и половина. Няма руско семейство, чиято кръв да не е била пролята. И тъй като е нужен виновник за това ужасно кръвопролитие, всички погледи се насочват към дяволския старец.

Любовта на Распутин към императорското семейство е искрена. Той вижда в Николай II боязливо, простодушно, вежливо, непостоянно създание; в царицата пък - екзалтирана жена, неспособна да владее нервите си, която мъченически страда заради болния си син, ненавижда протоколните задължения и е щастлива единствено сред децата си и под погледа на иконите. Колкото до великите княгини, светият човек ги обгръща с неподправена нежност. И четирите са очарователни, но всяка е с характера си. Олга, най-голямата, на двайсет и една години, е кротка, мечтателна, послушна, с широко, типично руско лице; втората, Татяна, деветнайсетгодишна, по-енергична и по-практична от сестра си, притежава природната грация на танцьорка; третата, Мария, седемнайсетгодишна, прилича на кукла и прикрива зад срамежливо кокетство мечти за женитба и деца; най-малката, Анастасия, петнайсетгодишна, е същинско момче и мисли само за игри и лудории. Общото при тях е пламенната любов към малкия им брат, крехкия, блед и капризен Алексей. Морякът Деревенко е натоварен да следи да не се нарани, ако случайно се удари в някой от мебелите. Той дори понякога го носи на ръце, за да не се уморява. Когато Распутин види децата, скупчени около родителите им, той не може да се въздържа да не се възхити на сплотеността, сърдечността, достойнството и изяществото на този малък клан, който цяла Русия би трябвало да обожават. Злите езици обаче упорито критикуват и очернят царя и царицата. И всичко това, защото са избрали него, Распутин, да им помага в трудната задача на монарси. Разбира се, като се има предвид почитта му към тях, той би трябвало да си даде сметка, че оставайки в сянката им, ги компрометира в очите на глупавата тълпа. Всъщност напълно наясно е, че би им направил услуга, ако се оттегли, ако изчезне, поне до края на

войната. Невъзможно му е обаче да се реши. Мисията, която според него му е възложена, да ги закриля в името Божие, взема връх над страха, че им вреди, оставайки край тях. Изпратен от Бога, той е длъжен, мисли си, на всяка цена да продължи със задачата си на лечител и духовен наставник. Още повече, че постъпвайки по този начин, не се лишава от удоволствията на столицата. В главата му мисълта за свещен дълг се слива с мисълта за удобство сред разврат. Някаква съдбовност го тласка отзад. Каквото и да прави, не може да избягва от двойствената си съдба на будител на съвестите и на заклет развратник. На моменти, посред оргиите има усещането, че копае едновременно собствения си гроб и гроба на създанията, които е натоварен да закриля. И то когато умножава усилията си да попречи на Русия да се прекатури в пропастта.

В действителност, общо взето, препоръките, които дава на царя чрез посредничеството на царицата, не са лоши. Така например той е на мнение, че трябва да се намалят атаките на фронта, за да се щадят силите на и без това крайно изтощените войски, да се спрат погромите срещу евреите, преследванията на татарите от полуостров Крим, да се даде предимство на влаковете, превозващи храна към големите изгладели градове, да се заклеят спекулантите, които вдигат цените на стоките - Тези единични мерки обаче, които се случва Николай II да приложи, не са достатъчни, за да подобрят мнението на обществото за техния вдъхновител. Голямата част от нацията вижда в него човек, който трябва да бъде премахнат, за да бъдат освободени царят и царицата от болестната им обсебеност. Дори ранените, които Александра Фьодоровна продължава да посещава в болницата на двореца, вече не са ѝ благодарни за императорското ѝ милосърдие. По-рано я бяха посрещали с щастливи сълзи. Сега са малко тези, които ѝ се усмихват. Те я упрекват помежду си за прехласването ѝ на неуравновесена жена по Распутин и още по-лошо, за германския ѝ произход. Нима не говори руски с акцента на врага? Дори тези, които някога нежно са я наричали матушка ("майчица"), днес я наричат зад гърба ѝ "немка" ("немкиня"). Распутин знае всичко това. Знае, че упорството му я погубва и че погубва и себе си заедно с нея. Но не може да се върне назад. Колелото е завъртяно. Трябва да се подчини на движението, което го отнася към върха. Ако не към пропастта. От време на време подозира, че Белецки, заместникминистър на вътрешните работи, който се прави на любезен пред него, подготвя убийството му. Наемни убийци има навсякъде. В момент на откровеност той споделя пред приятели: "Още веднъж прогоних смъртта. Но тя ще се върне. Ще се залепи за мене като блудница."

Този страх обаче е чужд за царицата. Тя не може да си представи "нашия Приятел" да го няма; Бог няма да позволи това! Бои се обаче съпругът ѝ в края на краищата да не се умори от многобройните молби на стареца. Защото Николай II, макар и много да цени Распутин, не изпитва към него трескавото благоговение на Александра Фьодоровна. Той на драго сърце го изслушва, уважава съветите му; но мислено не пада в краката му, щом се появи. Изпитва интерес, а не преклонение. Така че тя понякога е принудена да му напомня какъв късмет имат и двамата, че ги закриля подобен ангелхранител. Тя му пише, докато е в Ставката: "Извини ме, че ти досаждам с тези молби, но нашият Приятел ми ги отправя." И по-нататък: "Имам пълно доверие в мъдростта на нашия Приятел. Тя му е дадена от Бог, за да те съветва какво е добро за теб и за нашата страна. Той вижда надалече в бъдещето и затова можем да се облегнем да преценките му." И царят, много повече внимателен съпруг, отколкото благоразумен монарх, се подчинява на исканията на стареца, предадени му от Александра Фьодоровна. Често пъти се случва да прибегне и до обичайния си метод на пасивна съпротива. Вместо да отсеке, той не казва нито да, нито не. Избягвайки да вземе решение, се

ослания на времето и обстоятелствата, които да наложат най-доброто решение. Заради увлеченията на царицата и отлаганията на царя, Русия лекаполека се превръща в самодържавие без самодържец. В мирно време страната вероятно би преглътнала "хапчето Григорий". Но смъртта е навсякъде. Прекалено очевиден е контрастът между неврозите на императрицата и страданията на народа.

В приятния ъглов салон на двореца в Царское село има гоблени, представящи "Мария Антоанета и децата ѝ" по картината на госпожа Виже Льобрьон . Това изображение не дава мира на Александра Фьодоровна. Тя се пита дали не е обект на същите упреци като злочестата кралица на Франция: безразсъдно поведение, кастово високомерие, връзки с неприятеля - Смешни измислици! Само че съпругата на Луи XVI не е имала в обкръжението си толкова предан съветник и толкова близо до Бога като Распутин. Царицата продължава да вярва, че докато старецът е до нея, тя е защитена от всички политически и военни бури.

ИЗКУПИТЕЛНАТА ЖЕРТВА

Хвостов се опитва на няколко пъти да премахне Распутин - най-напред чрез Белецки и Комисаров, после чрез младия журналист Борис Ржевски, който дори се среща с буйния и сприхав Хелиодор. Всички заговори обаче пропадат. Когато Щюрмер заема мястото на Хвостов в Министерството на вътрешните работи, Белецки, набеден от бившия си началник, си отмъщава, като публикува в Борсов вестник статия за различните опити за убийство на стареца. Изнасянето в печата на всички тези мръсни и непохватни кроежи затвърждава сред обществото мнението за разложението на режима. Отвратителната полицейска история на фона на националната катастрофа нажежава страстите. Обвиненията в шпиониране за немците се превръщат в натрапчива идея. Навред се търсят предатели и най-напред по върховете на държавата. Как може да се прости на императрицата, че във вените ѝ тече германска кръв? Макар по всякакъв повод да дава доказателства за привързаността си към Русия и Православната църква, подозират я, че тайно е все така вярна на произхода си. А оттук и духовният ѝ наставник Распутин попада под стрелите на обвинението за връзки с противника. Много скоро започват да смятат, че и единият, и другият поддържа контакти с агенти на кайзера. Охолството, в което живее "проклетият мужик", разточителните му оргии, широките познанства сред политическия свят, всичко това, казват, се обяснява с парите, които получава, продавайки на Берлин сведения за придвижването на руските войски. Вярно е, че Распутин се обгражда с продажни финансисти и разни паразити, които се опитват да изкопчат някаква информация от него. Той обаче никога не си позволява да издава каквото и да било. Всъщност и не разполага със секретни сведения. Пиянското му дърдорене е само празни приказки. Посланикът на Франция Морис Палеолог, който праща свои агенти по петите му, получава единствено донесения за грубости и самохвалство. Заключение му е, че Распутин не е никакъв шпионин, а просто "селяндур, ужасно невеж и първичен", който обаче с лекомислените си брътвежи подронва авторитета на управлението и по този начин несъзнателно обслужва интересите на Германия.

Очевидно тайните пратеници на Вилхелм II в Петроград - а такива не липсват! - разпространяват, раздухвайки ги, най-долни клевети за императорското семейство, за да разклатят духа в тила. Според противниците на режима в двора съществува "германска партия", ръководена от Распутин, чиято скрита цел е сключването на сепаративен мир. Доказателство за това е, твърдят те, че генерал Сухомлинов, бивш военен министър, осъден от Държавния съвет и затворен в Петропавловската крепост заради продажност и предателство към държавата, е бил освободен по настояване на стареца и преместен в психиатрична болница. Тази проява на снизходителност показва според тях, че светият човек и царицата закрилят изменниците. А оттук до убеждението, че те се готвят да принесат в жертва честта на Русия на тевгонците, крачката е съвсем малка за тревожните умове. Мълви се, че за целта вече са били установени контакти на високо равнище, че семейните обвързаности между руската и германската династия надделяват над патриотичните съображения, че Николай II, въпреки привидната твърдост, не може да откаже нищо на своя братовчед Вилхелм II, а царицата, подстрекавана от Распутин, никога не е прекъсвала

връзките с двора в родната си страна. Разбира се, признават, че царят по принцип е враждебен на подобна измяна спрямо каузата на съюзниците, но той е подвластен на жена си и долния селянин, който я напътства. Със сигурност съществува заговор в сянката на трона, в който участват Распутин, Александра Фьодоровна, Анна Вирубова, Щюрмер и Протопопов. Жителите на прибалтийските провинции, ултрамонархистите от Държавния съвет, Светият синод, разни финансисти и индустриалци ще подкрепят действията на тези гробокопачи на Русия.

Новините от фронта подхранват полемиката. Широкомасщабна руска атака, ръководена от генерал Брусилев, след като отблъсква австрийската армия, е набързо спряна от германците. По другите театри на военните действия силите на царя са или разгромени, или изтласкани. Румъния, току-що влязла във войната на страната на Антантата, е завзета, без Русия да успее да ѝ окаже помощ. Объркан, крал Фердинанд II получава предложение за мир от "Централния блок". Ще го приеме ли? Не, той се съпротивлява. Истинска лудост! Не е ли дошъл редът и на Николай II да отстъпи пред един противник, който определено го превъзхожда? Какво унижение ще е за родината!

В действителност царят и за миг не помисля да сложи оръжие. А и нито Распутин, нито Александра Фьодоровна го съветват за това. В очите на обществеността обаче те продължават да представляват неразделна и фатална тройка. На върха на тази човешка пирамида, твърдят псевдоосведомените, е Распутин. Той е седнал върху гърба на царицата. А тя е яхнала с цялата си тежест крехките рамене на своя съпруг. Тази картина се превръща в кошмар за населението на градовете и селата и дори за войниците на фронта. Носят се най-невероятни слухове за това какво се подготвя в двора и в Генералния щаб. Цензурата свежда военните комуникета до крайния минимум. Снабдяването с храна е възпрепятствано от затруднения транспорт и липсата на работна ръка на полето. Няма какво да се яде, няма и дърва за отопление. Улиците са заринати с отпадъци, за които се бият бездомни кучета и дрипави просяци. Дълги опашки се вият пред магазините за хранителни стоки. Месото е изчезнало от месарниците. Цените на хляба, на картофите, на захарта растат всяка седмица. Стачките се множат, без определен повод. Изгладнели и разярени работници протестират срещу изпращането на нови войници на фронта, срещу поскъпването на живота, срещу необяснимите руски поражения, срещу бездействието на правителството, срещу студената зима, мъглите и снега.

Сред либералите все по-усилено се говори за някакъв "черен блок", който настоявал за незабавен мир с Германия и в който влизали Распутин, царицата, Щюрмер, Протопопов, дясното крило в Думата и някои прогермански настроени спекуланти. А срещу него се възправял, твърдят, "жълт блок", този на прогресистите, които искат демократизиране на режима, по-малко зависими от короната министри, отстраняване на стареца и почтено и решително продължаване на войната. В салоните, в ресторантите, в театралните фойета едно и също име е в устата на всички: Распутин! Скришом се предават фотографии на светия човек в облеклото му на руски селянин, с ръка, вдигната за благослов, и омагьосващ поглед. Пратеници на болшевишката партия разпространяват из града карикатури, представящи императрицата и "нейния любовник" в неприлични пози. По време на прожектирането на един кинопреглед зрителите, виждайки на екрана да се появява Николай II с Георгиевски кръст на униформата, започват да крещат: "Бащицата цар е с Георги, а майчицата царица - с Григорий!" След този скандал властите забраняват епизода, който го е предизвикал. В хотели и кръчми от предпазливост окачват табели: "Тук не се говори за Распутин". Немската

пропаганда се възползва от случая, който ѝ се предлага, за да засили недоверието сред цивилните и безредиците сред войниците. Распутин се превръща в най-добрия съюзник на вражеските сили. Ругателни пасквили, написани в Германия, довършват работата на оръдията по обезкуражаването на руската армия. Цепелини прелитат над фронтните линии с надписи отстрани, осмиващи Николай II и Распутин.

Това възползване от народното недоволство би трябвало да подтикне стареца към умереност и благоразумие. Странно обаче, но то го наелектризира. Струва му се, че превръщайки се в този ненавистен герой, най-сетне е достигнал легендарно измерение. Бил е невзрачно същество, един от многото селяни: ето го издигнал се до висините на мит. Колкото повече говорят за него, било добро или лошо, толкова по-буйно понесен от вятъра на славата се чувства. Той не върви, а лети в прегръдката на хорските хули. Великото му прозрение е, че това главозамайващо издигане отговаря на скритите замисли на Всевишния. Тъй че няма причина да спира. Някой ден може би ще засенчи и Министър-председателя? Той, някогашният въшлив палавник на Покровское! Животът е пълен с приятни изненади за тези, които имат късмета да са "богоизбрани"!

Така, надут и самозабравил се, Распутин редува гуляй след гуляй, сменя едно любовно ложе с друго и навсякъде се хвали с влиянието си над Техни величества. В моменти на отмора доверява на приятелите по кръчма, че Николай II е славен човек с похвални намерения, но е много мек по характер, за да управлява, и би трябвало да отстъпи мястото на жена си. С други думи: на него самия. Та няма сам по себе си той не е цяла Русия? Не се поколебава да твърди също, че ако изчезне, това ще е краят на династията Романови и ще настъпи хаос на руската земя во веки веков. Рядко се е чувствал до такава степен предопределен и движен от Историята.

Германците не са единствените, които се радват на броженията, предизвикани от присъствието на Распутин в царското обкръжение. От Цюрих Ленин вижда в него най-добрия си помощник в борбата за съсипване на руската армия и започване впоследствие на пролетарска революция.

Императрицата се бори с цялата тази злоба, която се изсипва върху трона, с енергичност, граничеща с безразсъдство. "Не можеш да си представиш колко труден е животът тук - пише тя на царя на 10 ноември 1916 г., - какви изпитания трябва да се понасят и каква омраза проявява това прогнило общество. [-] Ах, душичке, моля се на Бога да почувстваш до каква степен нашият Приятел е наша опора. Ако не беше тук, не знам каква щеше да е съдбата ни. Той е за нас скала от вяра и сигурност." И на 13 декември: "Защо не се доверяваш повече на нашия Приятел, който ни ръководи чрез Бог? Помисли за причините, поради които ме мразят: това показва, че трябва да бъдеш твърд и да вдъхваш страх. Бъди такъв, в края на краищата си мъж! Само на него повече се подчинявай. Той живее заради теб и Русия - Знаем, че нашият Приятел ни води по верния път. Не вземай никакво важно решение, без да ме предупредиш - Най-вече продиктувано от тези отговорни [пред Думата] министри. От много години ми се повтаря все едно и също: "Русите обичат нагайката." Такава е природата им. Нежна любов, а след това желязна ръка, която да наказва и ръководи. Как ми се ще да можех да влея моята воля в твоите вени! Света Дева Мария бди над теб, с теб е и до теб, спомни си видението, което споходи нашия Приятел!" На следващия ден тя подновява атаката: "Бъди Петър Велики, Иван Грозни, император Павел, смачкай ги всички под нозете си. Не се усмихвай, лошо момче. Бих искала такъв да те видя. [-] Трябва да слушаш мен, а не Трепов. Разпусни Думата. [-] Във война сме и в подобен момент вътрешната война е равностепенна на

предателство. [-] Спомни си, дори господин Филип казваше, че е невъзможно на Русия да се даде конституция, че това би означавало гибел за страната: истинските руси са на същото мнение."

Убедили се в упорството на Александра Фьодоровна да вижда света единствено през очите на Распутин, все по-разтревожените членове на императорското семейство се съюзават и създават същински фронт за атака, воден от императрицата майка. Мария Фьодоровна решава да се срещне със сина си в Киев и да му обясни на каква опасност излага страната и монархията, изпълнявайки сляпо изискванията на съпругата си и Распутин. Тя го заклева в името на всички Романови да прогони стареца в Сибир и да уволни Щюрмер и Протопопов, които са некадърници - от тях нищо не може да се очаква освен поклони. Царят се държи високомерно и се разделя с майка си, без да ѝ даде и най-малкото обещание. След това великата княгиня Виктория, съпруга на великия княз Кирил, се обръща към Александра Фьодоровна, умолявайки я да се отърве веднъж завинаги от така наречения свят човек. Сблъсква се обаче със стена. И сестрата на царицата, великата княгиня Елизавета, вдовица на великия княз Сергей, напразно се опитва да я вразуми, уверявайки я, че ако продължи със същото поведение, Русия е заплашена от революция. От своя страна великият княз Николай Михайлович отива в Могилъв и връчва на Николай II дълго писмо, в което разобличава многобройните вмешателства на императрицата в делата на държавата. Царят отказва да прочете посланието, но го предава на съпругата си, чийто гняв незабавно избухва. Тя упреква императорското семейство, че се е съюзило с враговете ѝ, вместо да я подкрепя в нейната Голгота. Колкото до великия княз Павел, който препоръчва на Техни величества да се вслушат в гласа на народа, да отстранят зловещия мужик и да дарят мъдра конституция на Русия, той получава следния отговор: тъй като царят е помазаник на Всевишния, не е длъжен никому да дава сметка, свободен е да приема съвети от когото му харесва, а в деня на коронясването си е положил клетва да отстоява абсолютната власт, за да я предаде непокътната на потомците си.

Осведомена за неуспеха на семейните настоявания пред Техни величества, Думата атакува правителството. Още при откриването на заседанието на 1 ноември 1916 г. ръководителят на "прогресивния блок" Павел Милюков дава воля на гнева си: "Това глупост ли е, или предателство? Чак пък толкова глупост! Трудно е всичко да се обясни с глупост!" На 19 декември депутатът от крайната десница Владимир Пуришкевич също се изказва язвително. В този ден министърът на вътрешните работи Трепов представя пред парламента декларация за политиката на Русия. Той е посрещнат с викове: "Долу министрите! Долу Протопопов!" Спокоен и високомерен, Трепов започва четенето на речта си. На три пъти врявата сред левицата го принуждава да напусне трибуната. Накрая го оставят да говори. Пасажът, съдържащ решението за твърдо продължаване на войната, дори е горещо приветстван. Атмосферата изглежда окончателно разведрена, но още при подновяването на заседанието Пуришкевич се нахвърля върху "тъмните" сили, които безчестят Русия. После той се обръща към правителството: "Докога препоръката на един Распутин ще е достатъчна, за да бъдат издигани на най-високите постове най-мерзките индивиди? Днес Распутин е по-опасен, отколкото е бил някога самозванецът Дмитрий! [-] Вдигнете се, господа министри! Ако сте истински патриоти, отидете в Ставката, паднете в нозете на царя, имайте смелостта да му кажете, че вътрешната криза може да се проточи, че народният гняв вече тътне, че революцията се задава и някакъв си жалък мужик не бива повече да управлява Русия." Няколко дни по-късно Държавният съвет, бастион на абсолютизма, където половината от

членовете са назначени от царя, следвайки примера на Думата, дава официален израз на волята си да защити Негово величество от "влиянието на тъмните сили".

Докато крайната левица се стреми да срине авторитета на монархическата двойка, за да ускори падането на режима, крайната десница мечтае да отстрани от трона всички онези, които хвърлят сянка върху династията, за да бъде възстановено твърдото и мощно самодържавие. Привържениците на тази теория желаят разпускане на Думата, засилване на цензурата, разширяване на правомощията на полицията и въвеждане на военно положение. Царицата ги подкрепя, царят се колебае. Той се е върнал в Царское село в края на ноември. Преди да замине отново за Ставката, се среща с Распутин у Анна Вирубова. Загрижен е и изрича, сядайки в едно кресло срещу стареца, който го наблюдава с уважение и боязън: "И така, Григорий, моли се горещо. Днес дори природата е против нас!" И добавя, че снежните бури възпрепятстват доставките на зърно за Петроград. Распутин го успокоява с няколко думи и му казва, че не трябва да се води от моментните трудности и да сключва прибързан мир: победата ще принадлежи на страната, която се покаже най-издръжлива и най-търпелива. Императорът му отговаря, че споделя тази гледна точка и че според сведенията, които има, Германия също страда от липса на храна. Тогава, замисляйки се за ранените и сираците, Распутин въздъхва: "Никой не бива да бъде забравен, защото всеки ти е дал най-милото си!" Императрицата, която присъства на срещата, се просълзява. Как може да бъде мразен такъв човек? Безбожниците, които го очернят, заслужават бесило! Ставайки, за да се сбогува, царят го моли както обикновено: "Григорий, благослови ни всички!" - "Днес ти ще благословиш мен!", отвръща Распутин. И императорът благославя стареца.

Сякаш в отзвук на настояванията на Распутин за отказ от всякакви преговори за примирие преди поражението на Германия, новият министър на външните работи Покровски произнася пред Думата твърда реч: "Силите на Антантата - казва той - заявяват волята си да продължат войната до победен край. Нашите безбройни жертви ще се обезсмислят от един прибързан мир с противника, който е изтощен, но не и все още сразен." Думата ръкопляска. Обществото обаче не е успокоено: едно е да откажеш да подпишеш мир, друго е да спечелиш война! В страната продължават да страдат от глада, от лошите вести, идещи от фронта, и от политическите трусове. Распутин се явява над тълпите подобно на седемглавия змей от Апокалипсиса. А неустрашимата Александра Фьодоровна пак пише на съпруга си, за да му внуши да разпусне Думата поне до февруари и да се придържа повече към препоръките на "отец Григорий": "Повярвай в съвета на нашия Приятел. Дори децата [четирите велики княгини и царевичът] разбират, че нищо не сполучва, когато не го слушаме, и обратно, всичко се подрежда, щом му се подчиняваме. Тесен е пътят ни, но сме призвани да вървим все напред според волята Божия, не според човешката. Само че на нещата трябва да се гледа по мъжки и с дълбока вяра. [-] Благославям те, обичам те, целувам те и те милвам безкрай, скъпи мой съпруге." На следващия ден тя настоява: "Не бива да казваш: Волята ми е слаба. Само се чувстваш слаб, съмняваш се в себе си и си склонен да слушаш другите."

От известно време зловеща промяна е настъпила в мислите на Распутин. Въпреки доказателствата за нежност и уважение, с които го обсипва царицата, той долавя около себе си мирис на смърт. След като се е възгордял с броя на враговете си и безсилието им да го пречупят, изведнъж усеща умора от битката, която води с тях ден подир ден. Глутницата, лаеща по петите му, не го изпуска за миг. Той започва да вярва, че накрая ще го настигне и ще го разкъса. Докато пирува с приятели под звуците на цигански оркестър, мрачно

предчувствие смразява кръвта във вените му. Всичко наоколо му се обезцветява. Виното добива вкус на пепел. Жените, които му поднасят устните си, са същински пиявици. Увеличава дозата алкохол, за да преодолее слабостта. Пиян, отново не се бои от нищо. Но еуфорията трае само през нощта. Призори съмненията го обземат наново. Секретарят му, Арон Симанович, разказва, че една вечер на отчаяние той му поверил завещание, предназначено за Техни величества: "Предчувствам, че ще напусна живота преди 1 януари. Искам да кажа на руския народ, на бащицата [царя], на руската майчица [царицата] и на децата на руската земя какво трябва да направят. Ако бъда убит от хора от простолюдието, а именно от моите братя, руските селяни, ти, царю на Русия, няма от какво да се боиш за децата си. Потомците ти ще царуват векове. Ако бъда повален обаче от велможи, от дворяни, ако те пролеят кръвта ми, ръцете им ще останат омърсени в продължение на двацет и пет години. И ще трябва да напуснат Русия. Братя ще въстанат срещу братя, ще се избиват помежду си и ще се ненавиждат, цели двацет и пет години няма да има дворянство в страната. Царю на руската земя, щом чуеш звъна на камбана, който ти известява, че Григорий е бил убит, знай, че ако някой от твоите е причинил смъртта ми, никой от близките ти, нито едно от децата ти няма да живее повече от две години. Те ще бъдат убити от руския народ. [-] Аз ще бъда убит. Вече не съм сред живите. Моли се! Моли се! Бъди силен! Мисли за благословеното си семейство."

Няколко месеца преди това, току-що излязъл от великденската литургия, на която е присъствал с двете си дъщери и императорското семейство, Распутин получава световъртеж и се свлича, издавайки глух стон, върху възглавниците на каляската, в която пътува. Екипажът веднага спира пред една църква. Дошъл на себе си, старецът прошепва на Мария и Варвара, които притеснено го обсипват с въпроси: "Не се плашете, гълъбици мои. Имах ужасно видение: трупът ми лежеше в тази църква и за минута физически усетих агонията си - Каква агония само! - Молете се за мен, приятелки мои, часът ми приближава." Въпреки повтарящите се предчувствия той не възнамерява да напусне Петроград и да се прибере в тихото си село Покровское. Дори да би имал възможност да избегне трагичния край, който го дебне, би отказал да го стори. Струва му се, че датата на смъртта му е записана в Божия календар още при неговото раждане. Както Христос е знаел, много преди да го убият, че ще бъде разпнат, така и той трябва да бъде убит, мисли си с мрачно високомерие, в отредения час, от определената ръка, за да сияе името му векове над руската степ. След като убийството му е също толкова необходимо, колкото и всички останали перипетии в живота му, трябва да продължи да черпи от земните наслади, преди да се яви пред Всевишния, който всичко е предвидил, всичко е предначертал, всичко е подредил и всичко е простил.

СМЪРТОНОСНИЯТ УДАР

По време на бурното заседание в Думата на 19 ноември 1916 г. един човек, седнал в галерията, предназначена за публика, слуша язвителната реч на Пуришкевич, захласнат като богомолец пред апостолически проповедник. Проклятията, отправени срещу омразния Распутин, който позори императорската двойка и съсипва военновременна Русия, разпалват у него неподправени пориви на фанатизъм. Това, което се казва тук, той сто пъти го е повтарял в приятелски кръг, но не така красноречиво. Княз Феликс Феликсович Юсупов, двайсет и девет годишен, принадлежи към едно от най-знатните и богати семейства в страната. Прекалено глезен като дете, той е станал двойствен, капризен, изтънчен, ленив и импулсивен. Още от съвсем млад усеща склонност към картините на порока и смъртта. Достатъчно е едно произведение на изкуството да е необичайно, за да заяви, че го харесва. Старае се да бъде денди както в мислите, така и във формата на ноктите или буклите на прическата си. Строен, с фино лице, с морен поглед, той е обичал в юношеството си да се облича в женски дрехи. Дори и сега погледите на зрелите мъже, техните комплименти, авансите им гъделичкат себелюбието му. Въпреки това не пренебрегва жените. Само че те го дразнят, защото изискват, поради атавизъм или възпитание, да бъдат обградени с хиляди смешни любезности. "Свикнал самият аз да бъда глезен - ще напише той, - бързо се отегчавах, ухажвайки жена. Истината е, че обичах само себе си." Социалното положение му позволява да не крие своята хомосексуалност, като все пак спазва известно благоприличие. Обратно на Распутин, неговите блудства са изискани. Той посещава както циганските кръчми, така и аристократичните кръгове в Петроград и Царское село. Великите князе го смятат за един от тях. По време на баловете, излетите, вечеринките и галапредставленията завързва приятелство с великия княз Дмитрий Павлович, три години по-млад от него, първи братовчед на императора. И двамата очарователни, те се привличат неудържимо един друг и стават неразделни. Царят и царицата, които изпитват дълбока привързаност към Дмитрий, са разтревожени от тази двойка връзка. Мълвата, която се носи за хомосексуализма на Юсупов, е стигнала до тях. Завърнал се от един доста палав учебен престой в Оксфорд, младежът като че ли повече от всякога е решен да предизвика общественото мнение. На императора моментът му се струва подходящ да сложи край на тези екстравагантности. Той забранява на Дмитрий да се вижда с приятеля си дори тайно, а императрицата дава съвет на Феликс да се ожени, за да спре клюките. За щастие младият човек междувременно е срещнал красивата княгиня Ирина Романова, племенница на царя, и изневерявайки на довчерашните си наклонности, истински се е влюбил. Предпочитайки откровеността, той не скрива от нея нищо за миналото си. Тя си затваря очите за прегрешенията му и сватбата е отпразнувана с императорската благословия на 22 февруари 1914 г. Противно на всякакви очаквания, съюзът се оказва хармоничен. Изоставен, Дмитрий се наскърбява, но после се примирява. Колкото до Феликс, той весело се перчи с новото си положение на съпруг, без да се отказва обаче от увлечението си по всичко, което му напомня за изяществото на изкуството и опиянението на безкрая.

И така, цялата фамилия Юсупови се е наредила сред заклетите врагове на Распутин.

Още от започването на войната Феликс живее в атмосфера на постоянна враждебност към стареца и "германската партия", която, разправят, пръска заразата си из двора. Та нали по внушение на тази котерия баща му, княз Юсупов, бе освободен през 1915 г. от функциите на губернатор на Москва. А царицата, не бе ли изгонила под същото давление княгиня Зинаида Юсупова, когато се опитала да я предупреди да се пази от чудотвореца? "Надявам се никога повече да не ви видя!", сухо отсеkla тя в края на разговора им. Подобни унижения не могат да се забравят. Настанила се в имението си в Крим, княгиня Зинаида пише на сина си, за да сподели с него своя план за спасяване на Русия. Според нея е необходимо "управителят да бъде отстранен" (така наричат царя в семейство Юсупови), докато трае войната, а от царицата да се поиска "ненамеса" в делата на империята. (Писмо от 25 ноември 1916 г.) На 3 декември тя настоява пред Феликс: "Много лесно ще е да я [императрицата] обезвредим, като я обявим за болна. [...] Това е наложително и трябва да побързаме." А за Распутин завоалирано намеква да бъде заточен или физически премахнат.

Лека-полека, породен от разговорите в семейството и от познанствата му, планът за едно патриотично убийство се оформя в ума на Юсупов. Перверзните му наклонности го карат да предвкусва насладата от подобен акт. Той се опива от контраста между светските удоволствия в живота му и ужаса на покушението, което възнамерява да извърши. Естет, предрешен като убиец. Съюз между орхидеята и фекалия. Преследван от тази фиксидея, Юсупов я подхвърля пред разни политически мъже, които предпазливо се измъкват. Затова пък един военен, капитан Сухотин, който е бил ранен във войната и сега се възстановява в Петроград, приветства намерението му. Среща се и с великия княз Дмитрий, негов довчерашен приятел, току-що завърнал се от Ставката. Той му доверява, че дори в Генералния щаб се говори за необходимостта да бъде сложен край на скандалната кариера на Распутин. Как обаче да се доберат до стареца, след като е под постоянна полицейска защита? Князът, който е имал възможност да се запознае с него няколко години по-рано, съжالياва, че не е продължил контактите. Каква хитрост да измисли, какъв повод да изтъкне, за да предизвика среща на четири очи?

Ето че госпожица Головина, убедена привърженичка на Распутин, му се обажда, за да му съобщи, че светият човек би искал да се види с него на следващата сбирка у майка ѝ. Нима това не е знак на съдбата? Юсупов ликува. Отивайки на този "важен изпит", той се постаравал да бъде още по-обаятелен и сладкодумен от обикновено. Распутин е поласкан от щедрите свидетелства на уважение, с които го удостоява един член на тази висша аристокрация, която поначало го ненавижда. Разнежен от младостта, елегантността и привидната веселост на своя събеседник, веднага започва да го нарича "малкия", моли го да му посвири цигански романси и си тръгва убеден, че е спечелил нов съюзник в обкръжението на царя.

Отношенията им скоро прерастат в откровена сърдечност. Потискайки отвращението си към тържествуващия селяк, Феликс често го посещава, най-напред у госпожа Головинамайка, после в апартамента му на улица "Гороховая". Налага си престорено възхищение и симпатия към този човек, от когото изпитва погнуса. За да спечели доверието му, той го моли да го излекува от нервното изтощение, което го мъчи от няколко месеца. Распутин го кара да легне на едно канапе, впива поглед в очите му и с една ръка леко докосва гърдите му. "Усещах как някаква сила прониква в мен и топла вълна се разлива по цялото ми тяло - ще напише той. - Малко по малко започнах да потъвам в полусън, сякаш ми бяха дали мощен наркотик. Единствено очите му блестяха пред мен: два фосфоресциращи лъча, които

ту се доближаваха, ту се отдалечаваха." Накрая Распутин го извежда от хипнозата, като го дръпва за ръката. Изправен на крака и все още замаян, князът се пита какво чудо ще му е нужно, за да победи свръхестествената сила, която притежава този мужик. Распутин изглежда очарован от резултата. "На Бог трябва да благодарим! - казва му. - Ще видиш, много скоро ще се почувстваш по-добре!" И той го кани да идва когато пожелае.

Следващите пъти, безспорно въодушевен от посетителя си, Распутин се перчи пред него, сипе нелепи сентенции и се хвали с почти магическата си власт над императорската двойка: "Хич не се церемоня с тях [царя и царицата] - ако не се подчиняват на волята ми, удрям с юмрук по масата и си заминавам. Тогава те се втурват подире ми и ме молят да остана!" Като го слуша човек, никой министър не смее да му се противопостави: "Всичките са ми задължени за положението си. Как да не ми се подчиняват?" И женското племе, добавя той, е под неговата мъжка власт: "Жените са по-лоши от мъжете, с тях трябва да се започва! Така и правя, водя всички тези госпожи на баня. Казвам им: "А сега се съблечете и изкъпете мужика." Ако се дърпат, бързо успявам да ги убедя и... гордостта, драги, не трае дълго!" И още: "Царицата е много мъдра господарка. Втора Екатерина... А той какво разбира? Истинско дете на Господ Бог!" Макар да признава, че го ненавиждат в някои среди, твърди, че е непобедим: "Онези, които викат против мен, зло ще ги застигне! [...] Аристократите биха искали да ме унищожат, понеже им препречвам пътя. Затова пък народът ме уважава, защото, облечен в кафтан и обут в груби ботуши, успях да се издигна до съветник на монарсите. Такава е Божията воля! Бог ми дава тази сила!" Що се отнася до войната, според него трябва да бъде спряна възможно най-бързо. Упорството на Техни величества е истинско безумие. "Той [царят] през цялото време се съпротивлява. Тя [царицата] също не иска и да чуе. [...] Ако наредя нещо, все пак трябва да изпълняват волята ми. [...] Когато веднъж завинаги приключим с този въпрос, ще назначим Александра за регентка, докато синът ѝ е малолетен. А него ще го изпратим да си почива в Ливадия. Това ще го зарадва!" В момент на нетрезвеност той дори предлага на Феликс министерски пост след края на войната. Правейки това смешно предложение, прилича на пияница, страдащ от мания за величие.

Като го гледа и слуша, князът усеща в него да се засилва желанието за ритуално убийство. Яростната реч на Пуришкевич в Думата срещу стареца взривява омразата му. Човек на буйните пристъпи и крайностите, този депутат от твърдата десница е известен с преклонението си пред монархията, органичния антисемитизъм и вечния страх от революционни заговори. Навсякъде надушва интриги и предателства. Привърженик на войната докрай, той не се задоволява само с думи, а осигурява линейки, създава лазарети и столови за войниците. С нападките си срещу Распутин в Законодателното събрание е заличил и последните скрупули у своя слушател. Младежът ще го потърси в санитарния му влак на 21 ноември 1916 г. Двамата мъже са единомышленници, че "отвратителното животно" трябва незабавно да бъде премахнато. На следващия ден те се срещат отново в двореца на Юсупов заедно със Сухотин и великия княз Дмитрий. Феликс веднага разкрива своя план: той предлага да подмами Распутин в дома си с твърдението - за да го вкара в капана, - че жена му иска да се запознае с него. В действителност княгиня Ирина е в Крим при свекъра и свекървата си. Распутин обаче не знае това. Жаден за срещи с жени, ще приеме без всякакво подозрение поканата на княза. Остава да се уточни по какъв начин ще бъде убит. Би било непредпазливо да го застрелят с пистолет, тъй като дворецът се намира точно срещу полицейски участък и изстрелите веднага биха вдигнали на крак полицаите. Очевидно отровата, която е за предпочитане пред хладното оръжие, е най-доброто решение. След това

ще трябва да скрият някъде трупа. Нищо по-лесно: ще го хвърлят в Нева, като пробият дупка в леда. И за да се подсигурят напълно, конспираторите търсят човек с медицински познания, който при нужда би могъл да послужи и за шофьор. Пуришкевич предлага да се обърне към главния лекар на своето санитарно поделение, доктор Станислав Лазоверт. Дискретно запитан, той приема да участва в това покушение, което ще спаси Русия, и освен това обещава да осигури отровата. Съзаклятниците стават петима: Юсупов, Сухотин, Пуришкевич, великият княз Дмитрий и Лазоверт. До един патриоти, готови да рискуват репутацията и свободата си в името на държавния интерес.

Все по-възбуден от неизбежността на събитието, Феликс избира нощта на 16 срещу 17 декември, за да приключи със стареца. Всичките му вечери дотогава са заети. С цел да избегне всякакви подозрения, той трябва да продължи да живее както обикновено до съдбоносната дата. Все пак не може да се стърпи и уведомява депутата Василий Маклаков за своите приготовления. Дори му предлага да се включи в делото. Маклаков изтъква предстоящото си пътуване до Москва, за да отклони предложението, но заявява, че безрезервно одобрява това начинание за общественото спасение. Той позволява на посетителя си да вземе от писалището му една двукилограмова оловна палка, обвита в гума, която представлява опасно оръжие. Феликс се доверява и на председателя на Думата Родзянко, който, подобно на Маклаков, подкрепя замисъла, но не смята за възможно лично да участва. Князът е сякаш в треска, като актьор, преди да излезе на сцената. Неспособен да се съдържа, той пише на майка си и на жена си в Крим, за да ги осведоми чрез загатвания за голямата чистка, която се подготвя. Княгиня Ирина му отговаря: "Скъпи Феликс, благодаря ти за налудничавото писмо. Не мога да разбера половината от него. Наясно съм обаче, че се готвиш да извършиш безумие. Моля те, внимавай. Не се замесвай в срамни деяния."

От своя страна и неспокойният Пуришкевич едва си държи устата затворена. Знаейки, че колегата му Маклаков "мисли" като него, решава да му открие тайната. Но Маклаков признава, че вече знае всичко от Феликс и е разтревожен. Той предупреждава водача на левицата Керенски, който се бои единствено да не би премахването на Распутин да повдигне авторитета на монархията. Впрочем как може да се предвиди реакцията на обществото? Кой знае дали, "ликвидирайки" стареца, заговорниците няма да подкопаят победата на социализма? В очите на "трудовиките" в Думата "отец Григорий" е необходим коз, за да се ускори падането на режима.

Междувременно Распутин предвкушава удоволствието от срещата с жената на "малкия", очарователната княгиня Ирина, в интимен кръг. Той е също толкова нетърпелив да отиде на този вечерен прием, колкото и убиецът му - да го подготви. Тъй като дворецът в момента е в ремонт, Феликс живее при родителите на жена си. Но какво от това: именно в просторното си семейно жилище на улица "Мойка" той е решил да посрещне стареца. Специално украсява едно обширно помещение в подземната част. На ниския таван са окачени стари фенери. Две прозорчета гледат към улицата. Червени тапети покриват стените. В средата на помещението се откроява двойна аркада. От едната страна е трапезарията с камина от розов гранит, в която горят дърва; от другата е подредено място за почивка: има скрин от абаносово дърво с инкрустации, декориран с огледала и колонки, кресла с високи облегалки, а подът е застлан с огромна кожа от бяла мечка. Навсякъде се виждат ценни мебели, дребни украшения, изящен безпорядък, в който всеки предмет е бил избран от господаря на дома.

В единайсет часа вечерта на 16 декември всичко е готово. Прислугата се е оттеглила, след като е поставила на масата самовар, сладкиши, бутилки и чаши. Лазоверт нахлузва

гумени ръкавици, стрива на прах кристалите цианкалий и като взема от подносите сладкиши, напълнени с розов крем, ги разтваря, слага вътре голяма доза отрова, слепва ги отново, връща ги обратно на мястото им и хвърля ръкавиците в камината. Остра миризма се разнася от огнището. Кашляйки и проклинайки, петимата мъже изкачват витата стълба, която води в кабинета на Феликс. Там князът изважда от едно писалище две шишенца с течен цианкалий. Разбират се Сухотин и Пуришкевич да изсипят съдържанието в две от големите чаши, наредени на бюфета. Тази операция трябва да се извърши двайсет минути след тръгването на Феликс за улица "Гороховая", където Распутин чака да го вземат. Така няма да има време отровата да се изпари. Когато сценарият е уточнен до най-малките подробности, Лазоверт, облечен като шофьор, и Юсупов, завит в дебел кожух и с каскет с наушници на главата, излизат от къщата и се качват в колата.

През това време в апартамента на улица "Гороховая" двете дъщери на Распутин - Мария и Варвара, които живеят с него, се опитват да го убедят да се откаже от странната си среднощна среща. Той обаче им обяснява, че приемайки поканата на Феликс, се надява да се сближи с клана, враждебен на царицата, да съдоби Александра Фьодоровна със сестра ѝ Елизавета и да върне мира в императорското семейство. "Да, гълъбици мои - казва им, - нашият план е на път да успее." И тъй като те признават своите предубеждения спрямо Феликс, който е хитрец, подлец и перверзник, той ги успокоява: "Слаб е, много е слаб. Грешник е. Но сърцето му е познало разкаянието и идва да ме вземе, за да победи слабостта си и да възвърне здравето си, което съвсем не е крепко."

В същия момент в колата Феликс е обзет от внезапно угризение. Перспективата да подмами в дома си човек, когото се е заклел да погуби, го ужасява, защото е изневяра на законите на гостоприемството. Той почти съжالياва, че е предвидил престъплението да се извърши под неговия покрив. Прекалено късно е обаче! Автомобилът спира пред жилището на стареца. Портиерът е получил нареждане да пусне посетителя, като му посочи служебното стълбище. Когато стига на площадката пред апартамента, Феликс позвънява на вратата. Отваря му Распутин. Той е в празнично облекло: бяла копринена рубашка с избродирани по нея цветчета синчец, широк панталон от черно кадифе, колан в малинов цвят, нови ботуши, а косата и брадата са сресани кокетно. "Щом се приближи до мен - ще напише Юсупов, - усетих силна миризма на евтин сапун, което ми подсказа какво специално внимание бе обърнал този ден на тоалета си. Никога досега не го бях виждал толкова чист и толкова нагласен." Распутин се надява, че майката на Юсупов, чиято неприязън познава, няма да присъства на събирането. Феликс го успокоява: само жена му ще бъде, майка му се намира в Крим. "Не я обичам твоята майка - измърморва Распутин. - Знам, че ме мрази. Тя е приятелка на Елизавета. И двете сплетничат срещу мен и разпространяват клевети по мой адрес. Самата царица потвърди, че са най-злите ми противнички. Слушай, точно тази вечер Протопопов дойде да ме види и ме закле да не излизам тия дни. "Ще те убият - ми рече той. - Враговете ти подготвят покушение!" Само че напразно си губят времето, няма да успеят, ръцете им не са достатъчно дълги... Хайде, стига сме бърбили! Да тръгваме!" Феликс му помага да сложи галошите върху ботушите и да наметне с тежък кожух раменете си. В това облекло Распутин му се струва още по-едър и по-силен от обикновено: неунищожим мечок. И тъкмо този мечок той води към капана. "Огромна жалост ме обзе - ще признае по-късно. - Питях се как съм могъл да замисля такова подло престъпление." Това, което го изумява, е доверието, засвидетелствано от неговата бъдеща жертва. Какво е станало с прозорливостта на този човек, за когото твърдят, че умее да чете мислите и да предсказва бъдещето? Не е ли

той едновременно наясно със съдбата, която го очаква, и нетърпелив да ѝ се подчини, за да изпълни волята Божия?

Чистият въздух на улицата ободрява Феликс. Лазоверт, като изискан шофьор, отваря вратата на колата. Распутин и князът се настаняват вътре един до друг. "Мойка" е близо до "Гороховая". Няколко минути по-късно автомобилът е вече в двора на двореца и спира пред стълбището.

Когато влизат в подземния салон, двамата мъже чуват приглушени гласове и долитащите от грамофон звуци на американската песен Yankee Doodle. Това е също част от програмата. Тъй като Распутин се учудва, Феликс му обяснява, че жена му е поканила неколцина приятели, но те всеки момент ще си тръгнат и тя ще слезе веднага, щом ги изпрати. А докато я чакат, най-добре ще е да хапнат по някой сладкиш и да пийнат вино. Распутин приема, но Феликс е толкова нервен, че се обърква и най-напред му сочи безопасните сладкиши. "Не искам - клати глава Распутин. - Прекалено сладки са!" Малко след това, овладявайки се, Феликс му поднася таблата с пастите с розов крем, пълни с цианкалий. Променяйки решението си, старецът взема една, после още една. Дъвче с удоволствие, без да престава да говори. Вместо да се строполи на място, той не дава никакъв признак на неразположение. Изненадан от неговата якост, Феликс му предлага вино. Отново се обърква и му поднася чаша без отрова. Накрая, тъй като Распутин се оплаква, че е още жаден, успява да му даде приготвената от Сухотин и Пуришкевич напитка, която би трябвало да го повали мъртъв. Невъзмутим, старецът пие на малки глътки и гледа убица си с изражение на злъчно лукавство. Сякаш казва: "Виждаш ли, напразно се мъчиш, нищо не можеш да ми сториш!" След малко, като забелязва китарата, му подхвърля: "Изсвири ми нещо весело. Обичам да те слушам." - "Нямам много желание!", измърморва Феликс на ръба на паниката. После, тъй като Распутин настоява, взема китарата и подхваща някакъв тъжен романс. Твърде високият му тенор изведнъж му се струва неестествен, лишен от тембър, нереален. Няма ли да се събуди от този кошмар? Докато пее със свито сърце, с объркани мисли, Распутин задрямва.

Вече е два и половина призори. Горещостта на останалите конспиратори нервничат. Повдигайки глава, старецът пита какво означава този шум. Обезумял, Феликс го уверява, че са гостите на жена му, които се канят да си тръгнат и тя много скоро ще се появи. След което, оставяйки го да изтрезнява, се качва в кабинета си. Приятелите му се втурват към него. "Отровата не подейства!", заявява той отчаян. При тези думи те изпадат в паника: "Но дозата беше огромна! Всичко ли погълна?" - "Всичко!", отговаря Феликс. Петимата съучастници разменят ужасени погледи. При това положение стратегията трябва да бъде преразгледана незабавно. След трескаво обсъждане, при което всеки дава мнението си, решават заедно да слязат долу, да се нахвърлят върху Распутин и да го удушат. Тръгват в индийска нишка по стълбите. Още на първите стъпала обаче Феликс променя решението си. Подобре ще е, промърморва, да действа сам, без ничия помощ. Другите се съгласяват. С увереност, която учудва самия него, той взема пистолета на великия княз Дмитрий и влиза сам в подземното помещение, където старецът продължава да седи на същото място с приведено чело и учестено дишане. "Главата ми тежи и имам усещането, че стомахът ми гори", оригва се Распутин. И иска още мадейра. Изпразнил чашата, той си избърсва брадата и предлага да завършат нощта при циганите. Как може да мисли за пируване и веселие, след като е погълнал толкова отрова, която би могла да убие и бик? Тази жажда за удоволствия у един осъден на смърт ужасява Феликс: в нея съзира някаква чудовищност на човешката природа. Стиснал пистолета зад гърба си, той гледа ту към човека пред себе си, ту към едно разпятие от кварц и сребро, което увенчава

абаносовия скрин. Мълчаливо отправя молба към този Божи символ да му помогне да победи адските сили, които поддържат живо това очевидно неуязвимо тяло. Докато Распутин - или несъзнаващ, или нехаещ за случващото се - се изправя и сякаш проявява интерес към украсата на стария скрин, той изрича с треперещ глас: "Тригорий Ефимович, по-добре е да погледнете към разпятието и да си кажете молитвата!" При тези думи Распутин приема примирено и кротко изражение. Като че ли най-сетне е разбрал защо е доведен тук и е готов да умре от ръката на своя домакин. И сякаш подчинявайки се на заповед на жертвата, Феликс бавно насочва пистолета, прицелва се в сърцето и стреля. Старецът изревава като животно, олюлява се и се сгромолясва с цялата си тежест върху мечата кожа.

При изгърмяването на изстрела приятелите дотичват. В стремглавото бързане обаче закачат електрическият ключ и светлината изгасва. Блъскат се, мърморейки, в тъмнината, после спират, страхувайки се да не стъпят върху трупа. Накрая някой пипнешком намира ключа и лампите отново светват. Распутин лежи по гръб по средата на мечата кожа, със затворени очи и конвулсивно стиснати ръце. Кърваво петно е избило на хубавата му рубашка с бродирани цветчета синцец. На моменти чертите на лицето му се свиват, без обаче да отваря очи. Много скоро престава да мърда. Доктор Лазоверт установява, че старецът е мъртъв. Всеобщо облекчение. Лицата се отпускат също като при почтени труженици, приключили своята работа. Преместват тялото върху плочите, за да не изцапа мечата кожа с кръв, което би представлявало улика за следователите. После петимата заговорници се качват горе в кабинета, без да бързат. Всеки от тях гледа на себе си като на спасител на родината и династията. Утре цяла Русия ще им благодари.

Три часа призори е. Съгласно начертания план Сухотин и Лазоверт трябва да симулират завръщане на Распутин у дома му, за да се отклонят по този начин първите подозрения. За целта Сухотин, определен да играе ролята на стареца, навлича върху шинела кожуха на мъртвия и нахлупва на главата си кожената му шапка. Лазоверт си слага шофьорската дреха. Потеглят в откритата кола на Пуришкевич, следвани от великия княз Дмитрий. След като създадат впечатлението, че Распутин се е прибрал, ще трябва само да се върнат със закритата кола на великия княз, за да вземат трупа и да го закарат на Петровския остров.

Пуришкевич и Феликс остават сами в двореца в очакване съучастниците им да дойдат. За да отпуснат нервите си, те разговарят за бъдещето на Русия, най-сетне отървала се от демона, който я е съсипвал. Неочаквано обаче Феликс е обзет от предчувствие. Той усеща необходимост отново да види мъртвия. Бързо слиза в подземието. Слава Богу! Распутин все така лежи неподвижен върху плочите. За всеки случай Феликс проверява пулса му. Никакъв сърдечен удар. С отвращение разтърсва ръката, която пада безжизнена обратно. В момента, в който се кани да се качи в кабинета си, вниманието му е привлечено от леко потръпване, което пробягва по лицето на стареца. Левият клепач едва забележимо се повдига. Изведнъж Распутин отваря очи. Ужас, Феликс понечва да избяга, но краката му се подгъват. И ето че старецът е вече прав, с искрящи зеници, с пяна на устата, с гърло, клокочещо от виковете. Той изкрещява: "Феликс! Феликс!" И като се хвърля към него, го сграбчва за гърлото. Полузадушен, Феликс има чувството, че се бори със самия Сатана. Нито отровата, нито куршумите са сразили чудовищния мужик. Той е по-силен от смъртта. По-силен от Господ. Всичко е загубено! Най-сетне, в отчаян напън, Феликс успява да се отскубне от хватката. Распутин се сгромолясва по гръб, ревящ и стискащ в ръка еполета, който е отпрал от униформата на своя убиец. Феликс мигновено се втурва към стълбите и започва да вика Пуришкевич, който е останал горе: "Бързо! Бързо! Идвайте! Още е жив!"

Пуришкевич зарежда пистолета си, стрелва се надолу и слиза тъкмо навреме, за да види как Распутин, измъкнал се от подземиято, тежко се отправя към една от вратите на двора. Точно онази, която не е затворена. Старецът тича, залитайки. Ще се измъкне. И повтаря със страховит глас: "Феликс! Феликс! Ще кажа всичко на императрицата!" На свой ред озовал се на двора, князът приема този зов с чувство на религиозен уплах. Ами ако всички те са се заблудили? Ако Распутин наистина е Божи човек? Пуришкевич стреля два пъти по беглеца, но напразно. Разярен, забива зъби в лявата си ръка, за да успокои треперенето, което ѝ пречи, и отново стреля. Улучен в гърба, Распутин спира и залита. Пуришкевич го настига, прицелва се в главата и натиска спусъка. Този път старецът се строполява с лице към земята. Обезумял от гняв, Пуришкевич го рита с всички сила с ботуша в лявото слепоочие. Распутин потреперва, повлича се по корем, после окончателно рухва недалече от железната врата. След като се е уверил в смъртта му, Пуришкевич с широка крачка се връща в къщата. Феликс, свидетел на екзекуцията, се приближава. С разтреперани крака, той не може да откъсне поглед от това тяло, паднало в снега. Бой се, че отново ще го види да се надига ненадейно, както преди малко. Не, този път наистина е краят. Няма да има трето възкресение за стареца. Появяват се хора от прислугата, разтревожени от гърмежите. Може да им се има доверие. Нищо няма да кажат.

Съсипан от вълненията, Феликс се качва в кабинета си, отива в тоалетната и повръща. Между две хълцания мърмори с гласа на умрелия: "Феликс! Феликс!" Пуришкевич идва при него и го успокоява. Камериерът обаче им съобщава, че двама полицаи искат да говорят с тях. Те са чули изстрелите и настояват за обяснения. Напълно уверен в себе си, Пуришкевич им заявява, че току-що е убил Григорий Распутин, "този, който е подготвял гибелта на родината". Стреснати от ранга на личностите пред тях - един княз и един депутат, полицаите обещава да си мълчат и дори приемат да помогнат трупът да бъде пренесен в преддверието.

След като си тръгват, Феликс решава да погледне тялото за последен път. Когато го вижда проснато в антрето, цялото в рани, с отекло лице, с брада, сплъстена от кървави вади, той е обзет от бясна лудост. Без да мисли, се качва в кабинета си, грабва обвитата с гума палка, която е взел от Маклаков, връща се обратно и обсипва с яростни удари лицето и корема на мъртвеца. Потънал в кръв, повтаря, като не спира да удря: "Феликс! Феликс!..." Пуришкевич и прислугата го укротяват и отвеждат. Едва влязъл в кабинета си, той припада.

Междувременно великият княз Дмитрий, Сухотин и Лазоверт се връщат със закрития автомобил, за да вземат тялото. Пуришкевич, все още потресен, им разказва последните перипетии около убийството. Решават да оставят Феликс да си почива, увиват Распутин в платно, натоварват го в колата и потеглят към Петровския мост между Петровския и Крестовския остров. Колата спира с угасени светлини до парапета. Съзаклятниците са решили да хвърлят трупа от моста в една дупка, която са забелязали в леда. Толкова са припрени, че забравят да окачат тежест на тялото. Като го вдигат на ръце, те го пращат през парапета в Мала Невка. Кожухът, един галош и шапката на жертвата, които би трябвало да бъдат изгорени, политат подир трупа. Свършено е! Всичко е наред. Всеки се прибира у дома си с чувство на задоволство от добре употребеното време. Шест и половина сутринта е.

В двореца Феликс е потънал в неспокоен сън. Когато се събужда, му се струва, че излиза от кошмар. Кое е истина и кое лъжа в картините, които го обсаждат? С помощта на камериера той почиства и последните петна кръв, които биха могли да отведат следователите до разкриване на драмата. После съчинява приемлива версия за изстрелите: негов гостенин, пиан, е стрелял за забавление по едно от кучетата пазачи на дома.

Подчинявайки се на заповедите му, камериерът убива едно куче, завлича го в двора по следите, оставени от Распутин, и захвърля трупа, така че да се вижда, върху снежна преспа. Доволен от тази постановка, Феликс още веднъж кара хората от прислугата да му обещаят, че нищо няма да кажат за случилото се. Измит, избръснат, изчеткан, парфюмиран, той е възвърнал увереността си на висш благородник. Още малко, и ще добие самочувствието на герой от войната.

Първата му работа е да отиде в двореца на своя тъст, великия княз Александър, където живее, откакто се прави ремонт на фамилното му жилище. След ужаса, който е преживял, не му е неприятно да смени декора. Неговият шурей Теодор се появява насреща му. Той е бил осведомен за капана и не е мигнал през цялата нощ. "И какво?", пита с разтревожено лице. "Распутин е мъртъв! - отвръща Феликс. - В момента обаче не съм в състояние да говоря. Умирам за сън." И като оставя слисания си шурей, се затваря в стаята си, строполява се на леглото и заспива като пън.

РАЗСЛЕДВАНЕТО

Тревогата е дадена от агента Власюк, един от двамата полицаи, които отиват в двореца на Юсупов, след като чуват изстрелите. Макар да е обещал на Феликс и Пуришкевич, че ще мълчи, той се чувства задължен да докладва на началника си Калядич, полицейски комисар на квартала около "Мойка". Заведен при генерал Григориев, началник на Второ управление в Петроград, повтаря пред него своите показания. Скептичен, генералът телефонира в дома на Распутин. Една прислужница отговаря, че предишната вечер княз Юсупов е дошъл да вземе господаря й с кола и старецът все още не се е прибрал. Дъщерите на Распутин потвърждават казаното от прислужницата. Надушвайки важен случай, Григориев последователно предупреждава генерал Балк, губернатор на Петроград, началника на Охранката, директора на полицията и най-сетне министъра на вътрешните работи. От своя страна Мария Распутина, обезумяла от притеснение, вика на помощ госпожица Головина и Анна Вирубова. Те побързват да съобщят на императрицата за изчезването на стареца. Силно уплашена, Александра Фьодоровна им възлага да попитат Феликс дали се е срещал с Распутин предишната нощ. Противно на всякаква логика, той започва да отрича. Генерал Григориев обаче лично отива при него в двореца на тъста му. На любезните въпроси на своя посетител Феликс уверено отговаря: "Распутин никога не ме посещава." И тъй като генералът споменава за пистолетните изстрели, които са били чути чак на улицата, излага пред него версията за кучето, убито от пиян гостенин.

Тогава Григориев напомня за признанието на Пуришкевич, казал на полицаия, че той е убил Распутин. Невъзмутим, Феликс отвърща: "Предполагам, че Пуришкевич, който беше пиян, е имал предвид кучето, но го е сравнил с Распутин и е изразил съжаление, че е било убито кучето, а не старецът." Сериозно обезпокоен от значимостта на участниците в тази заплетена история, генералът си дава вид, че е останал доволен от това обяснение, и се оттегля.

След тръгването му, проявявайки невероятна дързост, Феликс настоява пред госпожица Головина да се обади в Царское село и да му уреди среща с императрицата. Има намерението, добавя той, веднъж завинаги да защити невинността си пред нея. В началото отговарят, че Нейно величество го очаква. После, когато тъкмо се приготвя да тръгне, Анна Вирубова му позвънява и го осведомява, че на царицата, разстроена от събитията, ѝ прилошало и няма да може да го приеме, затова ще трябва да се задоволи да ѝ изложи фактите в писмо. Споменава му се също, че генерал Балк иска да го види в сградата на полицейската префектура. Той се явява там и генералът му съобщава, че императрицата е наредила да се извърши обиск в двореца на "Мойка". Феликс енергично протестира. Без да губи самообладание, изтъква, че жена му е племенница на императора и че жилищата на членовете на императорското семейство са неприкосновени. Никаква подобна мярка не може да бъде разпоредена, отсича той, без изричната заповед на царя. Поставен на мястото му, Балк отлага временно обиска, но заявява, че не би могъл да прекрати криминалното разследване.

За Феликстова е полупобеда. Той незабавно се връща на мястото на драмата, за да се

увери, че всички улики са били премахнати. При дневната светлина открива нови кафяви петна по стълбището. С помощта на камериера се постарават бързо да ги изчисти. Едва приключили, ето че в двореца пристигат полицейски инспектори, за да разпитат прислугата. Добре подготвени, прислужниците на княза не престават да повтарят, че нищо не знаят. След като снемат писмените им показания, полицаите отнасят трупа на кучето за аутопсия. Вземат проби и от всички следи от кръв по снега. Малко по-късно експертизата показва, че става дума за човешка кръв.

Веднага щом полицейските инспектори си тръгват, със свит от вълненията стомах Феликс отива на обяд у великия княз Дмитрий. Идват още двама участници в заговора: Сухотин и Пуришкевич. С тяхна помощ Феликс написва писмо на императрицата, в което повтаря версията за убитото от пьян гостенин куче. "Не намирам думи - завършва той, - за да изразя пред Ваше величество колко съм разстроен от всичко случило се и колко невероятни ми изглеждат отправените срещу мен обвинения." След като прочитат отново посланието, което ги оневинява, заговорниците се заклеват занапред да се придържат към тази история, колкото и неправдоподобна да е тя. После Пуришкевич се приготвя да замине за фронта със санитарния си влак. Защитен от своя депутатски имунитет, той няма от какво да се бои.

Следобед Феликс, който не е така спокоен, както Пуришкевич, за по-нататъшния развой на събитията, отива при министъра на правосъдието Макаров, за да опипа почвата. Излага и пред него измислената си история, която е научил почти наизуст от повтаряне пред властите. Когато стига обаче до епизода с Пуришкевич, който, много пьян, разправя бабини деветини на полицая Власюк, Макаров го прекъсва: "Добре познавам Пуришкевич. Знам, че той никога не пие. Ако не се лъжа, дори е член на въздържателно дружество!" Смутен за момент, Феликс обръща внимание на своя събеседник, че обичайната трезвеност не изключва известни отклонения при особени случаи: "Беше му трудно да откаже да се чукне с нас вчера, тъй като празнувах обновяването на жилището си", казва той, за да обясни непривичното поведение на госта. Министърът си дава вид, че му вярва, и го уверява, че може да напусне Петроград, за да отиде при жена си, ако желае. Успокоен, Феликс отделя време да посети и чичо си Родзянко, председател на Думата, който е бил посветен в заговора. Родзянко го поздравява възторжено и на висок глас, а жена му го благославя за блестящото дело. Когато се прибира в двореца на великия княз Александър, за да стегне куфарите си (той възнамерява да замине още същата вечер), звънът на телефона прекъсва приготвянията му. Отвсякъде му се обаждат приятели, познати, за да го приветстват. Прикривайки задоволството и гордостта си, Феликс им отговаря, че мълвата, която се носи за него, не е вярна и че той няма нищо общо с тази зловеща история. Най-сетне успява да се измъкне и пристига на гарата точно навреме, за да се качи във влака. На перона един полковник от жандармерията го спира: "По решение на Нейно величество императрицата ви се забранява да напускате Петроград. Трябва да се върнете в двореца на великия княз Александър и да останете там до ново нареждане." С ярост в сърцето Феликс се подчинява. И великият княз Дмитрий е поставен под домашен арест, докато трае разследването, без да се посочва основанието.

Междувременно в Царское село, обзета от убийствена тревога, императрицата очаква всеки момент новини за изчезналия. Анна Вирубова, която е при нея, се опитва да я успокои, повтаряйки й, че все още има надежда. Александра Фьодоровна обаче предчувства най-лошото. Тя пише на своя съпруг в Ставката в Могилъв: "Всички сме се събрали - можеш ли да си представиш чувствата ни, мислите ни? Нашият Приятел изчезна. Тази нощ избухнал

голям скандал у Юсупов, имало много гости: Дмитрий, Пуришкевич и други, всичките пияни. Полицията чула изстрели. Пуришкевич изскочил, крещейки, че нашият Приятел е убит. Сега у Юсупов има полицаи и магистрати. Продължавам да се надявам на Божието милосърдие. Може само да са го отвлекли някъде. Моля те да изпратиш Воейков. Ние сме две слаби жени. Ще задържа Анна [Вирубова] тук, защото те ще се нахвърлят върху нея. Не мога да повярвам, не искам да повярвам, че е бил убит. Дано Бог се смили над нас! Каква непоносима тревога! (Спокойна съм, не мога да повярвам в това.) Ела веднага."

Колкото повече часове минават, толкова предчувствието на двете жени се засилва. "Убили са го - отбелязва Анна Вирубова в личния си дневник. - С помощта на великия княз Дмитрий Павлович, сигурно е... А също и на съпруга на Ирина [Феликс Юсупов]... Трупът не е намерен... Трупът? Боже мой, трупът... Ужас! Ужас! Ужас!" И още: "Как могат да живеят тези негови убийци? [...] Майчицата [царицата], бледа като платно, се отпусна в ръцете ми. Тя не плачеше, само трепереше. А аз, обезумяла от болка, се суетях около нея. Толкова ме беше страх. Такъв ужас владееше душата ми! Струваше ми се, че майчицата или ще умре, или ще си изгуби ума."

Боейки се от бавното придвижване на пощата, царицата телеграфира на съпруга си, за да му напомни за своето писмо и да му повтори да се върне веднага. После, като изважда от едно чекмедже кръст, който ѝ е дал старецът, тя го поднася към устните си и казва на Анна: "Не плачи. Усещам, че част от силата на изчезналия прониква в мене. Виждаш ли, аз съм царицата, могъща и непоклатима! Ах! Ще им покажа аз!" И окачва кръста на Распутин на шията си.

Още сутринта на 17 декември 1916 г., минавайки по Петровския мост, работници забелязват следи от кръв по парапета. Те съобщават на полицията и на 18-и призори на мястото започва издирване. Нова телеграма на царицата до Николай II: "Молих се в дворцовия параклис. Засега не са открили никаква следа. Полицията продължава разследването. Боя се тези двама нещастници да не са извършили отвратително престъпление, но все още не сме изгубили надежда. Тръгнете днес. Страшно се нуждая от вас."

И така, полицаите откриват и други следи от кръв върху една от подпорите на моста, а съвсем наблизо и галош. Дъщерите на Распутин го разпознават. Той принадлежи на баща им. Един водолаз веднага се гмурва под леда. Безуспешно. На 19-и полицаите подновяват издирването, продължавайки малко по-надолу от моста. На двеста метра, в отчасти размразено място, някакъв захвърлен кожух привлича вниманието им. Водолазът се гмурва отново и този път под дебелия ледена кора, която покрива реката, вижда във водата труп. Трябва да се разчупи ледът, за да бъде изваден. Тялото е изпратено във военната болница в Чесма, близо до Царское село. Извикани да го идентифицират, Мария и Варвара с ужас се взират във вкочанения труп на баща си. "Черепът му беше счупен, а лицето цялото в рани - ще напише Мария, - косите сплъстени от кръв. Бяха избили дясното му око. То висеше върху бузата, държащо се на късче плът."

Професор Косоротов веднага прави аутопсия. Той установява, че един куршум е проникнал в гръдния кош и е пронизал стомаха и черния дроб; друг, изстрелян в гърба, е пробил единия бъбрек; трети, улучил жертвата в слепоочието, е влязъл в мозъка. Странен факт: в пробития стомах няма никаква следа от отрова. Трябва ли от това да се заключи, че цианкалийт в сладкишите и във виното се е изпарил, преди да бъде погълнат от Распутин, или че доставеното от Лазоверт вещество в действителност е било безобидно?

Следователите се губят в догадки. Трупът е преместен в параклиса на болницата и измит и облечен от една от най-верните привърженички на покойния, бившата калугерка Акулина Лаптинская. След траурното бдение тя се връща при дъщерите на Распутин и им доверява, че тялото, за което се е погрижила, е било обезобразено с невероятна жестокост; не само лицето, но и тестисите са били смлени на каша от ударите. "Струва ми се, че вече никога няма да мога да ям", промълвя тя. Императрицата предлага старецът да бъде погребан в парцел, собственост на Анна Вирубова, близо до село Александровка, и да се издигне паметник в негова чест възможно най-бързо.

Завърнал се предишната вечер от Ставката в Могилъов, Николай II има опечален вид и казва на двете дъщери на Распутин: "Баща ви отиде там, където ще бъде възнаграден. А вие няма да сте дълго сами. Ще бъдете мои деца, аз ще ви бъда баща. Ще се грижа за вас." Истинското чувство, изпълващо царя обаче, като че ли е смесица от леден гняв срещу убийците и тайно облекчение, че най-сетне се е избавил от "нашия Приятел". Той сякаш благодари на съдбата, че след като поради прекалена обич към съпругата си не е могъл да се противопостави на волята ѝ, тя, съдбата, го е освободила от тайнствената сила, на която жена му отдавна робува. Според коменданта на двореца Воейков, когато узнал за смъртта на Распутин, монархът не успял да се въздържа да не си заподсвирква, правейки няколко крачки, за да раздвижи краката си. Великият княз Павел също твърди, че в деня след научаването на новината Николай II му се сторил учудващо спокоен. По лицето му дори се четяла радост. При все това монархът изпада в истинско негодувание, прочитайки една телеграма, изпратена от великата княгиня Елизавета, сестра на императрицата, на княгиня Зинаида Юсупова, майка на Феликс: "В молитвите и мислите си съм с вас. Бог да благослови сина ви за патриотичната му постъпка." При всеки повод царят възкликва: "Изпитвам срам пред Русия, че ръцете на мои роднини се омърсиха с кръвта на този мужик!"

Всъщност възмушава го не това, че Распутин е бил убит, а че е станало с участието на двама членове на императорското семейство: Дмитрий и Феликс.

Затова пък в Петроград всички прославят убийците заради решителността им. Вестниците едва са съобщили за смъртта на стареца и в града настава радост. В салоните се поздравяват, по улиците непознати се целуват, в църквите палят свещи пред иконата на свети Димитър, закрилника на "великия княз убиец". По опашките, пред вратите на магазините за хранителни стоки, в които няма почти нищо, клюкарките шушукат: "На кучето му се пада кучешка смърт." Тъй като някои вестници дават гласност на това нечестиво ликуване, цензурата забранява занапред в печата да се споменава дори името Распутин. Хвалебствените коментари обаче продължават да обикалят от уста на уста.

На село реакциите са по-умерени. Бедните хора открито съжालяват, че господарите са убили "единствения мужик, който се е доближил до трона". Дълбоко сред селските слоеве се заражда убеждението за заговор на големите на този свят, които искат да попречат на царя да чуе гласа на своя народ. За тези прости хорица развратникът Распутин се превръща в защитник на бащината земя. Какво като е имал толкова пороци, след като е бил един от тях! Той е внесъл в двореца и столицата душата на затъntenите села, на безкрайните полета, на превилите гръб незнани създания, а те са го убили! Защо? Нима смъртта му не е удар в сърцето на самата Русия?

На 21 декември 1916 г. в девет часа сутринта императорът, императрицата и четирите им дъщери в траурно облекло отиват в Александровка за погребението. Царицата е забранила на Мария и Варвара Распутини да присъстват на тази прекалено мъчителна за тях церемония,

която освен това е възможно да предизвика любопитството на журналистите. Преди да затворят ковчега, върху гърдите на мъртвия слагат малка икона, дар от "нашия Приятел, на гърба на която царицата и великите княгини са се подписали. Отец Василиев, дворецовият свещеник, прочита молитвите пред отворения гроб. В мъглата и студа императорското семейство, Анна Вирубова и неколцина близки приятели казват последно сбогом на мага. Александра Фьодоровна полага букет бели цветя и хвърля първата шепа пръст върху ковчега. Пребледняла, със зачервени от сълзите очи, тя прилича на вдовица. Говори се, че поискала окървавената риза на мъченика, за да я запази като реликва.

Още със завръщането си от Могилъв Николай II потвърждава решението на царицата и продължава издадената спрямо Феликс и Дмитрий забрана да напускат столицата. Те остават под домашен арест до изясняване на случая. В очите на повечето от приближените на трона тези мерки са неприемливи. Останалите представители на дома Романови са за отменяне на санкциите. Упълномощен от тях, великият княз Александър, братовчед и зет на Николай II, отива при него с молба да прекрати разследването. Верен на навика си, царят не казва нито да, нито не. Веднага след това получава писмо от великия княз Павел и телеграма от собствената си майка, вдовстващата императрица, с която тя го моли да не предава на съда виновниците, които са толкова скъпи на сърцето на цялата династия. В същото време великите князе обсаждат Министър-председателя и министрите на вътрешните работи и на правосъдието. Под натиска на всички тези високопоставени личности правителството е готово да затвори досието. Още повече, че според законодателството на Руската империя не може да се повдига обвинение срещу член на императорското семейство. За да бъде съден великият княз Дмитрий, трябва да му се отнемат титлата и изключителните привилегии. Освен това в случай на публичен процес, как ще се избегне авторитетът на монархията да не пострада от излагането на безсрамията на Распутин, които убийците са изтъкнали, за да оправдаят деянието си?

Претегляйки всички за и против, царят в крайна сметка решава да преустанови съдебното преследване. Той все пак произнася две присъди, макар и леки. Великият княз Дмитрий получава заповед да замине незабавно за Персия и там да се постави под разпореждането на генерал Баратов, който командва войските в този регион. Феликс пък е въдворен в имението си в Ракитное, недалече от Курск. Нито Пуришкевич, нито Сухотин, нито Лазоверт са наказани.

При все това приемливото заточение на Дмитрий възбужда неприязнеността на клана Романови. В него те съзират доказателство за разправата на Александра Фьодоровна с непреките наследници на царя. Великата княгиня Мария Павловна, която се застъпва за брат си, написва петиция, подкрепена от шестнайсет членове на императорското семейство, с която моли Николай II да отмени присъдата си предвид младостта, объркаността и крехкото здраве на Дмитрий. "Престоят в Персия е равнозначен на смърт за великия княз - е написано в документа. - Дано Бог внуши на Ваше величество да промени решението си и да прости." Този път обаче Николай II се показва неотстъпчив. Той връща петицията на нейните податели със следната бележка в полето: "Никой няма право да убива. Знам, че съвестта измъчва много от подписалите се, защото Дмитрий Павлович не е единственият, замесен в този случай. Учудвам се на писмото, което сте ми изпратили. Николай." На Дмитрий и Феликс не им остава нищо друго, освен да се подчинят. Следва незабавно заминаване. Всеки от тях е придружен на гарата от офицер и висш представител на полицията.

Във влака, който го отнася далече от Петроград, Феликс се отдава на мрачни мисли.

Чувства се несправедливо осъден от Техни величества, след като всички почтени хора одобряват постъпката му и го ожалват. В края на краищата не Распутин е жертвата, а той! Всъщност много по-малко съжалява, че е участвал в убийството на този гнусен човек, отколкото че го лишават от блясъка и удоволствията на столицата. За колко ли време? Приспиван от монотонния шум на колелата, той страда, че е трябвало да се раздели със своя скъп Дмитрий, след като са прекарвали заедно такива чудесни моменти на страх, на съмнение и на екзалтация. Вместо неговото братско лице пред очите му е само снежна равнина, докдето поглед стига, под нощно небе. "Какви кули от мечти! - ще напише по-късно. - И колко разбити надежди! Кога и при какви обстоятелства щяхме да се срещнем отново? Бъдещето беше мрачно: изпълваха ме зловещи предчувствия."

ПОСЛЕДВАЛИ СЪБИТИЯ

Смъртта не се оказва достатъчна Распутин окончателно да замлъкне. Дори затворен между четири дъски, той продължава да вълнува духовете. Онези, които са се зарадвали на ликвидирането му, започват да си казват, че в края на краищата убийците може би са сбъркали. Отляво се страхуват, че премахването на този извор на скандали е лишило либералите от великолепен претекст за нападки срещу режима. Отдясно смятат, че извратеността на екзекуцията позори високопоставените личности, които са я замислили. Тяхната подлост, тяхната низост не отстъпват на тези у човека, когото са решили да убият. С изнежените ръце и бляскавите си имена те не струват повече от своята жертва. Вместо да върнат достойнството на императорската двойка, я окъпват в кръвта на един мужик. И още по-лошо: веднъж извършили престъплението, те се възползват от роднинските си връзки с царя, за да настояват за безнаказаност. А Николай II, прекалено слаб, за да остане глух за молбите им, заповядва да се спре разследването. Значи в Русия има два вида справедливост: една за малките хора и друга за аристократите. И ако убийците са виновни, че са умъртвили едно беззащитно същество, императорът е още по-виновен, че не ги е наказал. Поставил е семейните съображения над зачитането на законите. Той вече не е баща на нацията, а закрилник на една каста. Та нима не е така от самото начало на царуването му, отбелязват скептиците.

За мнозина смъртта на Распутин не е само обида към Техни величества, които са го направили свой приятел, но и лошо предзнаменование за монархията. Той често е предупреждавал покровителите си, че премахването му ще доведе до гибел за цялата династия: "Ако умра или ме изоставите, ще загубите сина си и короната в следващите шест месеца." Тези думи се повтарят и коментират навред със суеверна боязън. Русия е склонна да вярва на знаците от отвъдното. В недрата на народа започват да се питат дали старецът наистина не е бил Божи пратеник и дали, убивайки го с такава жестокост, конспираторите не са подготвили същевременно падането на трона и капитулацията на родината. За няколко дни чувството за неизбежна катастрофа, по-ужасна от касапницата в двореца на Юсупов, завладява страната. Във въздуха се усеща мирис на срам, на тревога и поражение. Тъй като Распутин вече го няма, всеки от горе до долу в социалната йерархия, по различни причини се чувства застрашен. Едните се боят, че Бог, разгневен заради това отвратително убийство, ще изостави Русия, другите - че царят, компрометиран, със сринав авторитет, няма да е повече в състояние да управлява империята.

Всъщност кой е този Распутин, едновременно благославян и хулен: мистификатор или маг? Онези, които вярват в него, въпреки многократно изтъкваните му пороци, твърдят, че той принадлежи към особен човешки вид, който би трябвало да има своето място в православния мартиролог. В свещения списък присъстват всякакъв род светци: воители, отшелници, покръстителите, отдали се на медитация, постигнали екстаз, посветили се на милосърдие... Защо в славната кохорта да не бъде включен и един светец грешник? Тъй като Распутин, казват някои, е великолепен пример за тази категория: той е дълбоко вярващ,

притежава лечителска дарба, често потвърждавана, способност да предсказва бъдещето... Само дето към тези изключителни качества е добавил и жажда за живот и наслади, която обаче съвсем не е за порицание, а би трябвало да накара тълпите да му имат доверие. Тъкмо защото познава и споделя всички човешки страсти, Небето го е изпратило за утеха на ближните му. Светият грешник е по-угоден на Бога, отколкото светите проповедници. Сам по себе си той доказва милосърдието на Всевишния към неговите създания.

За разлика от привържениците на легендата за светия грешник, противниците на Распутин настояват, че е шарлатанин, чиято единствена грижа са били материалните облаги. Макар да признават, че е притежавал необикновена хипнотизаторска сила, в действията му виждат само пресметливост, хитрост, похотливост и подлизурство. За тях той е мошеник, който е злоупотребил с почитателите си и най-вече с прекалено доверчивите си почитателки, за да се издигне в обществото и да задоволи най-ниските си инстинкти. Лекаполека след вълната на мистицизъм точно тази разумна версия се налага в Русия. Сред интелектуалците дори някои се учудват на огромното значение, което се отдава на този феномен. Според тях то се обяснява единствено с изключителната склонност на руския народ да вярва в действието на окултни сили. Истина е, че народната душа е силно податлива на всякакви тайнства. Тя е детинска, щедра, непринудена, неразумна и тегнеща към крайности. Дори издигнатите люде, или смятаните за такива, са жадни за тайнствени откровения, астрални влияния и многозначителни съвпадения. Да, по това време в страната съществува невероятна наивност, съчетана с нуждата човек да повери съдбата си в ръцете на свръхестествен пастир. Тази нужда битува както в салоните, така и в домашните огнища, както в кръчмите, така и в обществените бани, както в сибирските дървени къщи, така и в коридорите на императорския дворец. Ако Распутин успява да се наложи и да се превърне в мит, то е, защото той отговаря на една духовна потребност, присъща и на широките слоеве, и на обкръжението на трона. Без заблудата на царицата и слабостта на царя е щял да си остане странстващ религиозен фанатик, който обикаля от село на село, живее от народното простодушие и разпространява с повече или по-малка убеденост словото Божие. Именно Александра Фьодоровна, обезумяла от майчина тревога, изгражда култа към неговата святост. Подпомогната от Анна Вирубова и неколцина други, императрицата изцяло го създава и го окуражава да се меси във всичко. Тя се хвали, че е негова пламенна последователка, той пък е възплъщение на безумните ѝ мечти, виновник за катастрофа, която обаче успява да предвиди, преди да изчезне от сцената.

И какво ще стане сега, когато е мъртъв? Как ще оцелее Русия без Распутин? Истински или мним пророк, той оказва огромно влияние върху историята. Тези, които са вярвали в него, се чувстват осиротели и вече не знаят към кой духовен водач да се обърнат; онези, които са го смятали за измамник, се питат дали някакво чудо все още може да спаси Русия, обхваната от колективна лудост. В действителност Русия създава Распутин, както треската предизвиква цирей. При състоянието на нравствена обърканост, в което се намират неговите сънародници, появата му е неизбежна. Той е творение на цял един народ, обзет от треска. Може би подобен герой не би могъл да се появи никъде другаде освен в тази необятна страна на равнини, миражи и набожност...

Вдовицата на Распутин Прасковя пристига на 25 декември 1916 г. в Санкт Петербург. Мъжът ѝ е бил погребан четири дни преди това. Тя отива при двете си дъщери в някогашния апартамент на стареца на улица "Гороховая". Съседите обаче ги хокат през прозорците, ругаят ги, щом си подадат носа навън. Напускат квартирата, за да избегнат скандала. Като не

намират къде да се скрият от злословията, накрая решават да се приберат в Покровское.

След погребението Николай II се връща в Ставката в Могилъов. Императрицата управлява отново. Мисълта за Распутин не я напуска. Тя пише на съпруга си: "Нашият скъп Приятел се моли в отвъдното за теб. Той все още е толкова близо до нас! Вярвам, че в края на краищата всичко ще се нареди. За това обаче, скъпи мой, трябва да бъдеш твърд, да проявяваш решителност!" Всеки ден или почти всеки тя носи цветя на гроба на стареца. А в моменти на съмнения се обръща към спомена за него, за да потърси съвет и закрила. Министърът на вътрешните работи Протопопов споделя вярата ѝ в неизменното присъствие на светия човек край тях. Без всякакво колебание той се опитва да върти маси, викайки духа на умрелия. Александра Фьодоровна му е признателна, че винаги е на нейното мнение, сиреч на мнението на стареца, който продължава да я напътства от гроба. Тя не желае да прозре, че държавният мъж, върху когото сега е възложила всичките си надежди, не е напълно с ума си. Една невротизирана жена и един малоумен политик управляват страната, която е във война. Те вече не могат да се опрат нито на висшата аристокрация, която смята, че правата ѝ са погазени, нито на народа, изтощен от лишенията и отвратен от машинациите на властта. В разрив с обществото, императрицата е откъсната също и от роднините на съпруга си. Изолацията на Техни величества е пълна.

Боейки се царицата да не започне да страда от враждебността около нея, Протопопов нарежда да ѝ изпращат всеки ден по Охранката ласкателни писма: "Любима наша владетелко, майка и покровителка на нашия скъп царевич, закриляйте ни от лошите. Спасете Русия!" Подлъгана от тези свидетелства на поръчкова обич, тя заявява пред великата княгиня Виктория: "Доскоро все още смятах, че Русия ме мрази. Днес обаче съм наясно. Знам, че единствено петроградското общество ме ненавижда, това корумпирано, нечестиво общество, което мисли само за танци и вечери, заето с удоволствията и изневерите си, докато навред текат реки от кръв... Кръвта!... Кръвта!... Сега с радост на сърцето знам, че цяла Русия, истинската Русия, Русия на обикновените хора, на селяните е с мен. Ако ви покажа телеграмите и писмата, които получавам, ще разберете." Тази Русия, която я обича, казва си Александра Фьодоровна, е Русия на Распутин. Само като си помисли, че докато е бил жив "Приятелят" цяла Русия е била пред очите ѝ, събрана в еднаединствена личност, тя си дава още по-ясно сметка колко ужасна е загубата. Всяка неприятност в живота я връща към него. Поведението ѝ, едновременно тиранично, нервно и заслепено, тревожи цялото ѝ обкръжение. В коридорите на Думата все по-често се говори за възможността царицата да бъде интернирана, царят - свален и заменен с царевича при регентство на великия княз Николай Николаевич. Попитан тайно, князът се поколебава, поисква да помисли, а после отказва. Тогава няколко депутати се обръщат към великия княз Михаил, по-малък брат на царя. Известни генерали се включват в заговора. Докато войниците загиват с хиляди на фронта за кауза, в която вече не вярват, в тила властта се клати, никой не знае кой точно държи кормилото на кораба.

Снабдяването на столицата с храна е нередовно; цените се качват, но не и заплатите; студът утежнява мизерията в порутените и лишени от отопление жилища; новините от фронта са лоши; въвежда се купонна система; тълпата нахлува с взлом в празните магазини. От самото начало на февруари 1917 г. избухват бунтове по всякакъв повод. На 23-ти профсъюзите организират демонстрация под наслов "Международен ден на работничките". Към шествието на жените са се присъединили стачници, уволнени работници и дори

дезертъори, спасили се от преследванията. Полицията не се намесва. На следващия ден - нова демонстрация с червени знамена начело. Пеят Марсилезата, скандират: "Смърт на Протопопов! Долу самодържавието! Долу войната! Долу немката!" Конна полиция разпръсква смугителите на реда, които оставят след себе си няколко ранени. На третия ден стачката взема заплашителни размери. Тя е ръководена от болшевишката партия. Всички фабрики са затворени. Полицията стреля по тълпата. На 26-и, неделя, градът изглежда по-спокоен и Николай II, който отказва да повярва, че това е революция, се задоволява да изпрати от Ставката на генерал Хабалов, новия комендант на Петроград, следната телеграма: "Нареждам още утре да бъдат прекратени всички безредици в столицата, които са напълно недопустими в такъв труден момент на война срещу Германия и Австрия."

На 27 февруари, вместо да утихне, метежът обхваща и казармите. Един след друг полковете на Императорската гвардия въстават. В действителност тези войници нямат нищо общо с елитните войски, които някога са осигурявали славата и дълговечността на империята. Това са наскоро мобилизирани запасници на възраст, чиято единствена грижа е да не бъдат изпратени на фронта. На всички войната е дошла до гуша и нехаят за дисциплината. Следвайки примера на Павловския полк, Волинските, Литовските и Московските гвардейци, Преображенският и Семьоновският полк се стичат на улицата без офицерите си, без знамената и се побратимяват с народа. Уверени в силата и правото си, метежниците превземат Петропавловската крепост, отварят вратите на затворите, подпалват Съдебната палата, завладяват Арсенала и раздават пушки на тълпата. Много скоро опиянените метежници потеглят към Таврическия дворец, където депутатите, уловени в капан, очакват да бъдат избити. Керенски се спуска към бунтовниците, приветства ги, възхвалява ги, после ги приканва да арестуват министрите и да завземат всички стратегически места в града. Незабавно е създаден дванайсетчленен "Временен комитет" и председателят му Родзянко поема задължението да настоява пред царя за съставяне на "правителство на доверието". В същото време в друга зала на Таврическия дворец има заседание първият Съвет на работническите и войнишките депутати, ръководено от пламенния Керенски.

Няма вече началници, няма забрани, няма традиции. За пет дни улицата е победила. Ужасените буржоа окачват на прозорците си червени знамена, за да спечелят благоразположението на тълпата. Реквизирани автомобили кръстосват града, пълни с въоръжени лица, които стрелят във въздуха. Арестуват когото и за каквото им падне единствено по донос на съсед. Побеснели работници изскубват императорските гербове от фасадите на дворци и магазини. По тротоарите има повече двуглави орли, отколкото на фронтоните на обществените сгради. Офицерите свалят от пагоните си императорския монограм. Военният поздрав в армията е отменен. В очите на новата власт всякакви йерархии са подозрителни.

Най-сетне осъзнала опасността, царицата телеграфира на съпруга си: "Отстъпките неизбежни. Уличните боеве не секват. Много части минаха към неприятеля." Този път Николай II решава да напусне Генералния щаб, за да се върне в Царское село. Императорският влак обаче, тръгнал от Могилъов през нощта на 28 февруари, се натъква на две роти, въоръжени с оръдия и картечници, които отказват да го пуснат. Тогава царят продължава към Москва, града на коронацията му. Но междувреме са го уведомили, че втората столица току-що също е паднала в ръцете на бунтовниците. Като не знае къде да отиде, той се насочва към Псков, към щаба на Северните армии, командвани от генерал

Руски. Пристига там на 1 март 1917 г., за да научи, че Думата на своя глава е съставила Временно правителство с министър-председател княз Лвов. Осведомяван на всеки час за събитията, генерал Алексеев, началник на Генералния щаб в Могилъв, поема инициативата да прикани генералите, командващи различните военни части, да поискат от императора, заради спасението на страната, незабавно да абдикира. Техните отговори веднага са изпратени в Псков. Във всички, включително и в този на великия княз Николай Николаевич, се настоява Негово величество да се подчини на волята на висшите офицери и да се откаже от трона. При тази единодушна присъда Николай II, смазан, унижен, приема да се оттегли в полза на сина си Алексей, който е на дванайсет години и половина. Предупреден обаче, че депутатите Гучков и Шулгин са тръгнали към Псков, за да разговарят с него, той решава да ги изчака, преди да подпише акта за абдикация, предварително подготвен от Алексеев.

Двамата пратеници на Думата пристигат с чувството, че преживяват исторически мигове. Те са изпълнени с ужасните слухове от Петроград. Напълно владеещ се, Николай II ги приема във вагона си и ги успокоява: решил е да се оттегли. Междувременно обаче неговият личен лекар доктор Фьодоров му е обърнал внимание, че крехкото здраве на сина му не позволява той да царува в бъдеще. И така, императорът абдикира в полза на своя помалък брат Михаил. Това решение удовлетворява Гучков и Шулгин и те тръгват обратно за столицата, уверени, че оттеглянето на царя ще успокои размириците. Уви! Нищо подобно. Когато пратениците слизат от влака на Петроградската гара и съобщават на тълпата, че Михаил ще наследя Николай на трона, изявленията им са посрещнати с освирквания: "Долу Романови! Николай или Михаил е все едно! И двамата са от едно тесто! Стига самодържавие!" Въпреки всичко Думата възнамерява да постави въпроса пред великия княз Михаил. В действителност той няма никакво желание да се възкачи на трона в такава обстановка на безредици. Предпочита на свой ред да се откаже от короната и официално приема властта на бъдещото Учредително събрание, изборите за което ще се състоят след няколко месеца.

Заминавайки отново за Могилъв, Николай II, наранен от отказа на брат си, записва в личния си дневник: "Всичко около мен е само низост, подлост и мошеничество." Когато се завръща в Генералния щаб, той предава върховното командване на генерал Алексеев. Неговата единствена надежда сега е пълното му оттегляне да предизвика взрив на патриотизъм в Русия и да ускори щастливия край на войната. Императрицата майка, дошла набързо от Киев в Могилъв, се опитва да окуражи своя свален от власт син. След продължителен разговор, прекъсван от въздишки и сълзи, Николай се качва във влака си, намиращ се точно срещу влака, с който е пристигнала майка му. Той ще се прибере в Царское село вече не като монарх, а като обикновен гражданин. Някакъв си руски офицер. От другата страна на железопътната линия Мария Фьодоровна, цялата в сълзи, изправена до прозореца на вагона, го благославя с широки кръстни знаци. На 8 март 1917 г. той прави последно обръщение към войските, препоръчвайки им да се подчинят на Временното правителство и да се бият до победа.

Още с пристигането си в Царское село усеща своята самота и падение. Когато застава пред вратите на двореца, постовите отказват да го пуснат да влезе без заповед на дежурния офицер. Офицерът се появява на стълбището и извиква: "Кой е там?" - "Николай Романов", съобщава постовият. - "Пуснете го!" Ето го най-сетне сред семейството му. Съпрузите се хвърлят в прегръдките си. Царицата шепне между две изхлипвания: "Прости ми, Николай!" Той отговаря: "Аз, само аз съм виновен за всичко!"

Александра Фьодоровна едва се е събрала отново със съпруга си в Царское село, когато нов удар окончателно я разстройва. Тя е искала да превърне жилището на Распутин в храм, в чест на "нашия Приятел". Жестоките събития обаче не ѝ позволяват да осъществи това благочестиво намерение. Временното правителство не изпитва никакво уважение към паметта на Божия човек. Много скоро всекидневникът Русские ведомости публикува кратко съобщение: "Апартаментът, в който живееше Григорий Распутин, и цялата му мебелировка бяха купени за шестнайсет хиляди рубли от г-н Варен, собственик на кафене "Империя."

Малко след това друга катастрофа разтърсва обитателите на двореца в Царское село: не стига че жилището на стареца е осквернено, но посягат и на неговите тленни останки. Изпълнявайки заповед на Временното правителство, отряд войници изравя ковчег на Распутин. Слагат го в един сандък от пиано и го закарват в Петроград в дъното на бившите императорски конюшни. На следващия ден сандъкът е натоварен на камион, за да бъде откаран извън града. Керенски е дал заповед тялото да бъде погребано "някъде сред полето". По пътя, близо до Лесное, в околностите на столицата камионът се поврежда. Събират се любопитни и настояват да проверят какво има в сандъка. Виждат ковчег. Отварят го. Изправен пред трупа със сбръчкано и почерняло лице, представителят на Постоянния комитет на Думата, някой си Купчински, решава, че трябва да бъде залят с бензин и изгорен на място. Лумва огромен огън. Кремирането, извършено върху импровизирана клада с дърва, отсечени околоръст, продължава шест часа. Пепелта е разнесена от вятъра. Направен е протокол от Купчински с дата 10 март, подписан от всички присъствали на изгарянето. В това кощунствено аутодафе царицата съзира доказателство, че Распутин наистина е мъченик, достоен да бъде почитан от бъдещите поколения.

Царят и семейството му са понастоящем затворени в Царское село заедно с неколцина предани хора. Пленниците нямат право да поддържат връзки с външния свят, а кореспонденцията им е проверявана. Все пак те могат да се разхождат в част от парка, специално заградена и охранявана от войници. Керенски идва на посещение и проявява ледена вежливост. При все това той има известна заслуга в очите на Николай и тя е, че възнамерява да води войната докрай редом със съюзниците. Дори не е против заминаването на императорското семейство в чужбина. Англия изглежда напълно подходящо място за изгнание, тъй като Николай е първи братовчед на крал Джордж V. Правителствените среди в Лондон обаче се страхуват работниците да не се надигнат при новината за пристигането на бившия цар на британска земя. Освен това царицата е от германски произход. Революционната пропаганда ги е представила навсякъде в Европа като врагове на народа. И така, нека си понесат риска и останат в тази Русия, която толкова зле са разбирали и управлявали!

В Цюрих Ленин ликува. Разложението е повсеместно. Керенски, който току-що е заместил добродушния княз Лвов като председател на Временното правителство, няма нужната тежест. Напразно убеждава войниците да продължат войната, думите му минават покрай ушите им. При най-малката заплаха от страна на метежниците в Петроград ще се скрие в миша дупка. Дошъл е моментът, мисли си болшевишкият водач, да се прибере в майката родина, за да довърши разложението на режима. Той започва преговори с представителя на кайзера в Берн и без особени трудности получава разрешение да се върне в Русия с жена си и седемнайсет бойни другари, прекосявайки Германия в специален вагон. Целта му е тройна: да свали прекалено либералната клика на Керенски, да установи диктатура на Съветите и възможно най-бързо да подпише сепаративен мир.

Още с пристигането му през април 1917 г. в Петроград, където е посрещнат като победител от членовете на неговата партия, започват демонстрации против Временното правителство. В началото на юли болшевиките се опитват да организират масово въстание с цел да завземат властта. Предварителни обиски и арести обаче се стоварват върху повечето водачи и самият Ленин, също заплашен от арест, избягва от града и се укрива във Финландия под чужда самоличност. Страхувайки се от нови подривни действия на болшевиките или от силово завръщане на монархистите, Керенски взема решение да изпрати царя и семейството му в Сибир, в Тоболск. Те напускат Царское село с влак на 1 август 1917 г. В Тюмен се качват на три кораба, които поемат надолу по течението на Тобол. На 5 август флотилията минава покрай село Покровское, родното място на Распутин. Домът на стареца се отличава от останалите дървени къщи с богатия вид и огромните си размери. Събрани на палубата, заточениците тъжно почитат паметта на покойния Приятел. Иззад прозорците на дома му неговият призрак сякаш ги поздравява с добре дошли в Сибир.

В Тоболск настаняват императорското семейство и свитата му в къщата на губернатора. Войскава част, взета от гарнизона в Царское село, осигурява охраната. Основното лишение, от което страда царят, е отсъствието на новини. Научавайки от един посредствен местен вестник, отпечатан на амбалажна хартия, че на фронта германското настъпление се засилва, а в тила болшевишкият бунт се разраства, той оплаква родината. Завърнал се от Финландия, Ленин, подпомогнат от някой си Троцки, създава трудности на Временното правителство. През нощта на 23 срещу 24 октомври то решава да изпрати войски срещу военно-революционните комитети, които са се организирани почти навсякъде и чиято подривна дейност може да срина защитата на страната. Болшевиките отговарят с толкова мощно въоръжено въстание, че Керенски е принуден да избяга. Една след друга обществените сгради са превзети. Министрите, укрили се в Зимния дворец, са арестувани, независимо от убежденията им. Градовете в провинцията се присъединяват. Самата Москва капитулира пред въстаниците. Ленин е господар на Русия. Декретите следват в бесен ритъм: премахване на поземлената собственост, назначаване на Съвет на народните комисари под председателството на Ленин, в който влизат само болшевики, създаване на Съветския съюз, организиране на политическа полиция, Чека...

Едва на 15 ноември 1917 г. Николай е осведомен за падането на Петроград и Москва, които са изцяло в ръцете на болшевиките. После започват преговорите за сепаративен мир в Брест-Литовск. Бившият император с горчивина установява, че неговото абдикиране за нищо не е послужило. Русия капитулира, сред позор, мизерия и безредици. Термометърът е слязъл до минус 38°C. В стаите треперят от студ. Царицата също страда от руския провал и се пита какво ли би казал за това Распутин, който е ненавиждал войната, макар да е признавал, че трябва да се води докрай. Тя обаче е необичайно спокойна в нещастията. Трудностите на заточението като че ли са я пречистили. Пише на Анна Вирубова, която е останала в Петроград: "Чувствам се майка на тази страна и страдам за нея като за собствена рожба, въпреки всичките жестокости и всичките ѝ грехове. Ти знаеш, че не може да се изтръгне любовта от сърцето ми, така както не би могла да бъде изтръгната от него и Русия, въпреки черната ѝ неблагодарност към царя." (Писмо от 10 декември 1917 г.) И още: "Боже мой, колко обичам родината си с всичките ѝ недостатъци!... Всеки ден благодаря на Бога, че ни остави тук и не ни изпрати по-надалече [в чужбина]." (Писмо от 13 март 1918 г.) Малко след това последно писмо болшевишкото правителство се премества в Москва, тъй като Петроград изглежда прекалено уязвим за атаките на контрареволуционерите.

По същото време един народен комисар, Яковлев, пристига от новата столица със заповед да отведе пленниците на тайно място, по съображения за сигурност. Малкият Алексей обаче е болен. И дума не може да става той да пътува, нито да бъде отделен от майка си. След мъчителни преговори е намерено компромисно решение: Александра Фьодоровна трябва да се примири да замине със съпруга си и дъщеря си Мария; другите три велики княгини и царевичът ще отидат при тях, щом момчето се оправи. На 10 май най-сетне всички членове на семейството са заедно в Екатеринбург, мястото на заточение, избрано за тях от болшевишките власти. Настанени са в Ипатиевия дом - по името на собственика му, богат търговец от областта. Те понасят ориста си храбро и с достойнство. Усмехнатата любезност на момичетата, веселостта на момчето, гордата резервираност на майката, спокойствието на бившия цар впечатляват дори тъмничарите им. Със заточените е и техният личен лекар, доктор Боткин, както и четирима прислужници. Режимът е също като в затвор: храната е отвратителна, новите пазачи са груби, времето за разходки в градината е стриктно определено; всеки нов ден носи своя дял от оскърбления.

Докато заточениците не виждат края на мъченичеството си, съпротивата срещу болшевиките се организира. Генерали, враждебни на Съветите: Алексеев, Деникин, Милер, Кутюпов, Денисов, Краснов събират армии от "бели" доброволци, които успешно се противопоставят навсякъде на "червените" войски на народния комисар по отбраната Троцки. В Сибир напредването на лоялните спрямо царя сили е толкова значително, че те скоро ще бъдат пред Екатеринбург. Ленин няма нито час за губене: в никакъв случай бившият цар не трябва да попадне в ръцете на своите привърженици. Веднъж освободен, той ще представлява за монархистите "живо знаме". Със съгласието на Свердлов, председател на Централния изпълнителен комитет, в Сибир е изпратен емисар, натоварен да уреди нещата на място. Някой си Юровски е определен за комендант на Ипатиевия дом, наречен "дом със специално предназначение". Той е тъп и педантичен звяр. Загрижен да се покаже на висотата на задачата, която Москва му е поставила, наема няколко ексекutori за "ликвидирането": единайсет сигурни мъже, почти до един латвийци или австро-унгарски военнопленници. После, след като уточнява всички подробности по операцията, от убийството до унищожаването на труповете, той пристъпва към действие.

В нощта на 16 срещу 17 юли 1918 г. (по новия календар) членовете на императорското семейство, доктор Боткин и прислужниците са грубо събудени и заставени да слязат в едно неизползваемо помещение в подземие. В три и петнайсет сутринта единайсетте палачи нахълтват вътре с оръжие в ръка и откриват огън. Настава истинска касапница. Телата, целите надупчени от куршуми и удари с щикове, са откарани с камион извън града. Залети със сярна киселина и облени с бензин, те са изгорени. Остатъците са захвърлени в минна шахта.

На 18 юли в Москва, по време на редовно заседание на Съвета на народните комисари Свердлов съобщава, че бившият император Николай е бил ексекутиран предишната нощ в Екатеринбург. Нито дума за останалите членове на семейството. В залата никой не протестира, нито поисква обяснения. Не става въпрос за историческо събитие, а за обикновена развързка. Ленин, който е подбудителят на избиването, предлага най-спокойно да се премине към дневния ред.

Пророчеството на Распутин се е изпълнило буквално: смъртта му е ударила камбаната и за гибелта на Руската империя. Романови са надживели само с година и половина този, когото са били избрали за свой духовен водач. Смятайки, че ги закриля, той всъщност е подал

на Ленин ръка за помощ.

Съществува тайнствена връзка между тези двама мъже, които привидно са пълна противоположност. И единият, и другият е фанатик, но Ленин е ледено същество, пресметлив, теоретик, ръководен от фиксидея, лишен от всякакво човешко чувство, докато Распутин е сладострастник, развратник, склонен към всякакви пороци и убеден, че Бог го разбира и вдъхновява. Първият се обляга на трудовете на Карл Маркс, вторият - на Библията. И двамата са водени от безмерна амбиция, но единият е пленник на непоклатимата логика, а другият - на първичната набожност и удоволствията на плътта. По време на войната Ленин се радва на руските поражения и желае победата на Германия, защото знае, че ако Русия надделее, императорският режим ще бъде укрепен и прославен от изпитанието. Така че за него колкото по-силно Русия страда, колкото повече убити има на фронта и недоволни в тила, толкова по-големи шансове се очертават пред революцията. Целта му е не спасението на родината, а вземането на властта на всяка цена. Распутин, обратно, още от началото е против войната. Неспособен да разубеди Николай II, той се старае чрез съветите си да ограничи бедите и не престава да се моли за победата на руските войски. Ленин залага всичко на погрома, който ще доведе до падането на царя, Распутин - на военния триумф, който би спасил монархията.

И двамата обаче имат предвид единствено благополучието на народа, и двамата говорят от негово име. Распутин се смята за защитник на обикновените хора пред монарха. Той вижда материалния и духовния успех в единението на безименните маси с императора, без участието на аристокрацията, която винаги е пречела. Ленин призовава към сваляне на царя, към премахване на частната собственост, към диктатура на работниците и селяните във всички области. Распутин мечтае за патриархална Русия, традиционна и мистична, Ленин - за една нова Русия, ръководена от потиснатите довчера и напълно атеистична. Распутин се чувства русин до мозъка на костите, Ленин се стреми към интернационализъм и се надява, че революцията малко по малко ще обхване цяла Европа. Распутин не осъжда властта на парите, Ленин ненавижда капитализма. За Распутин миналото е модел, който трябва да се следва, като се коригира чрез справедливост, набожност и любов към ближния; за Ленин всички стари институции трябва да бъдат сринаги до основи и да се построи един нов свят с нови хора, освободени от класовите предразсъдъци, от всякакво богатство и религия.

Те никога не се срещат, дори никога не се налага да противопоставят идеите си. Единият - обикновен мужик, другият - фанатизиран интелектуалец, дали са си давали сметка за странната еднопосочност на съдбите си? Съвършено различни по произход, по темперамент, по култура, и двамата допринасят, всеки по свой начин, за сриването на крепостта на самодържавието. Распутин я разклаща чрез скандалното си присъствие в двора и влиянието, което упражнява върху императорската двойка. Ленин довършва разрушаването, обещавайки щастие, благоденствие и мир, при условие че бъде премахнат отговорният за всички злини на земята: царят.

Към кръвта на Распутин, опръскала едно помещение в подземното на двореца на Юсупов, се добавя и кръвта на Романови, заляла, по време на разстрела, стените на друго подземие, това в Ипатиевия дом. Кръгът е затворен. След векове монархическо управление руският народ ще трябва да си потърси други господари, на които да служи и които да почита, превивайки гръб. Те ще се наричат Ленин, Сталин, Хрушчов, Брежнев и ще увековечат догмата за необходимостта от диктатура на пролетариата. А Распутин, въпреки

своя принос за рухването на империята, ще има право само на презрението на революционерите, чиито цели несъзнателно е обслужил.

Издание:

Henri Troyat
Raspoutine

Анри Троая
Распутин
Превод от френски: *Албена Попова*
ИК "Рива", 2014
ISBN 978-954-320-450-2